

Plan razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027.

TERITORIJALNA STRATEGIJA RAZVOJA OTOKA
ZADARSKE ŽUPANIJE 2021. – 2027.

Plan razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalna strategija razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027.

Dodatak Plana razvoja Zadarske županije 2021. – 2027.

NARUČITELJ:

Zadarska županija
Božidara Petranovića 8
23000 ZADAR

IZRAĐIVAČ:

Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA
Put Murvice 14, 23000 Zadar

Izrazi koji se koriste u ovom dokumentu, a imaju rodno značenje, koriste se neutralno i odnose se jednako na muški i ženski spol.

Angažman Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA na izradi Plana razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027. omogućava projekt ZADRA NOVA ZA VAS, financiran iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020., Europskog fonda za regionalni razvoj.

SADRŽAJ

UVOD	1
ZEMLJOPISNO PODRUČJE TERITORIJALNE STRATEGIJE	2
ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA	6
DRUŠTVO	6
GOSPODARSTVO	17
KULTURNA BAŠTINA I USLUGE.....	38
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA I PROMET	41
ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA	55
ČISTA ENERGIJA, ENERGETIKA, OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE.....	68
PODRUČJA ULAGANJA TERITORIJALNE STRATEGIJE	79
OPERACIJA 1. ODRŽIVO UPRAVLJANJE, OČUVANJE I KORIŠTENJE OTOČNOG PROSTORA.....	79
OPERACIJA 2. UNAPRJEĐENJE POSLOVNE I JAVNE INFRASTRUKTURE NA OTOCIMA	84
OPERACIJA 3. VALORIZACIJA KULTURNE BAŠTINE I RAZVOJ KULTURNIH USLUGA NA OTOCIMA..	89
OPERACIJA 4. POTICANJE ENERGETSKE UČINKOVITOSTI I KORIŠTENJE OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJA NA OTOCIMA.....	92
OSTALA PODRUČJA ULAGANJA.....	96
OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA	101
OPIS SUDJELOVANJA PARTNERA U PRIPREMI I PROVEDBI TERITORIJALNE STRATEGIJE	106
FINANCIJSKI OKVIR	112
OKVIR ZA PRAĆENJE PROVEDBE	115
POPIS SLIKA	117
POPIS TABLICA	118
POPIS IZVORA	120

UVOD

Na temelju članka 26. stavka 1. Zakona o otocima („Narodne novine“ broj 116/18, 73/20, 70/21) izrađuje se Plan razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalna strategija razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027. kao dodatak Plana razvoja Zadarske županije 2021. – 2027.

Integrirani teritorijalni program 2021. – 2027. (dalje u tekstu: ITP) je jedan od usvojenih programa Republike Hrvatske u okviru kohezijske politike Europske unije. Usmjeren je prema jačanju regionalnog gospodarstva putem procesa industrijske tranzicije regija, ulaganja u razvoj pametnih i održivih gradova te razvoja pametnih i održivih otoka. Otočnom razvoju se u ITP-u pristupa na multi-tematski i multi-sektorski način čime se odgovara na specifičnosti otoka identificiranjem ključnih područja djelovanja te otvaranjem mogućnosti za provedbu ciljanih intervencija i rješavanje lokalnih potreba na otocima.

Teritorijalna strategija kao strateški i operativni dokument jedan je od glavnih preduvjeta za provedbu ITP-a na otocima. Obveza izrade teritorijalne strategije proizlazi iz članka 28. Uredbe o zajedničkim odredbama (*Common Provisions Regulation*; dalje u tekstu: CPR), a člankom 29. CPR-a definirani su obvezni elementi koje teritorijalna strategija mora sadržavati.

U pogledu područja ulaganja koja se u teritorijalnoj strategiji definiraju, ista je u skladu s Nacionalnim planom razvoja otoka za razdoblje od 2021. do 2027. te doprinosi operacijama predviđenima kroz posebni cilj ITP-a 5(ii) „Poticanje integriranog i uključivog lokalnog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana“.

Plan razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalna strategija razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027. je dokument izrađen na temelju znanja, kapaciteta i iskustva Zadarske županije te Regionalnog koordinатора Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, u suradnji s Radnom skupinom – Otočnim partnerstvom koje uključuje otočne dionike. Participativnim pristupom u izradi teritorijalne strategije te pristupom odozdo prema gore, predstavnici otočne zajednice izravno su utjecali na odabir područja ulaganja i kreiranje smjerova razvoja za svoje otoke.

ZEMLJOPISNO PODRUČJE TERITORIJALNE STRATEGIJE

Jednu od najznačajnijih geografskih i prirodnih posebnosti Zadarske županije predstavlja upravo brojnost otoka, otočića, morskih prolaza, kanala, duboko uvučene morske površine u kopno i razvedena obala. Geografski, županiju okružuju kornatska, cresko-lošinjska, murterska te žutsko-sitska otočna skupina.¹

Zadarska županija kao regionalni nositelj razvoja, u svom sastavu ima 22 otoka, 128 otočića i 92 hridi.² Dvadeset i dva otoka Zadarske županije čini 28,2 % svih hrvatskih otoka (ima ih ukupno 78). Po broju otoka (22) Zadarska je županija vodeća obalna županija u Republici Hrvatskoj.³

Zadarska županija ukupne je površine 7 276,23 km², od čega gotovo 50 % otpada na morski dio, a na površinu pripadajućih otoka, otočića i hridi otpada 8,14 % njezine ukupne površine. Ukupna površina otoka, otočića i hridi u sastavu Zadarske županije iznosi oko 592 km² što je 18,16 % ukupne površine svih hrvatskih otoka. Po ukupnoj površini svojih otoka, Zadarska je županija treća u RH, nakon Primorsko-goranske i Splitsko-dalmatinske županije.

Uz 22 otoka, na području Zadarske županije nalazi se i 128 otočića (u RH ih ima ukupno 524) i 92 hridi (u RH 642). Po broju otočića (128), Zadarska je županija druga u RH, nakon Šibensko-kninske županije (160).

Na području Zadarske županije nalazi se 18 stalno nastanjenih otoka i otočića (16 otoka i 2 otočića) i 12 povremeno nastanjenih otoka i otočića (3 otoka i 9 otočića). Stalno nastanjeni otoci su Dugi otok, Ist, Iž, Molat, Olib, Pag, Pašman, Premuda, Rava, Rivanj, Sestrunj, Silba, Ugljan, Vir, Vrgada i Zverinac, a stalno nastanjeni otočići su Babac i Ošljak. Povremeno nastanjeni otoci su Katina, Lavdara i Škarda, a otočići Galovac (Školjić), Gangaro, Grujica, Košara, Sestrica mala (Rivanj), Sestrica vela (Kornat), Veli školjić, Velika kotula i Žižanj.

Prema udaljenosti od kopna, od 18 trajno nastanjenih otoka i otočića Zadarske županije, 7 je kanalskih (Iž, Olib, Rava, Rivanj, Sestrunj, Silba, Zverinac), 4 pučinska (Dugi otok, Ist, Molat, Premuda), 5 priobalnih (Babac, Ošljak, Pašman, Ugljan i Vrgada) i dva premoštena otoka (Pag i Vir).

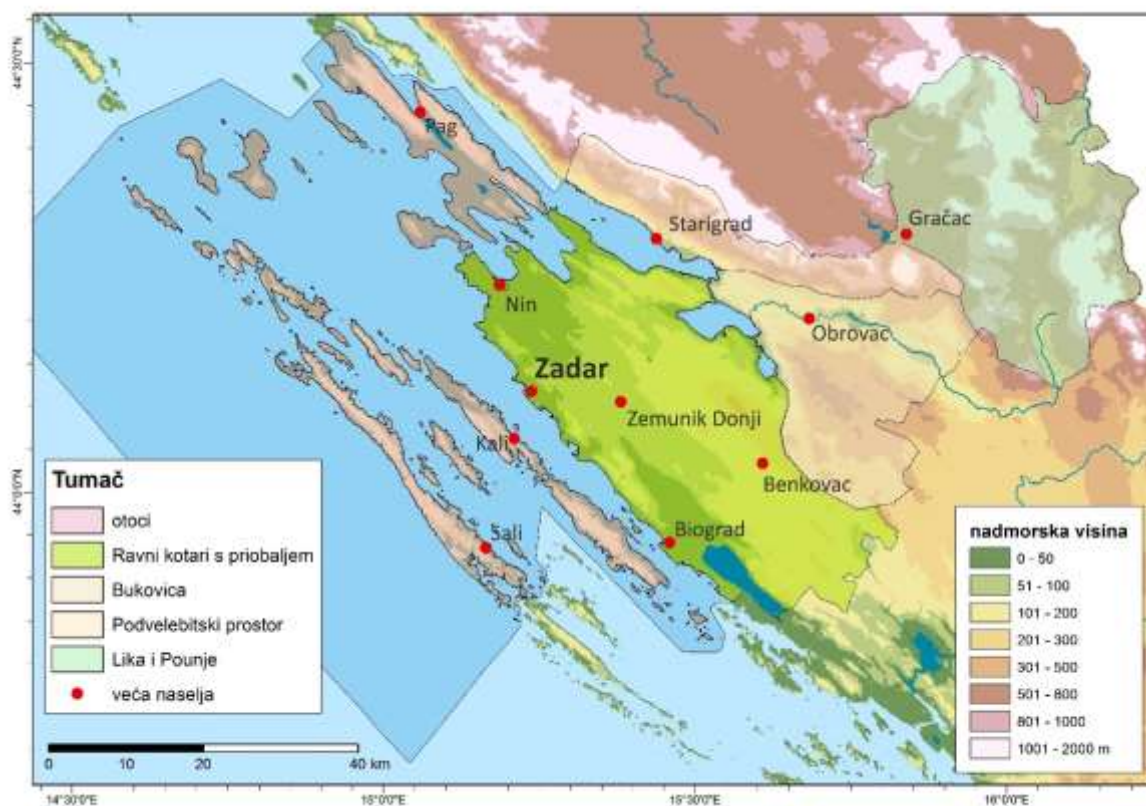
Od 34 jedinice lokalne samouprave Zadarske županije, njih 13 su otočne i obalno-otočne. Ukupno 10 jedinica lokalne samouprave nalazi se isključivo na otočnom području, a 3 se nalaze na kopnu i u svom sastavu imaju otoke sa specifičnim položajem (Grad Zadar, Općina Pakoštane i Općina Sveti Filip i Jakov). Jedinice lokalne samouprave koje u svom sastavu imaju nastanjene otoke sa specifičnim položajem su i Općina Preko i Općina Sali.

¹ Zadarska županija, dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/o-nama/polozaj-i-osnovne-prostorne-karakteristike-zadarske-zupanije> (15. ožujka 2023.)

² Pojmovi otok, otočić i hrid definirani su člankom 5 *Zakona o otocima* (NN 116/18, 73/20, 70/21) . Pod pojmom otok podrazumijeva se prirodno nastali dio kopna okružen morem, površine veće od 1 km². Otočić je prirodno nastali dio kopna okružen morem, površine od 0,01 km² do 1 km². Hrid je prirodno nastali dio kopna okružen morem, površine manje od 0,01 km², vidljiv iznad površine mora.

³ Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, dostupno na: <https://registar-otoka.gov.hr/> (15. ožujka 2023.)

Otoci i otočići sa specifičnim položajem su: Premuda, Rava, Ist, Iž, Molat, Silba, Škarda i Olib (Grad Zadar), Babac (Općina Sv. Filip i Jakov), Zverinac i Lavdara (Općina Sali), Vrgada (Općina Pakoštane), i Ošljak, Rivanj i Sestrunj (Općina Preko).⁴

Slika 1. Osnovne prostorne cjeline Zadarske županije

Izvor: Faričić, J., Marelić, T. (2014.), Prirodno-geografske osnove razvitka Zadarske županije, u: *Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije*, ur. J. Faričić, Sveučilište u Zadru, Zadarska županija, Grad Zadar i Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Zadar, Zadar, 44-61.

Otočno područje Zadarske županije broji ukupno 18 nastanjenih otoka i otočića i 60 naselja, prikazanih u nastavku:

Tablica 1. Prikaz otoka, otočića i naselja na otocima Zadarske županije

Otok/otočić	Jedinica lokalne samouprave	Naselje
Molat	Zadar	Molat
		Brgulje
		Zapuntel
Ist	Zadar	Ist
Iž	Zadar	Mali Iž
		Veli Iž
Olib	Zadar	Olib
Premuda	Zadar	Premuda
Rava	Zadar	Rava
Silba	Zadar	Silba

⁴ Ibid.

Pag	Pag	Bošana
		Dinjiška
		Gorica
		Košljun
		Miškovići
		Pag
		Smokvica
		Stara Vas
		Šimuni
		Vlašići
		Vrčići
	Kolan	Kolan
		Kolanjski Gajac
Mandre		
Povljana	Povljana	
Vir	Vir	Vir
Pašman	Pašman	Banj
		Barotul
		Dobropoljana
		Kraj
		Mrljane
		Neviđane
		Pašman
		Ždrelac
	Tkon	Tkon
		Ugrinić
Ugljan	Kali	Kali
	Kukljica	Kukljica
	Preko	Lukoran
		Poljana
		Preko
		Sutomiščica
		Ugljan
Ošljak	Preko	Ošljak
Rivanj	Preko	Rivanj
Sestrunj	Preko	Sestrunj
Dugi otok	Sali	Božava
		Brbinj
		Dragove
		Luka
		Sali
		Savar

		Soline
		Veli Rat
		Verunić
		Zaglav
		Žman
Zverinac	Sali	Zverinac
Babac	Sveti Filip i Jakov	Babac
Vrgada	Pakoštane	Vrgada

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Prvi rezultati po naseljima, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2022., obrada ZADRA NOVA

ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA

DRUŠTVO

Demografska obilježja otoka Zadarske županije

Na otocima Zadarske županije živi 19 761 stanovnik, što je 12,4 % ukupnog broja stanovnika Zadarske županije (159 766).

Na otocima koji administrativno pripadaju Gradu Zadru, prema popisu za 2021. godinu, živi ukupno 1 445 stanovnika što je tek 2 % ukupnog stanovništva Grada Zadra (70 779).

Višegodišnje razdoblje negativnih demografskih kretanja na otocima Zadarske županije koje se očituje u smanjivanju broja stanovnika i trendu povećanja udjela starije populacije u ukupnom stanovništvu, predstavlja značajan strateški izazov za budući gospodarski i ukupni društveni razvoj otoka.

Prema rezultatima Popisa stanovništva 2021. godine, gotovo u svim otočnim jedinicama lokalne samouprave i otočnim naseljima na području Zadarske županije zabilježen je pad broja stanovnika u odnosu na prethodni popis stanovnika iz 2011. godine. Otoci Silba, Vir, Dugi otok, Zverinac, Pašman, Ošljak i Babac bilježe blagi rast broja stanovnika u odnosu na 2011. godinu. Najveći pad broja stanovnika bilježe otoci Grada Zadra (izuzev otoka Silbe) te Pag, Ugljan i Vrgada.

Tablica 2. Usporedba ukupnog broja stanovnika na otocima i otočićima u Zadarskoj županiji u 2011. i 2021. godini

Otok	Broj stanovnika 2011.	Broj stanovnika 2021.
Ist	182,00	146,00
Iž	615,00	516,00
Molat	197,00	190,00
Olib	140,00	117,00
Premuda	64,00	65,00
Rava	117,00	67,00
Silba	292,00	344,00
Škarda	0,00	0,00
Ukupno otoci Grada Zadra	1.607,00	1.445,00
Pag ⁵	5.396,00	4.659,00
Vir	3.000,00	3.045,00
Dugi Otok	1.655,00	1.691,00
Zverinac	43,00	55,00
Pašman	2.845,00	2.884,00
Ugljan	6.049,00	5.666,00
Ošljak	29,00	35,00
Rivanj	31,00	23,00
Sestrunj	48,00	45,00
Babac	0,00	4,00
Vrgada	249,00	209,00
Ukupan broj stanovnika na području Zadarske županije	20.952,00	19.761,00

Izvor: Popis stanovništva, 2011./2021., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, obrada: ZADRA NOVA

⁵ Admin. granice otoka u Zadarskoj županiji

U otočnim JLS-ovima i na otoku Vrgadi (Općina Pakoštane) 49 % stanovnika je starije od 55 godina, a postotak stanovništva starijeg od 55 godina na otocima koji administrativno pripadaju Gradu Zadru iznosi čak 70 %.

Što se tiče spolne strukture otočnog stanovništva Zadarske županije, u svim otočnim JLS-ovima, osim u općini Sali i općini Tkon, većinu čine muškarci, a od otoka koji pripadaju Gradu Zadru jedino na Premudi živi više žena nego muškaraca.⁶

Tablica 3. Spolna i dobna struktura stanovništva otoka Zadarske županije bez Grada Zadra

Otočna JLS ili naselje	Broj stanovnika	Muško	Žensko	Stariji od 55 godina	Stariji od 55 godina u %
Općina Kali	1 585	818	767	702	44
Općina Kukljica	628	318	310	353	56
Općina Pašman	2 136	1 081	1 055	1 096	51
Općina Poveljana	669	333	336	322	48
Općina Kolan	815	428	387	325	40
Općina Preko	3 556	1 797	1 759	1 835	52
Općina Sali	1 746	885	861	986	56
Općina Tkon	748	367	381	282	38
Općina Vir	3 045	1 746	1 569	1 566	51
Grad Pag	3 175	1 605	1 570	1 436	45
Vrgada	209	124	85	130	62
Babac (otočić)	4	3	1	2	50
Ukupno	18 316	9 505	8 811	9 035	49

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Prvi rezultati po naseljima, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2022., obrada ZADRA NOVA

Tablica 4. Spolna i dobna struktura stanovništva otoka Grada Zadra

Otočno naselje	Broj stanovnika	Muško	Žensko	Stariji od 55 godina	Stariji od 55 godina u %
Ist	146	75	71	103	71
Mali Iž	193	98	95	144	75
Veli Iž	323	168	155	223	69
Molat	85	45	40	66	78
Olib	117	65	52	82	70
Premuda	65	31	34	49	75
Rava	67	34	33	57	85
Silba	344	188	156	208	60
Zapuntel	42	24	18	34	81
Brgulje	63	39	24	52	83
Ukupno	1 445	767	678	1 018	70

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Prvi rezultati po naseljima, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2022., obrada ZADRA NOVA

⁶ Državni zavod za statistiku DZS, <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>, Popis stanovnika 2021.

Društvena infrastruktura

Društvena infrastruktura obuhvaća skup djelatnosti s pripadajućim građevnim objektima i opremom, a koji pridonosi na posredan način razvoju poslovnih aktivnosti i bez kojih bi proces reprodukcije bio nemoguć, te one koje utječu izravno na kvalitetu individualnog i društvenog života.⁷ U ovom poglavlju dat će se osnovni prikaz društvene infrastrukture na otocima Zadarske županije u segmentu stanovanja, socijalne skrbi, zdravstva i kulture.

Trenutno stanje postojeće javno-društvene infrastrukture na otocima zahtjeva nužna dodatna ulaganja u obnovu odnosno izgradnju nove kako bi se doprinijelo unaprjeđenju kvalitete života otočnog stanovništva. Raspršenost lokalnih otočnih zajednica Zadarske županije kroz 18 nastanjenih otoka i otočića i 60 naselja, osiguravanje kvalitetne razine društvene infrastrukture čini zahtjevnim za pojedinačna samostalna ulaganja jedinica lokalne i područne samouprave. U tom pogledu nužna su sva ulaganja vezana uz različite javne prostore na kojima se lokalno otočno stanovništvo okuplja, zadržava i boravi. Za javno-društvenu infrastrukturu u području odgoja i obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi, te ostalu javnu infrastrukturu izgrađenu tijekom 20. stoljeća osobito je važno provesti mjere sanacije dotrajalih vanjskih ovojnica objekata, unaprjeđenje termotehničkih karakteristika objekta uz obvezno provođenje mjera zaštite od posljedica požara i potresa. Osim javno-društvene infrastrukture u formalnoj upotrebi službi zdravstva i socijalne skrbi te odgoja i obrazovanja, jedinica lokalne samouprave i komunalnih tvrtki, na otocima Zadarske županije važna su dodatna ulaganja u društvene prostore za provođenje slobodnog vremena te rad organizacija civilnog društva i drugih pružatelja socijalnih usluga. U gotovo svim otočnim lokalnim zajednicama te otočnim naseljima djeluju organizacije civilnog društva te druge društvene inicijative koje nemaju adekvatne uvjete za provođenje socijalnih i društvenih programa. Ova infrastruktura nužna je za socijalnu uključenost lokalnog stanovništva i predstavlja jedan od preduvjeta poboljšanja kvalitete života za stanovnike otoka. Specifičnost klimatoloških obilježja otoka Zadarske županije ovu infrastrukturu stavlja u okvire otvorenih i zatvorenih prostora. U tom pogledu potrebno je uređenje mjesnih/gradskih trgova, parkova, ulica, šetnica, plaža, kao i obnova i/ili izgradnja društvenih i kulturnih domova, dnevnih boravaka za starije i nemoćne, ali i djecu i mlade, edukacijskih i interpretacijskih centara te infrastrukture za sport i rekreaciju, osobito važne za ostanak i povratak mladih na otok. Ulaganjem u izgradnju i obnovu javnih prostora, odnosno javno-društvene infrastrukture, poboljšat će se kvaliteta i dostupnost određenih javnih usluga neophodnih za sve stanovnike otoka, te također utjecati na jačanje kapaciteta i uloge organizacija civilnog društva, te rad na razvoju otočnih lokalnih zajednica sukladno potrebama i inicijativama otočnog stanovništva.

Stanovanje i stambeni fond

Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2021. godine, na području otoka Zadarske županije zabilježeno je 44 026 stambenih jedinica, od čega je 20 409 (46 %) namijenjeno stalnom stanovanju. Na području otoka nalazi se 29 % ukupnih stambenih jedinica Zadarske županije (148 256). Broj od 20 409 stanova na otocima namijenjenih stalnom stanovanju predstavlja 20 % svih stalno nastanjenih stanova u županiji (100 310).

Prema istom Popisu, na otocima Zadarske županije zabilježeno je 8 711 kućanstava koja su gotovo u potpunosti privatna, a što je 14,6 % kućanstava županije (59 799).

⁷ Prema: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27419> (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.) (31. ožujka 2023.)

Tablica 5. Kućanstva i stanovi na otocima Zadarske županije prema Popisu stanovništva 2021.⁸

Otočna JLS ili naselje	Broj kućanstava	Stambene jedinice (ukupno)	Stanovi za stalno stanovanje
Općina Kali	656	1 354	1 046
Općina Kolan	333	2 613	474
Općina Kukljica	275	908	423
Općina Pašman	931	3 763	2 069
Općina Povljana	292	1 756	520
Općina Preko	1 472	4 505	2 823
Općina Sali	774	2 250	978
Općina Tkon	269	812	344
Općina Vir	1 438	16 477	6 979
Grad Pag	1 337	6 016	3 154
Vrgada	106	331	182
Brgulje	37	125	75
Ist	78	276	223
Mali Iž	119	345	188
Molat	52	254	146
Olib	65	373	121
Premuda	38	147	86
Rava	42	85	60
Silba	191	1.102	211
Veli Iž	174	436	217
Zapuntel	32	98	90
Ukupno	8 711	44 026	20 409

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Prvi rezultati po naseljima, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2022., obrada ZADRA NOVA

Socijalna zaštita

Na području Zadarske županije županijska služba Hrvatskog zavoda za socijalni rad ima sjedište u gradu Zadru, dok se područni uredi nalaze u Benkovcu, Biogradu na Moru i Zadru.⁹ Na području Zadarske županije djeluju i domovi socijalne skrbi, među kojima je i Dom za starije i nemoćne osobe Zadar koji ima svoje 2 podružnice, na otoku Ugljanu te Dugom otoku. Podružnica Preko nalazi se u Preku na otoku Ugljanu, te djeluje od 2010. godine, ukupnog smještajnog kapaciteta za 21 korisnika. Podružnica Sali nalazi se u mjestu Sali na Dugom otoku, također djeluje od 2010. godine, a omogućuje smještaj za ukupno 20 korisnika.¹⁰

Najveći broj pružatelja socijalnih usluga na otocima Zadarske županije usmjeren je u svom djelovanju na skrb za starije osobe, kao posljedica negativnih demografskih kretanja te povećanja udjela starijeg stanovništva u ukupnoj populaciji. Od ukupnog broja stanovnika na području otoka Zadarske županije (19 761) prema zadnjem popisu stanovništva iz 2021. godine, 50,8 % populacije čine osobe starije od 55 godina (10 053). Visoki postotak starijeg stanovništva u ukupnoj populaciji dodatan je pritisak na sustave socijalne skrbi i zdravstva, te zahtijeva dodatna ulaganja u svrhu poboljšanja dostupnosti usluga i pružanja potrebne skrbi na području otoka. Najveći udio starijeg stanovništva u ukupnoj populaciji bilježi se na otocima koji pripadaju administrativno Gradu Zadru, gdje je čak tri četvrtine ukupnog stanovništva starije od 55 godina (74,7 %).

⁸ Izvor: <https://podaci.dzs.hr/media/ixpn5qzo/si-1711-popis-stanovnistva-kucanstava-i-stanova-2021-prvi-rezultati-po-naseljima.pdf> (15. ožujka 2023.)

⁹ Hrvatski zavod za socijalni rad, Županijske službe, dostupno na: <https://socskrb.hr/zupanijske-sluzbe/> (11. srpnja 2023.)

¹⁰ Dom za starije i nemoćne osobe Zadar, dostupno na: <https://www.duzd.hr/o-domu> (15. svibnja 2023.)

Na području otoka Zadarske županije djeluje ukupno šest udruga s područja socijalne skrbi, odnosno pružanja pomoći pri izvaninstitucionalnom odgoju i obrazovanju djece, mladih, socijalno ugroženih obitelji te pružanja socijalne pomoći i podrške socijalno ugroženim stanovnicima otoka odnosno djelovanjem na poboljšanje položaja i socijalne inkluzije osjetljivih i marginaliziranih grupa, poput uključivanja teže zapošljivih, odnosno ranjivih skupina (žene, dugotrajno nezaposleni, slabije obrazovani) na tržište rada. Upravo organizacije civilnog društva predstavljaju značajnog partnera pri pružanju alternativnih i inovativnih usluga u zajednici, kroz dodatno uključivanje ljudskih i financijskih resursa. Udruge svoja sjedišta imaju na sljedećim otocima: Veli Iž (Udruga „Maslinova gora“), Ugljan (Dobrotvorna udruga „Sv. Pelegrin“ Kali), Vrgada (Udruga za održivi razvoj otoka Vrgade „Vrgada“), Vir (Udruga za poboljšanje kvalitete života „Ludilo je, čudilo se, budilo ih“), Silba (Lokalna akcijska grupa Marena), Dugi otok (Udruga za poboljšanje kvalitete života – Sali).¹¹

Kao i na većini ostalih otoka na području obalnih županija u RH, i na otocima Zadarske županije nedostatna je pokrivenost socijalnim uslugama za djecu i mlade, djecu s teškoćama te rad stručnih osoba poput logopeda, defektologa, fizioterapeuta i drugih stručnjaka za razvoj djece s teškoćama, kao i socijalnim uslugama za pomoć starijima i nemoćnima na području otoka.¹²

Tablica 6. Broj korisnika prava u socijalnoj skrbi na otocima Zadarske županije¹³

Otok/JLS	Jednokratna naknada	Zajamčena minimalna naknada	Osobna invalidnina	Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja
Babac	/	/	/	/
Ist	2	/	3	/
Iž	5	1	8	1
Kali	24	2	24	4
Kolan	5	1		/
Kukljica	3	1	13	1
Molat	2	/	1	/
Olib	2	1	1	/
Ošljak	/	/	1	/
Pag	16	4	33	3
Pašman	7	6	27	2
Povljana	3	1	9	1
Preko	14	3	16	1
Premuda	/	1	/	/
Rava	/	/	/	/
Rivanj	/	/	/	/
Sali	4	2	22	3
Sestrunj	/	/	1	/
Silba	/	1	3	1
Tkon	/	/	7	1
Vir	6	4	24	2
Vrgada	/	1	/	/

Izvor: Hrvatski zavod za socijalni rad, Područni ured Zadar, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

¹¹ Ministarstvo pravosuđa i uprave, Registar udruga Republike Hrvatske, dostupno na:

<https://registri.uprava.hr/#!udruge> (16. svibnja 2023.)

¹² Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 23.

¹³ Podaci se odnose na stanje u 2023. godini odnosno za razdoblje od 1. siječnja 2023. godine do 15. svibnja 2023. godine.

Prema podacima dobivenima od Hrvatskog zavoda za socijalni rad (Područni ured Zadar), te prikazanom ukupnom broju korisnika po kategorijama sukladno pravima u socijalnoj skrbi, najveći broj korisnika zajamčenih socijalnih prava nalazi se na otocima Pagu, Ugljanu, Pašmanu te Viru, što proizlazi i iz većeg ukupnog broja stanovnika na navedenim otocima.

Poboljšanju sustava socijalne skrbi na otocima Zadarske županije pridonijela bi uspostava mobilnih timova te organizacija socijalno-palijativne skrbi za starije stanovništvo, poglavito s obzirom na povećani broj starijeg stanovništva u ukupnoj populaciji na otocima.

Tablica 7. Broj radno aktivnog stanovništva u 2021. godini

Naziv JLS	Otok	Broj radno aktivnog stanovništva
Kali	Ugljan	1 165
Kolan	Pag	569
Kukljica	Ugljan	509
Pag	Pag	2 149
Pakoštane	Vrgada	115
Pašman	Pašman	1 496
Povljana	Pag	450
Preko	Ugljan	2 398
Sali	Dugi otok, Zverinac	1 283
Sv. Filip i Jakov	Babac	podatak nije dostupan
Tkon	Pašman	517
Vir	Vir	2 862
Zadar	Ist	105
	Iž	320
	Molat	95
	Olib	79
	Premuda	66
	Rava	46
	Silba	229

Izvor: MRRFEU, Otočna baza znanja, 2023., obrada ZADRA NOVA

Od ukupno 19 761 stanovnika koji žive na otocima Zadarske županije, njih ukupno 14 453 je radno aktivno, što čini 73 %. Najviše radno aktivnog stanovništva bilježi se na otocima Viru, Pagu te Ugljanu, dok najmanji broj bilježe otoci koji pripadaju Gradu Zadru: Premuda i Rava. Hrvatski zavod za zapošljavanje, područni ured Zadar ima 5 ispostava od kojih se jedna nalazi na otoku, na području grada Paga (preostale se nalaze u Biogradu na Moru, Obrovcu, Benkovcu te Gračacu).¹⁴

Tablica 8. Naknade za novorođenu djecu JLS otoka Zadarske županije (EUR)

JLS	Naknada za I. dijete	Naknada za II. dijete	Naknada za III. dijete
Kali	664	929	3 982
Kolan	664	1 327	1 990
Kukljica	664	664	664
Pag	664	1 327	3 982
Pakoštane	664	664	664
Pašman	1 593	3 185	4 778
Povljana	664	1 327	1 990

¹⁴ Hrvatski zavod za zapošljavanje, dostupno na: <https://www.hzz.hr/kontakt/podrucne-sluzbe-i-uredi/podrucni-ured-zadar/> (15. svibnja 2023.)

Preko	995	1 990	3 982
Sali	7 964	7 964	7 964
Sveti Filip i Jakov	200	200	200
Tkon	797	1 062	1 327
Vir	/	/	/
Zadar	265	398	530

Izvor: JLS pojedinačno, 2021., obrada ZADRA NOVA

Naknade za novorođenu djecu na području otoka Zadarske županije isplaćuju jedinice lokalne samouprave. Također, Zadarska županija u svom proračunu osigurava sredstva za naknade za novorođenu djecu – za prvo i drugo dijete isplaćuje se iznos od 133 eura, dok za treće i svako sljedeće novorođeno dijete isplaćuje se iznos od 664 eura. Najveće naknade za novorođenu djecu daje Općina Sali u iznosu od 7 964 eura za svako novorođeno dijete.

Dodatni problem pri dostupnosti socijalnih usluga na otocima, uz nedostatne financijske i ljudske kapacitete javnih službi za organiziranje adekvatnih usluga, predstavlja nezainteresiranost privatnih pružatelja usluga radi neiznalaženja ekonomskog interesa pri ulaganju, te slabija kupovna moć potencijalnih korisnika i njihova teritorijalna raspršenost. Visoki omjer starijeg stanovništva u ukupnoj populaciji i proces starenja stanovništva, utječu i na oblike socijalnih politika te stavljaju dodatni pritisak na sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije.

Daljnji razvoj usluga socijalne skrbi na području otoka Zadarske županije, trebao bi uključivati suradnju nacionalnih, regionalnih, lokalnih službi uz međusektorsku suradnju, procjenu lokalnih potreba te jačanje podrške udrugama u pružanju usluga, a sve s ciljem ujednačavanja dostupnosti usluga što širem krugu korisnika.

Zdravstvena zaštita

Zdravstvenu infrastrukturu na otocima čine zdravstvene ustanove koje pružaju određene usluge primarne i sekundarne zdravstvene zaštite. Primarna zdravstvena zaštita provodi se u sklopu Doma zdravlja Zadar i disperznih ambulanti. Dom zdravlja Zadarske županije je javna zdravstvena ustanova primarne zdravstvene zaštite koja u svom djelokrugu obuhvaća: obiteljsku medicinu, dentalnu zdravstvenu zaštitu, specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu, zdravstvenu zaštitu žena, predškolske djece, patronažnu zdravstvenu zaštitu, medicinu rada, zdravstvenu njegu u kući bolesnika i palijativnu skrb. Međutim, osim usluga obiteljske medicine, u svim otočnim jedinicama lokalne samouprave i naseljima nisu dostupne i ostale usluge primarne zdravstvene zaštite od kojih je većinu moguće obaviti u gradu Zadru kao središtu Zadarske županije.

Dom zdravlja Zadarske županije u Zadru ima ispostavu (radnu jedinicu) jedino na otoku Pagu (u gradu Pagu).¹⁵ Hitna medicinska služba kao sastavni dio primarne zdravstvene zaštite organizirana je preko Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije koja ima dvije svoje otočne ispostave, i to: na otoku Ugljanu (Preko) i na otoku Pagu (grad Pag).¹⁶ Među svojim ispostavama i Zavod za javno zdravstvo Zadar ima jednu ispostavu na otoku Pagu (grad Pag).¹⁷

Djelatnost opće obiteljske medicine na otocima Zadarske županije provodi tim Doma zdravlja ili privatni zdravstveni radnici ugovoreni u skladu s utvrđenom Mrežom javne zdravstvene službe. Na manjim otocima i/ili otočnim naseljima gdje Mrežom javne zdravstvene službe nije predviđena uspostava

¹⁵ Dom zdravlja Zadarske županije, dostupno na: <https://www.dzzdzup.hr/kontakt> (18. svibnja 2023.)

¹⁶ Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije, dostupno na: <https://www.zhmzz.hr/ispostave> (18. svibnja 2023.)

¹⁷ Zavod za javno zdravstvo Zadar, dostupno na: <https://www.zjz-zadar.hr/hr/o-nama/ispostave> (18. svibnja 2023.)

ordinacija, provodi se posebno organizirana zdravstvena zaštita na način da liječnik opće/obiteljske medicine prema unaprijed definiranim danima u tjednu dolazi na otok. Za sve ostale djelatnosti koje nisu predviđene Mrežom javne zdravstvene službe ili nisu ugovorene zbog kadrovskih deficita, stanovnici su primorani putovati do prve najbliže ustanove na drugom otoku ili na kopnu (najčešće grad Zadar).¹⁸ Specijalističko-konzilijarnu zaštitu pruža Opća bolnica Zadar u Zadru koja pokriva područje čitave Zadarske županije.

Na području otoka Zadarske županije ukupno je 291 zdravstveni radnik s ukupno šest otoka (Dugi otok, Molat, Pag, Pašman, Ugljan te Vir), od kojeg broja preko polovice je na otoku Ugljanu (181).¹⁹ Na području otoka Zadarske županije djeluju ambulante uglavnom obiteljske medicine, u manjem broju ordinacije dentalne medicine, dok drugih specijalističkih ambulanti u sastavu Doma zdravlja Zadarske županije izvan grada Zadra nema. Ukupno je 20 ambulanti primarne zdravstvene zaštite te ukupno 9 ljekarni na pet otoka (Pag, Ugljan, Vir, Pašman te Dugi otok). Stoga, većina stanovnika otoka Zadarske županije usmjerena je na pružanje potrebne zdravstvene skrbi u gradu Zadru.²⁰

Psihijatrijska bolnica Ugljan na otoku Ugljanu specijalizirana je za pružanje zdravstvene skrbi za pacijente s različitim psihičkim bolestima, ovisnike o alkoholu i dementne osobe, a pruža i uslugu palijativne skrbi. U Psihijatrijskoj bolnici Ugljan ukupno je zaposleno 18 doktora medicine (15 u stacionarnoj djelatnosti, 3 u dnevnoj bolnici), ukupno je 483 kreveta i 30 stolaca u dnevnoj bolnici, dok iskorištenost postelja iznosi 68 % u stacionarnoj djelatnosti te 54 % u dnevnoj bolnici, a prosječna dužina liječenja iznosi 125 dana u stacionarnoj djelatnosti te 44 dana u dnevnoj bolnici.²¹

U svrhu poboljšanja pružanja zdravstvenih usluga na otocima potrebna su ulaganja u razvoj usluga kroz zdravstveni turizam korištenjem prirodnog ljekovitog blata, morske vode i aerosoli. Očekivano je kako bi spomenuta ulaganja vršila pozitivan učinak na zadržavanje stanovništva na otocima.

U svrhu poboljšanja povezanosti otoka s kopnom i unaprjeđenja medicinske skrbi, poglavito rješavanja hitnih medicinskih potreba, potrebna su ulaganja u izgradnju helidroma na otocima te brodica za hitnu pomoć. Kako bi se eliminirale u što većoj mjeri prepreke proizašle iz prometne izoliranosti otoka, izrazito je važna potreba razvoja i primjene telemedicine na području otoka Zadarske županije. Značaj korištenja telemedicine na otocima raste uzme li se u obzir sve veći nedostatak liječnika i medicinskog osoblja te socio-ekonomska specifičnost otoka, kao i povoljni utjecaj razvoja telemedicinskih usluga na smanjivanje procesa depopulacije otoka. Otoci Zadarske županije nisu pokriveni mrežom telemedicinskih centara, te su stoga nužna ulaganja na tom području. Za normalno funkcioniranje i pružanje telemedicinskih usluga na otocima, neophodna su ulaganja u opremu, edukacije, računalnu i

¹⁸ Ministarstvo zdravstva, *Nacionalni portfelj ulaganja u zdravstvo i dugotrajnu skrb 2021. – 2027.*, str. 13.

¹⁹ Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, dostupno na: <https://registar-otoka.gov.hr/site/index?IslandSearch%5B5%5D%5B0%5D=4&IslandSearch%5B999%5D=&IslandSearch%5B1%5D=&IslandSearch%5B9%5D=&IslandSearch%5B2%5D=&IslandSearch%5Bname%5D=&filter=health-employees&HealthObjects%5BregionId%5D%5B0%5D=4&DevelopmentIndexSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5Btype%5D=1&HealthEmployees%5BregionId%5D%5B0%5D=4&sort=-ordinacijePzz> (18. svibnja 2023.)

²⁰ Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, dostupno na: <https://registar-otoka.gov.hr/site/index?IslandSearch%5B5%5D%5B0%5D=4&IslandSearch%5B999%5D=&IslandSearch%5B1%5D=&IslandSearch%5B9%5D=&IslandSearch%5B2%5D=&IslandSearch%5Bname%5D=&filter=health-objects&HealthObjects%5BregionId%5D%5B0%5D=4&DevelopmentIndexSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5Btype%5D=1&HealthEmployees%5BregionId%5D%5B0%5D=4&sort=-ordinacijePzz> (17. svibnja 2023.)

²¹ *Zdravstveno-statistički ljetopis Zadarske županije za 2021. godinu*, Zavod za javno zdravstvo Zadar, str. 163. i Psihijatrijska bolnica Ugljan, obrada ZADRA NOVA.

komunikacijsku infrastrukturu, posebice širokopojasni pristup internetu. Preduvjet razvoja hitne medicinske službe, hitne helikopterske medicinske službe te telemedicine je unaprjeđenje telekomunikacijske mreže, odnosno pokrivenosti signalom u svrhu komunikacije i prijenosa podataka.²² U svrhu poboljšanja zdravstvenih usluga na području otoka potrebna su također ulaganja u pružanje usluga zdravstvenog turizma (korištenjem prirodnog ljekovitog blata, morske vode, aerosola), što bi imalo pozitivni učinak i na gospodarstvo, otvaranje novih radnih mjesta te u konačnici zadržavanje stanovništva na otocima.

Odgoj i obrazovanje

Odgoj i obrazovanje predstavljaju važna područja u smislu unaprjeđenja kvalitete života te formiranja odgovornih nositelja društvenoga i gospodarskog života na otocima. Na otocima su do sada institucionalno i infrastrukturno razvijene uglavnom niže razine obrazovanja – predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje), a što je u skladu s institucijskim i demografskim kontekstom. Na području Zadarske županije samo je jedna ustanova za srednjoškolsko obrazovanje, i to Srednja škola Bartula Kašića u gradu Pagu. Otok Pag je jedan od 9 otoka u Hrvatskoj na kojima se provodi srednjoškolsko obrazovanje.

Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja RH, na otocima Zadarske županije u pedagoškoj godini 2021./22. upisano je u programe predškolskog odgoja i obrazovanja ukupno 472 djece.

Tablica 9. Dječji vrtići na otocima Zadarske županije s brojem upisane djece u pedagoškoj god. 2021./22.

Dječji vrtić	Mjesto	Broj upisane djece u pedagoškoj godini 2021./22.
DV „Lastavica“	Preko	46
PO Ugljan	Ugljan	19
PO Sutomišćica	Sutomišćica	12
PO Lukoran	Lukoran	6
DV „Paški mališani“	Pag	120
PO Povljana	Povljana	28
DV „Srdelica“	Kali	54
DV „Orkulice“	Sali	18
PO Žman	Žman	13
DV „Čok“	Tkon	31
DV „Manulica“	Kukljica	7
DV „Smješko“	Vir	78
DV „Bodulić“	Dobropoljana	38
Program predškole pri OŠ Zadarski otoci		2
Ukupno		472

Izvor: Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Slabija prometna povezanost otoka, posebice onih udaljenih, slabije nastanjenih, znatno otežava dostupnost obrazovanja što se ublažava djelomično razvojem usluga nastave na daljinu. U tom smislu, tako je provedbom projekta e-Otoci od 2008. godine, bežičnom podatkovnom mrežom povezano dvadesetak uglavnom područnih osnovnih škola, među njima i onih na otocima oko Zadra.²³

²² Vlada Republike Hrvatske, *Izvešće o učincima provedbe Zakona o otocima u 2021. godini*, 2023., str. 38.

²³ *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*

Na otocima Zadarske županije nalazi se 21 osnovna škola, od kojih su 4 matične otočne OŠ i 17 područnih.²⁴ Neke od tih škola, u pojedinim školskim godinama, nisu imale upisane učenike u završne razrede, dok ih većina nema stalno popunjene sve razrede, a u razredima s manjim brojem učenika nastava se sluša s drugim razredima.²⁵ Na području otoka Zadarske županije od sportskih objekata postoje uglavnom višenamjenska igrališta na otvorenome, dok sportske dvorane u školama su prisutne na Pagu, te otocima Pašman (Neviđane) i Ugljan (Preko). Potrebna su ulaganja u obnovu postojećih igrališta, te izgradnju novih uz izgradnju i multifunkcionalnih dvorana, koje osim za potrebe djece i mladih pri obrazovanju, mogu služiti cjelokupnom stanovništvu otoka, za sportsko-rekreativne te održavanje kulturno-umjetničkih i zabavnih događanja.

Na području otoka Zadarske županije nisu zastupljena visoka učilišta i akademije, čak ni u vidu svojih organizacijskih jedinica. No, s obzirom na otočne posebnosti i tendenciju unaprjeđenja kvalitete života, obrazovanja i poslovanja na otocima, postoji potencijal da se određene vrste pojedinih visokih učilišta ili njihovih odjela lociraju na otocima, poglavito u onim obrazovnim i znanstvenim područjima koja su povezana uz tradicionalne otočne djelatnosti te područje zaštite prirode i okoliša. U tom smislu, vrijedi istaknuti aktivnosti Sveučilišta u Zadru kao stožerne akademske ustanove u Županiji, s ciljem realizacije znanstvenog, obrazovnog i tehnološkog programa *Arhipelagos* na području bivše vojarnje na otoku Molatu. Integriranje obrazovanja u društvo i poduzetništvo predviđeno je i u okviru rada SŠ Bartula Kašića, kako bi se omogućila uspostava Centra za poduzetništvo te centra tradicionalne gastronomije uz održavanje i unaprjeđenje tradicionalnih djelatnosti (međunarodna škola paške čipke) na području otoka Paga.

Razvojne potrebe i potencijali društvene infrastrukture

Na području otoka Zadarske županije utvrđena je potreba povećanja kvalitete i dostupnosti društvene infrastrukture i usluga u svrhu unaprjeđenja kvalitete života lokalnog stanovništva, društveno-gospodarskog razvoja te kao preduvjet zadržavanja stanovništva na otocima.

Kao ključne potrebe u području društvene infrastrukture na otocima ističu se nužna ulaganja u energetska obnovu uz provedbu mjera zaštite od potresa i požara javnih objekata u sektoru odgoja i obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi, upravnih i komunalnih zgrada jedinica lokalne samouprave i povezanih javnopravnih tijela. Za potrebe unaprjeđenja socijalne povezanosti, djelovanja organizacija civilnog društva te lokalnih otočnih zajednica i inicijativa osobito je važno obnoviti i/ili izgraditi društvene prostore otvorenog i zatvorenog tipa, a osobito: društvene i kulturne boravke, dnevne boravke za starije i nemoćne te djecu i mlade, edukacijske i interpretacijske centre, ali i sportsku infrastrukturu na otvorenom i zatvorenom, trgove, parkove, plaže i druga mjesta na kojima se otočno stanovništvo okuplja.

Uz obnovu i izgradnju potrebne javno-društvene infrastrukture nužno je i unaprjeđenje usluga u ovom sektoru. Trenutno stanje pokrivenosti otoka javnim uslugama s područja zdravstva i socijalne skrbi, pokazuje većinski centraliziranost obavljanja usluga s navedenih područja, što predstavlja otegotnu okolnost za lokalno stanovništvo. Visoki postotak starije populacije u ukupnom broju stanovništva na području otoka, što posljedično predstavlja veliki pritisak na sustave socijalne skrbi i zdravstva. Uz nedostatne financijske te ljudske kapacitete, dodatne poteškoće pri dostupnosti usluga s navedenih područja predstavlja i prostorna izdvojenost otoka, te nezainteresiranost privatnih pružatelja usluga za ulaganjima radi financijske neisplativosti za pružanjem usluga.

²⁴ Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, ŠeR-Školski e-Rudnik (Vol.2.), dostupno na: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoizWE3YTE4OWQtOWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNDZDQ0IiwidCI6IjJMTFJmNjLW13NjEtNDVkyi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9> (10. srpnja 2023.)

²⁵ *Plan razvoja Zadarske županije 2021. – 2027., Osnovna analiza stanja*

Utvrđene razvojne potrebe iz područja socijalne skrbi na području otoka se ogledaju u potrebi uspostave mobilnih timova te organiziranju socijalno-palijativne skrbi za stariju populaciju, te razvoju novih usluga socijalne skrbi djelujući u sinergiji lokalnih zajednica, civilnog društva te privatnog sektora, sukladno potrebama lokalnog stanovništva. Među razvojne potencijale s područja socijalne skrbi potpadaju uspostava te podrška procesa deinstitutionalizacije uz jačanje uloge civilnog društva pri pružanju socijalnih usluga. Za potrebe unaprjeđenja zdravstvene skrbi na otocima, te stvaranja preduvjeta za pružanje hitne medicinske skrbi unutar tzv. zlatnog sata, potrebna su ulaganja u izgradnju heliodroma na otocima, nabavke brzih brodica, te u svrhu razvoja i primjene telemedicine daljnja ulaganja u procese digitalizacije, kao osnovnog preduvjeta primjene telemedicine na području otoka Zadarske županije.

Proces demografske depopulacije imao je negativne učinke i po pitanju obrazovnog sustava, odnosno ogledajući se u značajnom smanjenju broja upisane djece/učenika. Uz potrebu za izgradnjom škola na pojedinim područjima otoka, kao potreba istaknuta je i nužnost ulaganja u postojeće objekte, kroz nabavku potrebne opreme, te obnovu zgrada i primjenu mjera energetske učinkovitosti. Potreba za unaprjeđenjem prometne povezanosti otoka s kopnom ogleda se i kroz otočke studente koji studiraju na Sveučilištu u Zadru, te učenike koji pohađaju školu na kopnu ili drugom otoku.

Kao osobit potencijal otočnih zajednica upravo jesu same otočne zajednice, odnosno organizacije civilnog društva i druge lokalne otočne inicijative koje su aktivne u brojnim društvenim područjima.

Značajke gospodarstva Zadarske županije primarno su povezane s tri stupa plave ekonomije: marikulturom i ribarstvom, brodarstvom i turizmom. Promatrano prema ukupnom prihodu, strukturu gospodarstva na području županije dominantno čine navedene djelatnosti, i trgovina i prerađivačka industrija (metaloprerađivačka i prehrambena)²⁶. *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.* unutar razvojne domene Gospodarstvo navodi sljedeća otočna programska područja od posebne važnosti za razvoj otoka, a u okviru kojih će se planirati buduće aktivnosti na otočnom području: **gospodarski razvoj i poduzetništvo, poljoprivreda, ribarstvo i lovstvo, i turizam**.²⁷ Slijedom navedenog, za potrebe analize sektora gospodarstva otoka Zadarske županije pružiti će se osvrt na navedena četiri otočna programska područja, s naglaskom na uvjete poslovanja tvrtki na otocima, istaknute tipove industrije na području, trenutni stupanj digitalizacije gospodarskog i javnog sektora, te poticanje inovacija u gospodarstvu i dostupnost potpora gospodarskom sektoru.

Gospodarski razvoj i poduzetništvo

Prema posljednjim dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku o vrijednostima bruto domaćeg proizvoda (BDP) po stanovniku na razini županija, vrijednost BDP-a po stanovniku za Zadarsku županiju u 2019. godini iznosila je 85 581 HRK odnosno 11 554 EUR. U promatranoj godini, Zadarska županija nalazi se na 6. mjestu među svim hrvatskim županijama, uključujući Grad Zagreb. U prilog razvoju županije je i podatak kako je vrijednost BDP-a po stanovniku za Zadarsku županiju u 2018. godini iznosio 81 916 HRK odnosno 11 049 EUR, pri čemu je vidljiv rast od 4,47 % u HRK odnosno 4,57 % u EUR.²⁸

Prema podacima Digitalne komore HGK, u 2021. godini aktivno je djelovalo ukupno 5 190 poduzeća sa sjedištem na području Zadarske županije, od čega 686 odnosno 13,22 % sa sjedištem na području otoka unutar prostornog obuhvata Zadarske županije. Najveći broj poduzeća sa sjedištem na području otoka je s područja otoka Ugljana (28,29 %) i otoka Vira (11,16 %). Ukoliko se promatra broj aktivnih poduzeća sa sjedištem na području JLS-ova koje u svom sastavu imaju otoke, najveći broj nalazi se na području otoka Vira, zatim Općine Preko i Grada Paga.²⁹

Analizom podataka Digitalne komore HGK utvrđeno je kako se na otoku Ravi (u sastavu Grada Zadra) i otoku Zverincu (u sastavu Općine Sali) nalaze sjedišta po jednog poduzeća po otoku. Riječ je o otocima sa specifičnim položajem, kojima se sjedište lokalne samouprave nalazi na kopnu odnosno drugom otoku. Nadalje, na otocima Škardi, Babcu i Lavdari, također otocima sa specifičnim položajem, u promatranoj 2021. godini nije zabilježeno aktivno djelovanje ni jednog poduzeća.³⁰ Detaljnije informacije prikazane su u nastavku.

²⁶ Hrvatska gospodarska komora, ŽUPANIJE - razvojna raznolikost i gospodarski potencijali, str. 90., dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2020-web5ffd68620c52c.pdf> (10. travnja 2023.)

²⁷ *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, str. 4–6.

²⁸ Državni zavod za statistiku, Bruto dodana vrijednost za Republiku Hrvatsku prema HR_NUTS 2021. - HR NUTS 2 i ŽUPANIJE U 2019. (4. travnja 2023.)

²⁹ Digitalna komora HRK, Napredna pretraga, obrada ZADRA NOVA (13. ožujka 2023.)

³⁰ Ibid.

Tablica 10. Broj aktivnih poduzetnika na otocima Zadarske županije u 2021. godini

Br.	Otok	Jedinica lokalne samouprave	Broj aktivnih poduzetnika u 2021. godini	Veličina poduzeća		
				Mikro	Malo	Srednje
1.	Babac	Općina Sveti Filip i Jakov	0	0	0	0
2.	Dugi otok	Općina Sali	64	60	3	1
3.	Ist	Grad Zadar	7	7	0	0
4.	Iž	Grad Zadar	16	15	1	0
5.	Lavdara	Općina Sali	0	0	0	0
6.	Molat	Grad Zadar	10	10	0	0
7.	Olib	Grad Zadar	6	6	0	0
8.	Pag	Grad Pag	87	76	7	3
		Općina Kolan	28	25	3	0
		Općina Povljana	15	13	2	0
9.	Pašman	Općina Pašman	68	63	5	0
		Općina Tkon	22	18	3	1
10.	Premuda	Grad Zadar	3	3	0	0
11.	Rava	Grad Zadar	1	1	0	0
12.	Silba	Grad Zadar	9	9	0	0
13.	Škarda	Grad Zadar	0	0	0	0
14.	Ugljan	Općina Preko	122	114	8	0
		Općina Kali	49	35	11	3
		Općina Kukljica	23	21	2	0
15.	Vir	Općina Vir	152	145	7	0
16.	Vrgada	Općina Pakoštane	2	1	1	0
17.	Zverinac	Općina Sali	1	1	0	0
Ukupno			686	625	53	8

Izvor: Digitalna komora HGK, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Prema veličini poduzeća, na otočnom području Zadarske županije najzastupljeniji su mikro poduzetnici s udjelom od 90,95 %. Mala poduzeća sudjeluju u ukupnom broju sa 7,88 %, a srednje velika s 1,17 %. Ukupno 8 srednje velikih poduzeća osnovano je na području Općine Kali, Grada Paga, Općine Sali i Općine Tkon. Sa sjedištem na području otoka Zadarske županije ne nalazi se ni jedno veliko poduzeće.³¹

Tablica 11. Srednje veliki poduzetnici sa sjedištem na području otoka Zadarske županije u 2021. godini

JLS	Srednje veliki poduzetnici
Općina Kali	Kali tuna d. o. o. Ribarska zadruga Omega 3 Kali gradnja d. o. o.
Grad Pag	SOLANA PAG društvo s ograničenom odgovornošću za proizvodnju, preradu i oplemenjivanje morske soli PAŠKA SIRANA dioničko društvo za proizvodnju, preradu, otkup i prodaju poljoprivrednih proizvoda LORENCO društvo s ograničenom odgovornošću za trgovinu, ugostiteljstvo i usluge

³¹ Ibid.

Općina Sali	MARDEŠIĆ društvo s ograničenom odgovornošću za trgovinu i preradu ribe
Općina Tkon	PITTER putnička agencija društvo s ograničenom odgovornošću za trgovinu i usluge

Izvor: Digitalna komora HGK, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Prema podacima HGK, među tvrtkama najvećim izvozniciima s područja Zadarske županije, sastavljenim prema iznosima unesenima u GFI odnosno visini prihoda od prodaje u inozemstvu, nalaze se tvrtke sa sjedištem na području otoka Ugljana, Pašmana i Dugog otoka. Najveći izvoznik među navedenima je tvrtka Kali tuna d. o. o. sa sjedištem na području Općine Kali (u vlasništvu japanske tvrtke *J-Trading Inc.*³²), koja se među izvozniciima sa sjedištem na području Zadarske županije nalazi na 6. mjestu.³³

Tablica 12. Otočne tvrtke među najvećim izvozniciima iz Zadarske županije u 2021. godini, prema iznosima unesenima u GFI

Red. br.	Izvoznik	Sjedište
1.	Kali tuna d. o. o.	Kali
2.	R.Z. Omega 3	Kali
3.	Pitter putnička agencija d. o. o.	Tkon
4.	Mardešić d. o. o.	Sali
5.	Bavaria yachting servis d. o. o.	Tkon

Izvor: HGK, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Obradom podataka Digitalne komore HGK³⁴ utvrđeno je kako su najzastupljenije gospodarske djelatnosti na otocima Zadarske županije, prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007. (NKD 2007.), sljedeće:

- A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
- F) Građevinarstvo
- G) Trgovina na veliko i malo i
- I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

Promatrano na razini otoka, sa sjedištem na otoku Ugljanu nalazi se najveći broj tvrtki, ali i najveći broj zaposlenih osoba na otocima unutar obuhvata Zadarske županije. Ukupan broj od 210 tvrtki na području otoka Ugljana čine one s područja općine Preko, Kali i Kukljice. Na području općine Preko i pripadajućih otoka najzastupljenije su tvrtke čije su primarne djelatnosti I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i F) Građevinarstvo. Na području općine Kali najzastupljenije su i brojem se ističu tvrtke primarne djelatnosti A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (21), u kojima je, prema podacima iz 2021. godine, zaposleno 347 osoba. U ukupnom broju zaposlenih osoba u tvrtkama sa sjedištem na području otoka Zadarske županije, a čija je primarna djelatnost A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, zaposlene osobe u tvrtkama sa sjedištem na području otoka Ugljana sudjeluju s udjelom od čak 61,63 %. Od svih otoka na području županije, otok Ugljan se najviše ističe u sektoru ribarstva.³⁵

Otok koji bilježi drugi najveći broj tvrtki na području je otok Vir. Unutar 160 tvrtki u 2021. godini bilo je zaposleno ukupno 397 osoba. Najzastupljenije su tvrtke čije su primarne djelatnosti I) Djelatnosti

³² Kali tuna, O nama, dostupno na: <https://www.kali-tuna.hr/hr/onama> (24. srpnja 2023.)

³³ HGK, Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 38, rujan 2022. (veljača 2023.)

³⁴ Digitalna komora HRK, Statistika, obrada ZADRA NOVA (13. ožujka 2023.)

³⁵ Ibid.

pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (45) i F) Građevinarstvo (30), a u istima je u promatranoj godini bio zaposlen najveći broj osoba – djelatnika tvrtki sa sjedištem na području općine Vir, čak 58,44 %.³⁶

Treći otok po broju tvrtki i drugi po broju zaposlenih je otok Pag. Ukupan broj od 137 tvrtki na području otoka Paga čine one s područja grada Paga (87), općine Kolan (33) i općine Poveljana (17). Na području otoka Paga, kao i u slučaju otoka Ugljana i otoka Vira, brojem najzastupljenije su tvrtke čije su primarne djelatnosti I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (29) i F) Građevinarstvo (25). Međutim najveći broj zaposlenih osoba je u tvrtkama sa sjedištem na području otoka Paga čija je primarna djelatnost G) Trgovina na veliko i malo.³⁷ U prilog razvijenosti Zadarske županije važno je istaknuti kako se u gradu Pagu nalazi površinom najveća (373,70 ha) hrvatska solana za proizvodnju, preradu i oplemenjivanje morske soli. Od ukupno tri eksploatacijska polja mineralne sirovine morska sol na području Republike Hrvatske (Pag, Nin i Ston), na području Zadarske županije nalaze se dva, a na području otoka, točnije otoka Paga, jedno eksploatacijsko polje.³⁸

Sa sjedištem na području otoka Pašmana u promatranoj 2021. godini djelovala je 91 tvrtka u kojima je bilo zaposleno 326 osoba. Na području otoka Pašmana, brojem najzastupljenije tvrtke su one čije su primarne djelatnosti C) Prerađivačka industrija, I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti. Najveći broj zaposlenih osoba je djelatnika tvrtki čija je primarna djelatnost N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, točnije (N7734) Iznajmljivanje i davanje u zakup (*leasing*) plovnih prijevoznih sredstava. U ukupnom broju zaposlenih osoba – djelatnika tvrtki sa sjedištem na području otoka Pašmana, osobe zaposlene u tvrtkama primarne djelatnosti I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane sudjeluju s čak 40,18 %. Istaknuta tvrtka koja je u 2021. zapošljavala čak 95 osoba jest putnička agencija PITTER, društvo s ograničenom odgovornošću za trgovinu i usluge sa sjedištem u općini Tkon.³⁹

Sa sjedištem na području Dugog otoka u 2021. godini djelovalo je 65 tvrtki sa sjedištem na području, a u kojima su bile zaposlene 354 osobe. Na području brojem najzastupljenije tvrtke su one čije su primarne djelatnosti C) Prerađivačka industrija, I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti. Najveći broj zaposlenih osoba je djelatnika tvrtki sa sjedištem na području čija je primarna djelatnost C) Prerađivačka industrija, zatim G) Građevinarstvo i I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. U ukupnom broju zaposlenih osoba – djelatnika tvrtki sa sjedištem na području, osobe zaposlene u tvrtkama čija je primarna djelatnost jedna od gore navedenih triju sudjeluju s čak 71,47 %.⁴⁰

U prilog razvojnom potencijalu Zadarske županije, a samim time i pripadajućih otoka, jest i podatak kako je u Zadru sjedište najveće brodarske tvrtke u Republici Hrvatskoj, koja s tvrtkom kćeri čini 40 % nosivosti trgovačke flote u zemlji, najvećih uzgajivača bijele ribe i tune (tvrtke *Cromaris*, *Kornat Ittica* i

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva Republike Hrvatske, 2008. str. 303, https://zavod.pgz.hr/documents/strategija_gospodarenja_mineralnim_sirovinama_rh.pdf (19. srpnja 2023.), Solana Pag d.o.o., obrada ZADRA NOVA (31. kolovoza 2023.g.)

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

Kali tuna d. o. o.), kao i podatak da je na području Zadarske županije registrirana najveća ribolovna flota u zemlji.⁴¹

Dostupnost i stanje poslovne infrastrukture

Prema podacima Jedinog registra poduzetničke infrastrukture, na području Zadarske županije djeluje ukupno sedam poduzetničkih potpornih institucija, uključujući Agenciju za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVU, Ustanovu za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije - INOVAcija, Inovativni Zadar d. o. o. i Poduzetnički centar TIP Sveučilišta u Zadru.⁴² Isti izvor navodi kako se sa sjedištem na području otoka Zadarske županije nalazi se samo jedna lokacija Poslovne zone, naziva Poslovna zona Proboj, na lokaciji grada Paga i osnivača Grada Paga.⁴³ Međutim, prema podacima dostavljenima od strane 10 JLS-ova (Grad Zada, Grad Pag, Općina Sali, Općina Kali, Općina Kolan, Općina Pašman, Općina Poveljana, Općina Preko, Općina Sveti Filip i Jakov i Općina Tkon), na području otoka nalazi se 20 poduzetničkih zona, od kojih je samo 5 aktivno. Aktivne poduzetničke zone nalaze se na području općine Kali (1 zona), grada Paga (1 zona), općine Poveljana (1 zona) i općine Sali (2 zone). Prema broju aktivnih poduzetnika koji djeluju unutar pojedine zone, najveća je poslovna zona Julovica u kojoj je zabilježeno djelovanje 8 poduzetnika i ukupno 200 zaposlenih osoba.

Tablica 13. Pregled aktivnih poduzetničkih zona na otocima Zadarske županije u 2023. godini

Naziv poduzetničke zone	Jedinica lokalne samouprave	Broj aktivnih poduzetnika	Broj zaposlenih
Gospodarska zona Vela Lamjana	Općina Kali	4	50
Poslovna zona Julovica	Grad Pag	8	200
Poslovna zona Vrdijan	Općina Poveljana	2	15
Proizvodna zona Sali	Općina Sali	1	95
Proizvodna zona Zaglav	Općina Sali	1	2
Ukupno		16	362

Izvor: Otočne i obalno otočne JLS ŽŽ, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Na području gospodarske zone Vela Lamjana u mjestu Kali na otoku Ugljanu postoji značajna gospodarska aktivnosti. Zona Vela Lamjana kvalitetno je infrastrukturno opremljena i cestovno povezana, te ima riješeno pitanje vodoopskrbe, elektroenergetske mreže i telekomunikacije. U odnosu na kopnene poslovne zone zona Vela Lamjana je specifična obzirom da se poslovna aktivnost primarno oslanja na ribarstvo (Kali tuna d. o. o.) i pomorstvo (brodoremontno brodogradilište Nauta Lamjana), uz postojeći gospodarski subjekt iz građevinarstva (Kali gradnja d. o. o).⁴⁴ Ostale aktivne otočne poslovne zone na području Zadarske županije su Poslovna zona Vrdijan na području općine Poveljana, i proizvodne zone Sali i Zaglav na području Dugog otoka.⁴⁵

U svrhu razvoja javne poduzetničke infrastrukture namijenjene malom i srednjem poduzetništvu na otocima važna je provedba aktivnosti koje će doprinijeti procesu industrijske tranzicije i dati podršku

⁴¹ Hrvatska gospodarska komora, ŽUPANIJE - razvojna raznolikost i gospodarski potencijali, str. 90., dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2020-web5ffd68620c52c.pdf> (10. travnja 2023.)

⁴² MINGO, Jedinog registar poduzetničke infrastrukture JRPI, <http://reg.mingo.hr/pi/public/#> (16. veljače 2023.)

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Strateški razvojni program Općine Kali 2018. - 2023., str.17. http://www.opcina-kali.hr/uploads/urednik2020/Strateski-razvojni-program-KALI_za-JR-2020.pdf (4. travnja 2023.)

⁴⁵ Podaci otočnih i obalno otočnih JLS Zadarske županije, obrada ZADRA NOVA

istima u okviru regionalnih lanaca vrijednosti. Premda na otočnom području Zadarske županije djeluje značajan broj poduzetnika koji imaju registriranu djelatnost na području, ali i onih koji svoju djelatnost obavljaju na području, a sjedište im je izvan obuhvata, podaci otočnih JLS-ova potvrđuju kako se na području trenutno ne nalazi ni jedan poduzetnički inkubator, kao ni jedan *coworking* prostor.

Nadalje, utvrđena je potreba za obnovom i modernizacijom infrastrukture na otocima, uključujući *brownfield* lokacije, za razvoj potrebnih društvenih sadržaja, kao i podršku razvoju visokog obrazovanja i transferu novih znanja i tehnologija. U svrhu demografske i gospodarske revitalizacije područja otoka utvrđena je potreba za obnovom i modernizacijom društvene infrastrukture, kao i podrškom osnaživanju poduzetništva putem osnivanja i razvoja *coworking* prostora, poduzetničkih inkubatora i ostalih elemenata poduzetničke potporne infrastrukture.⁴⁶

U prilog važnosti navedenog je kako je Planom za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske definirano pet prioriteta sektora u navedenoj NUTS2 statističkoj regiji koji imaju najveći potencijal za daljnji gospodarski rast i razvoj u regiji i jačanje konkurentnosti kroz industrijsku tranziciju, kako slijedi: sektor plavog rasta, sektor zelenog rasta, sektor zdravlja, pametna industrija (Industrija 4.0) i uslužni sektor visoke dodane vrijednosti.⁴⁷

Definirani smjerovi promjena Jadranske Hrvatske koji bi trebali doprinijeti industrijskoj tranziciji prema sektorima/nišama veće dodane vrijednosti prikazani su u nastavku:

- Širenje i difuzija inovacija kroz poticanje strateških partnerstva za inovacije i razvoj inovacijskih klastera u prioritetnim nišama regionalnog gospodarstva
- Promicanje poduzetništva i ulaganja privatnog sektora kroz razvoj specijalizirane poduzetničke infrastrukture i industrijsku tranziciju startup-ova i MSP-ova prema prioritetnim nišama regionalnog gospodarstva
- Priprema za poslove u budućnosti kroz razvoj pametnih vještina za industrijsku tranziciju
- Podržavanje prijelaza na niskouglično i kružno gospodarstvo kroz digitalnu i zelenu tranziciju (horizontalna aktivnost).⁴⁸

Slijedom navedenog, posebnu pozornost važno je usmjeriti na planiranje i provedbu aktivnosti koje će doprinijeti procesu industrijske tranzicije.⁴⁹

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Plan za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske, dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//Planovi%20industrijske%20tranzicije/PIT%20Novo/Novo/PIT%20JH//Plan%20za%20industrijsku%20tranziciju%20Jadranske%20Hrvatske.pdf> str. 82 (6. srpnja 2023.)

⁴⁸ Ibid. str. 71.

⁴⁹ Ibid. str. 111.

U analizi područja važno je razmatrati brojne razvojne prilike unutar pet prioriternih industrija u Jadranskoj Hrvatskoj, definiranim Planom za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske, a koje su povezane sa sektorima poljoprivrede, ribarstva i akvakulture. Prilike za razvoj prepoznate su u Sektoru plavog rasta (pametno ribarstvo i akvakultura), Sektoru zelenog rasta (svježa hrana), Sektoru zdravlja (hrana za zdravlje) i Pametnoj industriji ili Industriji 4.0 (KT i proizvodne tehnologije i modeli za Industriju 4.0 i pametnu poljoprivredu, SmartTech za pametne gradove i pametne otoke). Neke od prioriternih niša za koje je procijenjeno da mogu ostvariti najveću dodanu vrijednost te samim time u najvećoj mjeri pridonijeti povećanju regionalne konkurentnosti, su: pametno ribarstvo i akvakultura, svježa hrana, hrana za zdravlje, IT rješenja i proizvodne tehnologije i modeli za industriju 4.0 i pametnu poljoprivredu, SmartTech za pametne gradove i pametne otoke.⁵⁰

Najveće tvrtke na području otoka Zadarske županije su one koje djeluju u sektorima ribarstva i akvakulture. Prema podacima Hrvatske gospodarske komore plivaričarski ribolov kao najvažniji dio ribolova na području, u prošloj 2022. godini, je pod utjecajem mjera koje je donio GFCM u suradnji s EK-om i STECF-om.⁵¹ Zamjetan je trend smanjenja ukupnoga ribolovnog napora na području, proporcionalan trendu smanjenja ribolovnih plovila s obzirom na sve restriktivnije mjere upravljanja ribolovom. Tako je u razdoblju od 2019. do 2022. godine vidljivo da broj kočara i plivaričara ostaje relativno isti, dok se broj ostalih brodova lagano smanjuje, što je posljedica propisa koji posljednjih godina reguliraju plivaričarski i kočarski ribolov, kao i ribolov malih ribarskih brodova. Povećanje ribolovnog napora (broj brodova, ukupni GT i ukupni KW) nije moguće s obzirom na to da doneseni propisi žele što bolje održati postojeće stokove sitne plave i bijele ribe.⁵²

Korištenje pomorskog dobra moguće je institutom koncesija i to nakon što je utvrđena granica pomorskog dobra i provedena u zemljišnim knjigama. U zakonom propisanom postupku fizičkim i pravnim osobama može se dati koncesija za posebnu upotrebu ili gospodarsko korištenje dijela pomorskog dobra.⁵³ Prema podacima Upravnog odjela za pomorsko dobro, more i promet Zadarske županije, na području obuhvata aktivno je ukupno 28 dodijeljenih koncesija za uzgoj bijele morske ribe, uzgoj plave ribe, i uzgoj školjaka, davatelja koncesija Zadarske županije i Ministarstva mora, prometa i infrastrukture. Od ukupnog broja 22 koncesije su koncesije za gospodarsko korištenje pomorskog dobra u svrhu uzgoja bijele morske ribe, a 5 u svrhu uzgoja plave ribe. Korisnik najvećeg broja koncesija na području u svrhu uzgoja bijele morske ribe je tvrtka Cromaris d. d., a uzgoja plave ribe Kali tuna d. o. o.⁵⁴

Prema podacima Digitalne komore HGK, u 2021. godini na području Zadarske županije aktivno je djelovalo ukupno 34 poduzeća primarne djelatnosti NKD: A0311 – morski ribolov, od čega 18 sa sjedištem na području otoka Zadarske županije, a od spomenutih otočnih čak 9 s područja otoka Ugljana. Preciznije, 8 poduzeća sa sjedištem na području Općine Kali na otoku Ugljanu. U ukupnom

⁵⁰ Ibid. str. 83.

⁵¹ HGK, Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 38., rujan 2022.

⁵² Hrvatska gospodarska komora, Gospodarska kretanja Zadarske županije u 2021. godini, br. 38, rujan 2022 <https://www.hgk.hr/documents/gospodarska-kretanja-zadarske-zupanije-br-38634e3ffc86b8a.pdf> (6. travnja 2023.)

⁵³ Zadarska županija, Upravni odjel za pomorsko dobro, more i promet, dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/more-more-i-turizam/koncesije> (4. svibnja 2023.)

⁵⁴ Zadarska županija, Upravni odjel za pomorsko dobro, more i promet, Koncesije, obrada ZADRA NOVA (10. veljače 2023.)

broju poduzeća primarne djelatnosti morski ribolov sudjeluju i 3 ribarske zadruge s područja županije, od čega 2 sa sjedištem na otocima (Općina Kali na otoku Ugljanu i otok Rivanj u sastavu Općine Preko). U nastavku je dostavljen prikaz poduzetnika prema primarnoj djelatnosti Morski ribolov i morska akvakultura s područja otoka Zadarske županije.⁵⁵

Tablica 14. Poduzetnici sa sjedištem na području otoka prema primarnoj djelatnosti Morski ribolov i morska akvakultura

R.b.	Skraćeni naziv	Broj zaposlenih	Mjesto	Otok	Veličina poduzeća
1.	R.Z. OMEGA 3	89	Kali	Ugljan	Srednje
2.	MB LUBIN d. o. o.	29	Kali	Ugljan	Malo
3.	CroCordis d. o. o.	22	Savar	Dugi otok	Malo
4.	MARINA NJIVA d. o. o.	19	Kali	Ugljan	Malo
5.	KALI d. o. o.	22	Kali	Ugljan	Malo
6.	TULJAN d. o. o.	10	Kali	Ugljan	Malo
7.	ŠIŠIĆ d. o. o.	8	Pašman	Pašman	Mikro
8.	LUKIN RIBARSTVO d. o. o.	11	Sali	Dugi otok	Mikro
9.	FULIJA d. o. o.	10	Kali	Ugljan	Mikro
10.	BELICA I EVA d. o. o.	14	Kali	Ugljan	Malo
11.	PEDIŠIĆ d. o. o.	5	Banj	Pašman	Mikro
12.	ŽUNA d. o. o.	1	Pag	Pag	Mikro
13.	OROVELA d. o. o.	1	Zaglav	Dugi otok	Mikro
14.	ŠIŠ MAR j. d. o. o.	1	Kali	Ugljan	Mikro
15.	RZ RIVANJ	2	Rivanj	Ugljan	Mikro
16.	PAŠKO JANJE d. o. o.	1	Gorica	Pag	Mikro
17.	VIDOTO d. o. o.	0	Banj	Pašman	Mikro
18.	MARIKULTURA FORTICA d. o. o.	0	Pag	Pag	Mikro

Izvor: Digitalna komora HGK, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Prema podacima HGK, u 2021. godini na području Zadarske županije aktivno je djelovalo ukupno 24 poduzeća primarne djelatnosti: A0321 - morska akvakultura, sa sjedištem na području Zadarske županije. Prema veličini poduzeća i broju zaposlenih, najznačajnije su tvrtke na području Cromaris d. d., Kali tuna d. o. o., Kornat ittica d. o. o., Pelagos net farma d. o. o. i Jadran-tuna d. o. o. Tvrtka Cromaris d. d. najveće je i jedino veliko poduzeće primarne djelatnosti morska akvakultura na području Zadarske županije, a prema podacima iz 2021. godine, zapošljava 568 djelatnika. Od ukupnog broja aktivnih tvrtki primarne djelatnosti morska akvakultura, 8 tvrtki je sa sjedištem na području otoka Zadarske županije, i to otoka Ugljana, Pašmana, Dugog otoka, Molata i Paga.⁵⁶

Tablica 15. Poduzetnici sa sjedištem na području otoka prema primarnoj djelatnosti Morska akvakultura

Redni broj	Skraćeni naziv	Broj zaposlenih	Mjesto	Otok	Veličina poduzeća
1.	KALI TUNA, d. o. o.	88	Kali	Ugljan	Srednje
2.	MARTINOVIĆ-FISH d. o. o.	13	Ugljan	Ugljan	Malo
3.	LIMBORA, d. o. o.	2	Tkon	Pašman	Mikro
4.	MROTINE d. o. o.	11	Kali	Ugljan	Malo
5.	TRILUKE d. o. o.	5	Zaglav	Dugi otok	Mikro
6.	Ribarsko Poljoprivredna zadruga Molat	2	Molat	Molat	Mikro

⁵⁵ Digitalna komora HGK, Statistika, <https://digitalnakomora.hr/home> obrada ZADRA NOVA (13. ožujka 2023.)

⁵⁶ Ibid.

7.	MARIKULTURA PAG d. o. o.	3	Pag	Pag	Mikro
8.	ADRIATIC TUNA, d. o. o.	0	Kali	Ugljan	Mikro

Izvor: Digitalna komora HGK, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Utvrđeni ograničavajući faktori razvoja ribarstva i akvakulture na cjelokupnom području otoka Republike Hrvatske su manjak radne snage i stručnih kadrova, odumiranje tradicijskih obrta ribara i brodograditelja (mrežarstvo, brodogradnja, i dr.) te zastarjela ribarska flota.⁵⁷

U svrhu analize poljoprivredne djelatnosti na području otoka korišteni su podaci sustava ARKOD Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, prema kojima je na području otoka Zadarske županije evidentirana ukupna površina 5 583,98 ha koju čini 10 810 ARKOD parcela. Najveća površina i najveći broj parcela nalaze se na otoku Pagu i otoku Pašmanu. Po vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta, površinom i brojem najzastupljeniji je krški pašnjak.⁵⁸

Tablica 16. Prikaz broja i površina ARKOD-a po naseljima i vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta (ha) na dan 31. prosinca 2021.

Otok	Krški pašnjak		Vinogradi		Maslinik		UKUPNO	
	Površina (ha) ARKOD parcela	Broj ARKOD parcela	Površina (ha) ARKOD parcela	Broj ARKOD parcela	Površina (ha) ARKOD parcela	Broj ARKOD parcela	Površina (ha) ARKOD parcela	Broj ARKOD parcela
Babac	0	0	0	0	0,44	2	0,44	2
Dugi otok	91,07	31	3,92	48	260,21	1 346	371,38	1 525
Otoci Grada Zadra	3,18	18	11,49	14	119,65	675	144,2	747
Pag	4 108,25	3 278	18,9	194	107,08	732	4 562,44	5 440
Pašman	2,14	15	1,85	24	344,65	2 109	373,68	2 397
Ugljan	0	0	1,13	12	62,76	438	77,03	508
Vir	31,76	48	0,64	8	12	76	54,75	190
Vrgada	0	0	0	0	0	0	0,06	1
Ukupno	4 236,4	3 390	37,93	300	906,79	5 378	5 583,98	10 810

Izvor: APPRRR, ARKOD, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Prema podacima Upisnika poljoprivrednika Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, na području otoka Zadarske županije krajem 2022. godine aktivno je djelovalo ukupno 1 216 obiteljskih gospodarstava.⁵⁹ Najveći broj obiteljskih gospodarstava zabilježen je također na području otoka Paga i otoka Pašmana. U ukupnom broju, poljoprivredna gospodarstva s područja dvaju otoka sudjeluju s udjelom od 60,44 %.

Među istaknute razvojne potreba u svrhu razvoja djelatnosti ubrajaju se sređivanje katastra i zemljišnih knjiga na otocima, aktivacija otočnog poljoprivrednog zemljišta, i pristup vodi za navodnjavanje.

⁵⁷ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 33.

⁵⁸ Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju APPRRR, ARKOD, Prikaz broja i površina ARKOD-a po naseljima i vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta 31.12.2021 <https://www.apprrr.hr/arkod/> (3. travnja 2023.)

⁵⁹ Upisnik poljoprivrednika Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju na datum 31. prosinca 2022., dostupno na: <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (5. svibnja 2023.)

Utvrđeni razvojni potencijali su razvoj ekološke poljoprivrede i brendiranje i licenciranje proizvoda, ali i uvođenje i korištenje naprednih tehnologija te mogućnost izvoza i jačanje potražnje na turističkom tržištu, te povezivanje poljoprivrednog i turističkog sektora.⁶⁰

Tablica 17. Poljoprivredna gospodarstva na području otoka Zadarske županije na dan 31. prosinca 2022.

Otok	Broj obiteljskih gospodarstava
Pag	441
Pašman	294
Ugljan	182
Dugi otok	160
Otoci Grada Zadra	112
Vir	26
Vrgada	1
Babac	0
Ukupno	1 216

Izvor: APPRRR, ARKOD, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Gospodarenje lovištima na području Zadarske županije obuhvaća uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njezinih dijelova. Prema dostupnim podacima Lovačkog saveza Zadarske županije, na njezinu je području formirano 55 lovišta, od čega 35 županijskih te 20 državnih lovišta.⁶¹ Lovišta se nalaze na ukupno 363 429 hektara površina, od čega županijska lovišta zauzimaju ukupno 222 086 hektara, odnosno 61,11 % ukupne površine lovišta, dok državna lovišta zauzimaju 141 343 hektara, odnosno 38,89 % lovišta.⁶²

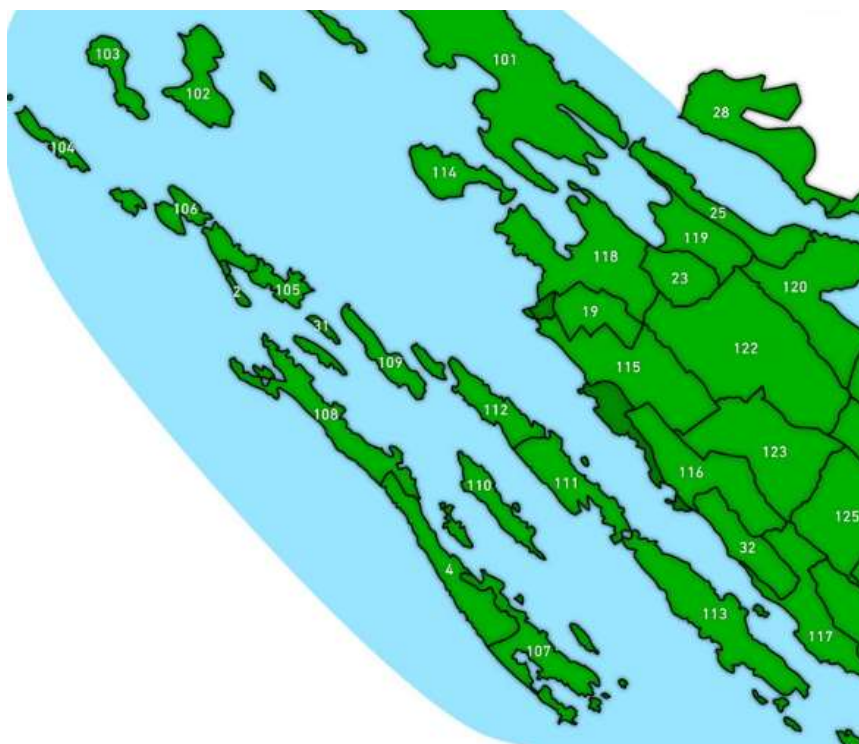
Od državnih lovišta na području županije, oba uzgajališta te jedno lovište nalaze se na otocima, dok je 16 županijskih lovišta na otocima. U nastavku je dostavljen prikaz područja lovišta⁶³, kao i naziv i obuhvat svakog od lovišta na otočnom području.

⁶⁰ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 35.

⁶¹ Plan razvoja Zadarske županije 2021. – 2027., Osnovna analiza str. 85.

⁶² Izvješće o stanju okoliša Zadarske županije, 2020. str. 134.

⁶³ Izvor: Lovački savez Zadarske županije, <http://www.lszd.hr/lovista-zadarske-zupanije/>, (23. veljače 2023.)

Slika 2. Lovišta na otocima Zadarske županije
Izvor: Lovački savez Zadarske županije, Lovišta (2023.)

Tablica 18. Lovišta na otocima Zadarske županije

Županijska lovišta		
R. Br.	Broj i naziv lovišta	Otoci u lovištu
1.	XIII/101 Pag	Maun, Mali Brušnjak, Veli Brušnjak, Lukar, Veli Sikavac, Mali Sikavac, hridi Šestakovci, hrid Veli Maškalić, hrid Mali Maškalić, Mišnjak
2.	XIII/102 Olib	Olib, Kurjak, Šip, Morovik, Pohlib, Planik, Planinić
3.	XIII/103 Silba	Silba, Zapadni greben, Srednji greben, Južni greben
4.	XIII/104 Premuda	Premuda, Strošnjak, Kamenjak, Hripa i Masarine
5.	XIII/105 Molat	Rižnjak, Lušljak, Tovarnjak
6.	XIII/106 Škarda-Ist	Šlarda, Ist, Križica, Benužić, Črnikovac, Kamenjak, Malinjak, Galiola, Dužac, hrid Funestrata, Sestrice, Vodenzak
7.	XIII/107 Dugi otok - istok	Luški, Krknata, Krava, Tukošćak, Mrtonjak, hrid Pohlip, Lavdara V., Lavdara M., Trimulić Mali, Trimulić Veli, Trstikovac, Glamoč, Brskvenjak, Aba G., Aba M., Katina, hrid Školjić, hrid Katinica, Buč Veli, Buč Mali, Korotan, Galijola, hrid Gozdenjak, Farfarikulac, Gornji Školj, Donji Školj, Sestrica Mala, Sestrica Vela, Aba M., hrid Taljurić, Garmenzak Veli, Garmenzak Mali
8.	XIII/108 Dugi otok - zapad - zverinac	Zverinac, Mežanj, Mali Lagan, Veli Lagan, Oključić, Baričevac, Golac, Brščak, Šilo, Sparušnjak, Magarčić, Planak Veli, Planak Mali, Tatišnjak, Utra, Pohliba
9.	XIII/109 Sestrunj - Rivanj	Sestrunj, Rivanj, Sestrica Vela, Sestrica Srednja, Sestrica Mala, Idula, Mali Paranak, Veliki Paranak
10.	XIII/110 Iž - Rava	Iž, Rava, hrid Ravca, Maslinovac, Galijica, Mrtovljak, Fulija, Kudica, Veli otok, Mali otok, Sridnji otok, Glurović, Rutinjak, Knežak, Školjić, Tomešnjak, Mrtovnjak
11.	XIII/111 Ugljan - jugoistok	Galovac (Školjić), Ošljak, Mišnjak, Karantunić, Bisage, Golac, Veli Školj, Pohliba

12.	XIII/112 Ugljan - sjeverozapad	Školjić
13.	XIII/113 Pašman - sjever	Pašman, Školjić, Garmenjak, Muntan, Dužac Mali, Dužac Veli, Čavatul, Gnalić, Ošljak Mali, Ošljak Veli, Vela Kotula, Mala Kotula, Runjava Kotula, Gangaro, Obun, Košara, Košarića, Orlić, Landinić.
14.	XIII/114 Vir	otok Vir i otočić Školjić na istočnoj strani otoka
15.	XIII/135 Pašman Jug	Garmenjak, Muntan, Dužac Veli i Mali, Čavatul, Gnaić, Košara, Žižanj, Gangaro, Ošljak Veli i Mali, Mala Kotula, Runjava Kotula, Vela Kotula i Obun
16.	XIII/134 Zapuntel	Brguljski otočić
Državna lovišta		
R. Br.	Broj i naziv lovišta	Otoci u lovištu
1.	XIII/2 Bonastar	Tramerka, Tramerčica, Obljak
2.	XIII/4 Dugi otok	Mrtovljak, Galijica, Pohliba
3.	XIII/31 Tun	Skala, Tun Veli, Vrh, Straža, Široki bok

Izvor: Zadarska županija, Upravni odjel za poljoprivredu, ribarstvo i EU fondove, veljača 2023.

Program razvoja lovstva Zadarske županije ističe kako se na otocima poglavito gospodari jelenom lopatarom u uzgajalištima te muflonom i divljom svinjom. Istaknuto je i kako se od sitne divljači na otocima poglavito gospodari fazanom, zecom, jarebicom kamenjarkom i trčkom skvržuljom.⁶⁴ Međutim, nužno je sustavno inventarizirati i po potrebi zaštititi ugrožene životinjske zajednice, a istodobno spriječiti širenje alohtonih vrsta životinja (npr. krupne divljači na otocima).⁶⁵ *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.* posebno ističe važnost i razvojnu potrebu učinkovitijeg upravljanja lovištima na području cjelokupnog otočnog područja Republike Hrvatske. Istaknuta je nužnost efikasnijeg gospodarenja lovištima koje bi dovelo do smanjivanja šteta na poljoprivrednim kulturama, kao i potencijal lovstva u svrhu ostvarivanja pozitivnih učinaka na gospodarski razvoj otoka kroz razvoj lovnog turizma.⁶⁶

Industrija

Istaknuti tipovi industrije na otocima Zadarske županije su brodogradnja i prerada ribe, prerada soli i proizvodnja sira. Prerađivačka industrija, uz pomorstvo, poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu i kreativne industrije može biti nositelj gospodarske transformacije otoka i Zadarske županije u cjelini. Poticanjem snažnijeg razvoja Pametne industrije (Industrije 4.0) omogućava se dostizanje industrijske tranzicije prema sektorima i nišama visoke dodane vrijednosti, i doprinosi razvoju gospodarstva u cjelini, u skladu s trendovima 4. industrijske revolucije.⁶⁷

Prema podacima Digitalne komore HGK, u 2021. godini aktivno je djelovalo ukupno 11 poduzetnika primarne djelatnosti C3011 – Gradnja brodova i plutajućih objekata, i C3012 – Gradnja čamaca za razonodu i sportskih čamaca, sa sjedištem na području Zadarske županije, od čega 2 sa sjedištem na području otoka (mjesto Kali na otoku Ugljanu i mjesto Kraj na otoku Pašmanu). Održavanje ribolovne flote odvija se u remontnim brodogradilištima. Brodogradilište Nauta Lamjana d. d. pruža raznovrsne usluge vlasnicima svih vrsta plovila (jahti, jedrilica, glisera i komercijalnih plovila). U radu objedinjuje

⁶⁴ Program razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016., Zadarska županija, listopad 2013., str. 22. https://www.zadarska-zupanija.hr/images/dokumenti/Program_lovstvo_Zadar.pdf (15. veljače 2023.)

⁶⁵ Plan razvoja Zadarske županije 2021. - 2027., str. 44.

⁶⁶ *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, str. 35.

⁶⁷ Plan razvoja Zadarske županije 2021. - 2027., str. 52.

dugogodišnju tradiciju od 1898. godine, postojeću infrastrukturu i opremu, i znanje o remontu brodova sa svjetskim trendovima održivog razvoja, ekološke svijesti i odgovornosti. Brodogradilište raspolaže s kompletnom tehnologijom i radnom snagom za remont brodova do 300 BRT i ostalih plovila. Proteže se na području od 190 000 m², od čega je polovica prostora iskorištena za aktivnosti remonta brodova.⁶⁸ Tradicionalnom otočnom djelatnošću malom brodogradnjom, koja se posebno izdvaja zbog svoje specifičnosti, bavi se tvrtka Škver Kuštera d. o. o. sa sjedištem na području otoka Pašmana, i tvrtka Sagena d. o. o. sa sjedištem na području otoka Ugljana.

Analizom podataka istog izvora utvrđeno je kako je u 2021. godini aktivno djelovalo ukupno 14 poduzetnika primarne NKD Djelatnosti C1020 – Prerada i konzerviranje riba, rakova i školjki, sa sjedištem na području Zadarske županije, od čega 2 sa sjedištem na području otoka (mjesto Kali na otoku Ugljanu i mjesto Sali na Dugom otoku). U mjestu Kali na otoku Ugljanu djeluje Mapa d. o. o. za ulov, uzgoj, preradu i promet ribom, dok u mjestu Sali na Dugom otoku djeluje Mardešić d. o. o., tvornica specijalizirana za preradu ribe.⁶⁹

Proizvodnja na otoku Pagu usmjerena je na preradu soli i proizvodnju paškog sira. Na području otoka Paga sa sjedištem u gradu Pagu nalazi se srednje veliko poduzeće Solana Pag d. o. o., koja prema podacima iz 2021. godine zapošljava 88 djelatnika. Na području otoka Paga djeluje 5 tvrtki primarne djelatnosti A0145 – Uzgoj ovaca i koza. Od spomenutih, 4 tvrtke su mikro, a 1 je srednje velika tvrtka. Najveća tvrtka primarne djelatnosti za uzgoj ovaca i koza sa sjedištem na području otoka Zadarske županije je Paška sirana, dioničko društvo za proizvodnju, preradu, otkup i prodaju poljoprivrednih proizvoda.

Turizam

Istraživanje *Motivi i navike stranih gostiju Zadarske županije*, provedeno u razdoblju od svibnja do listopada 2022. za Turističku zajednicu Zadarske županije od strane IPSOS-a, provedeno je s ciljem dobivanja uvida u ponašanje i motive dolaska stranih gostiju u Zadarsku županiju. Istraživanje je provedeno na 1785 ispitanika – stranih turista (18+ godina, koji su ostvarili minimalno 1 noćenje u komercijalnom smještaju u Zadarskoj županiji u periodu od svibnja do kraja listopada 2022.) na 21 lokaciji u Zadarskoj županiji, uključujući otoke Pag, Vir, Pašman i Dugi otok. Nalazi istraživanja ukazuju kako su sunce, more i priroda glavni motivi odabira lokacije, za sve lokacije na kojima je istraživanje provedeno. Utvrđene specifičnosti (češće od prosjeka) prema lokacijama na otocima su za otok Pag lokalni specijaliteti, OPG i kušaone, biciklističke rute, ronjenje i kajaking, za otoke Ugljan i Pašman OPG i kušaone i biciklističke rute, dok je za otok Vir utvrđena specifičnost ronjenje.⁷⁰

Tablica 19. Interes za sadržajima na području otoka Zadarske županije, rezultati istraživanja

Interes za sadržajima	
Pag	Lokalni specijaliteti Pješčane plaže Ronjenje
Ugljan, Pašman	Pješčane plaže Lokalni specijaliteti Nacionalni parkovi i parkovi prirode

⁶⁸ Nauta Lamjana d. o. o., dostupno na: <https://www.nauta-lamjana.hr/aboutus> (2. svibnja 2023.)

⁶⁹ Digitalna komora HGK, napredno pretraživanje subjekata, obrada ZADRA NOVA, 13. travnja 2023.

⁷⁰ Turistička zajednica Zadarske županije, Istraživanje Motivi i navike stranih gostiju Zadarske županije (6. travnja 2023.)

Vir	Pješčane plaže Nacionalni parkovi i parkovi prirode Tvrđave/vidikovci
Dugi otok	Nacionalni parkovi i parkovi prirode Lokalni specijaliteti Pješčane plaže

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije, IPSOS, 2023.

Na području otoka Zadarske županije djeluje 14 turističkih zajednica:

- Turistička zajednica Vir
- Turistička zajednica mjesta Silba
- Turistička zajednica Općine Pašman
- Turistička zajednica Općine Tkon
- Turistička zajednica Općine Preko
- Turistička zajednica Kali
- Turistička zajednica Općine Kukljica
- Turistička zajednica Sali
- Turistička zajednica mjesta Božava
- Turistička zajednica Općine Kolan
- Turistička zajednica Općine Poveljana
- Turistička zajednica Grada Paga
- Turistička zajednica Općine Pakoštane
- Turistička zajednica Općine Sveti Filip i Jakov

Na području Zadarske županije nalazi se 41 turističko-informativni centar (TIC) i 8 interpretacijskih centara. Usporedbe radi, na području otoka Zadarske županije nalazi se 13 turističkih informativnih centara, i to na područjima općine Kali, općine Kolan, grada Paga, općine Pašman, općine Preko, općine Tkon i općine Vir. Jedini interpretacijski centar na otočnom području Zadarske županije, Interpretacijsko-informacijski centar Grpašćak, nalazi se na području Dugog otoka, točnije Parka prirode Telašćica.⁷¹

Za potrebe utvrđivanja trendova u turističkim kretanjima na području otoka Zadarske županije analiziraju se ukupni dolasci i noćenja od 2019. do 2022. godine, prikupljeni putem sustava *eVisitor* i *eCrew*. Rezultati analize dostavljenih podataka prikazani su u tablici i tekstu niže.⁷²

Tablica 20. Turistički promet u otočnim naseljima Zadarske županije u razdoblju 2019. – 2022. godine

Godina	Domaći Broj noćenja	Domaći Broj dolazaka	Strani Broj noćenja	Strani Broj dolazaka
2019.	2 301 466	91 641	3 262 257	360 938
2020.	2 197 585	88 444	2 340 701	221 505
2021.	2 056 032	98 732	3 027 218	321 447
2022.	2 097 963	91 779	3 589 428	389 824

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije, obrada ZADRA NOVA, 2023.

⁷¹ Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, Baza podataka, 2023.

⁷² Turistička zajednica Zadarske županije, obrada ZADRA NOVA (6. travnja 2023.)

Primjetno je kako je 2020. godine pod utjecajem mjera za sprječavanje širenja bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2 zabilježen snažan pad svih turističkih pokazatelja.⁷³ Međutim, već iduće godine vidljiv je njihov rast.

U 2022. godini ukupan broj noćenja u Zadarskoj županiji iznosio je 14 114 814. U istoj godini ukupan broj dolazaka iznosio je 1 816 839. U odnosu na 2021. godinu, u 2022. godini zabilježeno je 26,60 % više dolazaka i čak 17,61 % više noćenja. Ukupno 59 otočnih naselja Zadarske županije u ukupnom broju noćenja Zadarske županije sudjeluju s udjelom od 40,29 %, dok u ukupnom broju dolazaka sudjeluju s 26,51 %. Naselje i otok Vir predvodnik je u ukupnom broju noćenja i dolazaka na otocima Zadarske županije jer u ukupnom broju dolazaka zabilježenima u otočnim naseljima za 2022. godinu sudjeluje sa 151 653 dolaska ili 31,49 %, dok u ukupnom broju noćenja zabilježenima u otočnim naseljima za istu godinu sudjeluje s 2 534 520 noćenja ili 44,56 %.

Jedan od najbolje tržišno pozicioniranih turističkih proizvoda na području RH, ujedno i tržišno najprepoznatljiviji, je nautički turizam. Neki od važnijih razloga razvijenosti i atraktivnosti nautičkog turizma su iznimno atraktivna obala, dobra turistička infrastruktura, dobri uvjeti za plovidbu i jedrenje tijekom većeg dijela godine, kao i duga tradicija. Glavna infrastruktura za odvijanje nautičkog turizma su luke nautičkog turizma, koje bilježe porast u smislu njihova broja, pri čemu se posebno ističe i rast broja vezova za plovila do 12 metara.⁷⁴

Važan dio turističke infrastrukture na jadranskoj obali i otocima su luke nautičkog turizma.⁷⁵ Prema podacima DZS-a, na morskoj obali Hrvatske u 2021. godini evidentirano je ukupno 206 luka nautičkog turizma, od čega 56 na području Zadarske županije.⁷⁶ U odnosu na ostale obalne županije na području RH, prema posljednjim javno dostupnim podacima Zadarska županija broji najveći broj nautičkih luka.⁷⁷

Tablica 21. Broj luka u nautičkom turizmu 2018. – 2021.

Županija / godina	2018.	2019.	2020.	2021.
Primorsko-goranska	25	33	35	34
Zadarska	39	47	54	56
Šibensko – kninska	29	30	36	44
Splitsko – dalmatinska	29	31	31	40
Istarska	12	13	15	18
Dubrovačko-neretvanska	8	13	14	14
Ukupno	142	167	185	206

Izvor: DZS, Luke nautičkog turizma, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Ostvaren prihod luka nautičkog turizma na području Zadarske županije u 2021. godini iznosio je 24 551 tis. EUR odnosno 184 981 tis. HRK. U usporedbi s prethodnom 2020. godinom, vidljiv je rast prihoda od 7,71 %.

⁷³ Osnovna analiza Plana razvoja Zadarske županije 2021. – 2027., str. 99.

⁷⁴ Strategija razvoja održivog turizma do 2030. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_01_2_18.html (18. srpnja 2023.)

⁷⁵ Izvješće o stanju u prostoru Republike Hrvatske za razdoblje 2013. – 2019. godine, Vlada RH, str. 55.

⁷⁶ DZS, Kapaciteti i poslovanje u lukama nautičkog turizma u 2021. <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10192> (11. travnja 2023.)

⁷⁷ Ibid, Detaljno pretraživanje

Tablica 22. Ostvaren prihod luka nautičkog turizma na području Zadarske županije od 2018. do 2021. godine, u tis. EUR

2018.	2019.	2020.	2021.
23 315	24 353	22 792	24 551

Izvor: DZS, Luke nautičkog turizma, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Prema Prostornom planu Zadarske županije, na području otoka Zadarske županije nalaze se 2 postojeće luke nautičkog turizma veće od 200 vezova, kako slijedi:

- Olive Island Marina, Ugljan
- ACI Marina Šimuni, Pag

Luke nautičkog turizma manje od 200 vezova su 3, kako slijedi:

- Luka Preko, otok Ugljan
- Luka Veli Rat, Dugi otok
- Luka Veli Iž, otok Iž

Luke otvorene za javni promet – luke osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku na području otoka Zadarske županije su Luka Gaženica - teretna i putnička luka, Luka Vela Lamjana – ribarska luka, i Luka Zadar – ribarska luka.

U 2021. godini broj plovila na stalnom vezu u lukama nautičkog turizma na području županije iznosio je 2 829, dok je broj plovila u tranzitu u lukama nautičkog turizma na području iznosio 38 628.⁷⁸

Analiza podataka izvora *eCrew* pokazuje primjetan rast ukupnog broja turističkih dolazaka i noćenja u nautičkom turizmu. Na području Zadarske županije u prošloj 2022. godini zabilježen je ukupan broj dolazaka u iznosu 115 027, i ukupan broj noćenja u iznosu 772 509. U odnosu na prethodnu 2021. godinu, zabilježen je indeks 114,24 % u dolascima, i 111,57 % u noćenjima.⁷⁹

U ukupnom broju dolazaka i noćenja za 2022. godinu na razini Zadarske županije strani gosti sudjeluju s visokim udjelima od 94,32 % u dolascima i 92,82 u noćenjima. Prema podacima o tržištima, najveći broj u dolascima i noćenjima čine inozemni gosti iz Njemačke, Austrije, Češke, Slovenije i Poljske.

Tablica 23. Dolasci i noćenja u nautičkom turizmu na području Zadarske županije, od 2019. do 2022.g.

Godina	Dolasci	Noćenja
2019.	111 994	738 538
2020.	58 951	414 319
2021.	100 651	692 113
2022.	115 027	772 509

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije, sustav *eCrew*, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Od ukupno 63 luke isplavljanja na području Zadarske županije, 35 nalazi se na području otoka Zadarske županije: ACI Šimuni, Banj, Brbinj – Uvala Jaz, Brbinj/Lučina – putnička luka, Ist/Široka, Iž Veli, Kukljica, Luka Sali, Marina Benjamin, Marina Olive Island Sutomišćica, Marina Preko, NS Otok Ugljan, NS Pantera Dugi otok, Olib, Pag - putnička luka, Pašman, Povljana, Preko, Preko - putnička luka, Rava Mala/Lokvina, Rivanj, Sali, Silba – mul, Silba/Žalić – putnička luka, Soline (Dugi otok), Sutomišćica, Šimuni, Tankerkomerc d.d. marina Veli Iž, mTkon - putnička luka, Ugljan/Selo, Vela Lamjana – ribarska

⁷⁸ Državni zavod za statistiku, Kapaciteti i poslovanje luka nautičkog turizma u 2021. godini

⁷⁹ Turistička zajednica Zadarske županije, podaci sustava *eCrew* (2. svibnja 2023.)

luka, Veli Rat, Vir Luka, Vrgada i Zaglav - putnička luka. Promatrano za prethodnu turističku godinu, u ukupnom broju dolazaka i noćenja najvećim brojem sudjeluju luke ACI Šimuni, Kukljica, Marina Olive Island Sutomišćica i Marina Preko.⁸⁰ S obzirom na rastući broj nautičara koji se sidre na području, potrebno je dignuti razinu infrastrukture, a posebno u dijelu koji se odnosi na očuvanje okoliša i priključke za odvodnju otpadnih voda.

Velik značaj za gospodarstvo Zadarske županije, pa tako i otoka unutar obuhvata, ima ranije navedena Luka Zadar, otvorena za javni promet i luka od osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku. Luka Zadar klasificirana je kao luka sveobuhvatne TEN-T mreže, a integriranost u mrežu europskih prometnih koridora predstavlja značajan razvojni potencijal za uključivanje u trgovinske tokove unutar europskog i svjetskog tržišta, kao i transformaciju lučkih sustava u suvremene logističke i distribucijske gospodarske centre. Gospodarski potencijal luke temelji se na povoljnom zemljopisnom položaju, ali i dubokom prodoru Jadranskog mora u kontinent. Luka Zadar druga je najveća putnička luka u zemlji, s potencijalom za razvoj teretnog prometa iz razloga dobre veze na cestovnu i željezničku infrastrukturu. Daljnji razvoj Luke Zadar usmjeren je na cestovni i željeznički promet (moguće u okviru razvoja tzv. *morskih autocesta*), putnički promet i promet brodovima na kružnim putovanjima.⁸¹

Analizom podataka o ostvarenju turističkog prometa utvrđena je izrazita sezonalnost turizma na području, pri čemu se većina turističkog prometa odvija u srpnju i kolovozu, kao i usmjerenost prvenstveno na prirodne resurse. Intenzivno turističko razdoblje predstavlja pritisak na otočnu infrastrukturu, s naglaskom na vodoopskrbu i odvodnju te gospodarenje otpadom.⁸² Razvojne potrebe unutar područja su razvoj održivog i cjelogodišnjeg turizma, ulaganje u turističku infrastrukturu i održivu komunalnu infrastrukturu koja osigurava smanjenje utjecaja na prirodne resurse i okoliš, te poboljšanje upravljanja i korištenja državne imovine. Plan razvoja Zadarske županije 2021. – 2027. navodi kako je turizam visoko osjetljiv na razne sigurnosne i druge ugroze, stoga je, s ciljem podizanja razine njegove otpornosti, potrebno izraditi krizne planove za različite vrste ugroza. Također, potrebno je digitalizirati turistički sustav, implementirajući u njega visoko sofisticirane informacijsko-komunikacijske tehnologije koje će doprinijeti njegovoj učinkovitijoj otpornosti. Potrebno je osmišljavati primjerena softverska rješenja i koristiti velike baze podataka, VR, AR, MR i XR tehnologije. Unaprjeđenje korištenja ITK tehnologija ima za cilj određene mikro destinacije, uključujući otoke, pretvoriti u pametnu (SMART) turističku destinaciju.⁸³

Među najvažnije razvojne potencijale u području turizma na otocima ubrajaju se povezivanje turizma s ostalim gospodarskim djelatnostima i diverzifikacija turističke ponude, kao i razvoj turističkih proizvoda i usluga više dodane vrijednosti, te razvoj pametnih rješenja u komplementarnim sektorima.⁸⁴ Obzirom na važnost i ulogu nautičkog turizma u gospodarstvu otočnog područja ali i Republike Hrvatske u cijelosti, kao važna potreba ističe se uspostava regulacije sidrenja s ciljem izbjegavanja i ublažavanja negativnog učinka na morska staništa, posebno naselja posidonije.⁸⁵ Nužno je da djelovanja u sektoru

⁸⁰ Turistička zajednica Zadarske županije, eVisitor Nautika Turistička zajednica Zadarske županije, Dolasci i noćenja prema lukama isplavljanja u 2022. godini

⁸¹ *Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske 2017. – 2030.*, str. 227.

⁸² *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, str. 36.

⁸³ *Plan razvoja Zadarske županije 2021. – 2027.*, str. 27.

⁸⁴ *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, str. 36.

⁸⁵ Strategija razvoja održivog turizma do 2030. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_01_2_18.html (18. srpnja 2023.)

turizma budu u cilju ostvarenja četiri ključna strateška cilja razvoja održivog turizma Hrvatske do 2030. kao u nastavku: 1. Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam, 2. Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu, 3. Konkurentan i inovativan turizam, 4. Otporan turizam.⁸⁶

Digitalizacija i inovacije

Poticanje procesa pametne specijalizacije kao novog koncepta inovacijske politike kojim se potiče povezivanje gospodarstva sa znanstvenim i istraživačkim centrima u svrhu unaprjeđenja održivog i regenerativnog društvenog i gospodarskog razvoja temeljenog na konkurentnim prednostima određenog područja jedan je od primarnih ciljeva EU područja.⁸⁷

Prema dostupnim podacima, hrvatske otoke karakteriziraju nedovoljna razina digitalizacije javnih usluga, ali i nedostatak korisničkog iskustva u digitalnim uslugama i slaba svijest o važnosti podataka u procesima upravljanja. E-usluge na lokalnoj razini također su nedovoljno razvijene, i neusklađene s razvojem e-usluga predviđenima Strategijom e-Hrvatska 2020.⁸⁸ Istraknuta potreba cjelokupnog područja otoka je osiguravanje dostupnosti visokokvalitetne i napredne komunikacijske infrastrukture uz podizanje razine digitalnih kompetencija na području, obzirom da bi navedeno donijelo nove mogućnosti u dostupnosti i razvoju različitih usluga javnog sektora, društvenom razvoju te razvoju gospodarstva.

Nadalje, visoka učilišta poput sveučilišta i fakulteta, veleučilišta, visokih škola i umjetničkih akademija, nisu zastupljena na cjelokupnom otočnom području Jadranske Hrvatske, međutim postoji veliki potencijal da se u budućnosti pojedine vrste visokih učilišta lociraju upravo na otočnom prostoru, i to ponajviše u znanstvenim područjima usko vezanima uz tradicionalne otočne djelatnosti te zaštitu prirode i okoliša.⁸⁹

U svrhu povezivanja znanstvene zajednice i gospodarstva, provedeno je i provodi se više projekata, od kojih vrijedi istaknuti strateški projekt HGK *InnovaMare “Blue technology – Developing innovative technologies for sustainability of Adriatic Sea”*, financiranog iz prekograničnog programa Interreg Italija – Hrvatska, ukupne vrijednosti 5,6 milijuna eura. Cilj navedenog projekta je razvoj inovativnih morskih tehnologija koje su ključne u digitalnoj i zelenoj transformaciji plave ekonomije. Provedbom projekta *InnovaMare* uspostavljen je DIH (Digitalni inovacijski HUB) za podvodnu robotiku i senzoriku te Living lab u Jadranskom moru, osmišljena je strategija i akcijski plan za poboljšanje uvjeta suradnje i umrežavanja u području robotike i senzorike za sljedeće korake javnih politika, i izrađene preporuke za kreatora politika na temu održivosti Jadranskog mora.⁹⁰

Osnivačka skupština Digitalnog inovacijskog HUB-a *InnovaMare* održana je 15. veljače 2023. godine u Šibeniku. Sporazum o osnivanju DIH-a *InnovaMare* potpisalo je 16 institucija iz dvaju zemalja, kako slijedi: Sveučilište u Zadru, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Dubrovniku, Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, Šibensko-kninska županija, Institut Ruđer Bošković, Hrvatska gospodarska komora, ARTI – Agencija za tehnologiju i inovacije regije Apulija, Nacionalni institut za oceanografiju i primijenjenu geofiziku – OGS, Sveučilište u Trstu, Odjel za biotehnologiju, Institut za znanost o moru

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid. str. 60.

⁸⁸ Ibid str. 50.

⁸⁹ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 25.

⁹⁰ ZADRA NOVA, dostupno na: <https://www.zadra.hr/hr/novosti/3636-novo-sredi%C5%A1te-razvoja-inovativnih-morskih-tehnologija-za-transformaciju-plave-ekonomije> (8. svibnja 2023.)

(CNR-ISMAR), Klaster pomorske tehnologije Mare FVG, Regionalna unija gospodarskih komora regije Veneto, Communication Technology S.R.L., Geomar d. o. o. i Razvojno-inovacijski centar AluTech.⁹¹

Potpore gospodarskom sektoru

Izdvojeni programi MRRFEU Uprave za otoke, namijenjeni gospodarskom sektoru su:

- provedba Programa razvoja otoka u 2021., čiji je cilj stvaranje preduvjeta za održiv, gospodarski i društveni razvoj povećanjem kvalitete života na otocima kroz poticanje razvoja otočnih specifičnosti. Od ukupno 55 JL(R)S sa područja otoka RH, 11 sa područja Zadarske županije ostvarilo je potpore, ukupne vrijednosti 4.060.000,00 HRK;
- provedba Programa dodjele potpore male vrijednosti otočnim poslodavcima za pokretanje gospodarskih aktivnosti i očuvanje radnih mjesta. U 2021. godini od ukupno 504 ukupno 34 poduzetnika s područja otoka Zadarske županije privukla su sredstva na temelju Javnog poziva, u ukupnom iznosu 466 204,47 HRK;
- provedba Programa dodjele potpora male vrijednosti otočnim gospodarskim subjektima za troškove prijevoza vode plovilom vodonoscem i/ili autocisternom kojim se dodjeljuju potpore male vrijednosti otočnim gospodarskim subjektima koji obavljaju gospodarsku djelatnost u otočnim naseljima ili dijelovima otočnih naselja koja nisu priključena na sustav javne vodoopskrbe za podmirenje do najviše 50 % troškova prijevoza vode plovilom vodonoscem i/ili autocisternom. U 2021. godini 3 uspješna prijavitelja na Javni poziv sa područja otoka Zadarske županije ostvarila su potpore, u ukupnom iznosu 257 240,00 HRK;
- provedba programa vizualnog označavanja proizvoda oznakom „Hrvatski otočni proizvod“ s namjerom poticanja otočnih proizvođača u proizvodnji izvornih i kvalitetnih proizvoda na domicilnom otoku (u razdoblju od 2007. do 2020. godine oznaku je dobilo 350 proizvođača za 1 166 proizvoda i proizvodnih linija s područja 26 otoka i poluotoka Pelješca); i
- promidžba otočne proizvodnje, otočnih proizvođača i otočnih proizvoda putem manifestacija koje u sklopu svog programa prezentiraju proizvode kojima je dodijeljena oznaka „Hrvatski otočni proizvod“ (u razdoblju od 2013. do 2020. godine ukupno je uloženo 839,77 tisuća kuna za podršku organizaciji 76 manifestacija) kao i su/financiranjem lokalnih projekata civilnog društva koje imaju sjedište na otocima i doprinose podizanju kvalitete života otočnog stanovništva zasnovanim na stvarnim potrebama i inicijativama otočana (u razdoblju od 2008. do 2020. godine dodijeljen je iznos od 5,13 milijun HRK za provedbu ukupno 368 projekata udruga na otocima).⁹²

Sukladno članku 36. Zakona o otocima, a temeljem *Programa Hrvatski otočni proizvod* MRRFEU dodjeljuje oznaku *Hrvatski otočni proizvod* čiji je cilj poticanje proizvodnje i plasmana te promocija izvornih i inovativnih otočnih proizvoda, tradicije i baštine. U evidenciji aktivnih nositelja oznake za razdoblje od 2020. do 2022. godine nalaze se 144 proizvoda, od čega 35 s područja zadarskih otoka Ugljana, Pašmana, Dugog otoka, Paga, Iža i Silbe.⁹³

⁹¹ Ibid.

⁹² Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 14.

⁹³ MRRFEU, Hrvatski otočni proizvod, HOP evidencija aktivnih proizvoda 2020.-2022., dostupno na:

https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Otoci%20i%20priobalje//HOP%20EVIDENCIJA%20AKTIVNIH%20PROIZVODA%202020%20-2022_18_1_2023.pdf (4. svibnja 2023.)

Nositelji oznake HOP s područja otoka Zadarske županije su OPG Mirjana Vidov, Kućna radinost Mate Rančić, OPG Lončar, OPG Otavijević Senka, Domaća radinost Željko Jerolimov, Udruga žena „Luzor“, OPG Škopić Vojko i „Bajc“ – Josip Jerolimov s otoka Ugljana, Udruga klapa „Školji“ s otoka Pašmana, Udruga za očuvanje smilja i ljekovitog bilja i OPG Petra Žampera s Dugog otoka, Srednja škola Bartola Kašića Pag i Učenička zadruga Slani Škoj s otoka Paga, OPG Barić Denis, Iž u srcu – Udruga Ižana i prijatelj Iža, OPG Maja Sučić i Crearta j. d. o. o. s otoka Iža i Miris Silbe s otoka Silbe.⁹⁴

Razvojne potrebe i potencijali gospodarskog sektora

Utvrđene razvojne potrebe područja gospodarskog razvoja i poduzetništva na otocima su diverzifikacija strukture gospodarstva, smanjenje troškova ulaganja na otocima, povezanost i pristup tržištima, rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i aktivacija državne imovine na otocima, te daljnji razvoj zadružnog poduzetništva. Kao razvojni potencijal prepoznat je razvoj tradicionalnih otočnih djelatnosti kroz pametnu specijalizaciju i razvoj koncesijskih modela radi boljeg upravljanja pomorskim dobrom.⁹⁵ Za gospodarstvo otoka Zadarske županije od izuzetne su važnosti ranije u tekstu analizirana 3 stupa plave ekonomije (marikultura i ribarstvo, brodarstvo i turizam), za koje je nužno da budu uključeni u provedbu procesa digitalne i zelene transformacije.

Za područje Zadarske županije posebno je važna potreba jačanja produktivnosti u sektoru ribarstva i razvoja ribarske infrastrukture i logistike, uz primjenu načela održivog razvoja i s naglaskom na uvođenje i korištenje naprednih tehnologija.

Nadalje, nužna su ulaganja u oblike turizma koji će, poštujući načela odgovornog i održivog razvoja, dodatno ojačati turističku aktivnost i biti pokretač razvoja otočnog područja nužna su kako bi se ostvarile višestruke koristi povećanja turističke aktivnosti koje sa sobom ne nose negativne posljedice na prirodu i okoliš.

Istaknuta je potreba za unaprjeđenjem poduzetničkog okruženja kroz osiguravanje infrastrukturnih, materijalnih i logističkih preduvjeta za poslovanje postojećih i otvaranje novih tvrtki na otocima, a u cilju očuvanja radnih mjesta i poticanja zaposlenosti na otocima.

Na nacionalnoj razini podržava se stavljanje u funkciju poslovnih zona, poduzetničkih inkubatora i *coworking* prostora, pri čemu će se posebna pozornost posvetiti primjeni novih tehnologija, znanosti i inovacija u razvoju proizvoda, pritom vodeći računa o njegovanju tradicionalnih otočnih gospodarskih djelatnosti. Također, istaknuta je potreba obrazovanja kroz programe unaprjeđenja digitalnih kompetencija te prekvalifikacije za deficitarna zanimanja kako se izbjegao problem nedostatka radne snage i nezaposlenosti na otocima, i jačali ljudski potencijali u funkciji demografske i gospodarske revitalizacije otoka.

Na području otoka nužno je povećanje zastupljenosti otočnih proizvoda u sustavima kvalitete s obzirom na to da isti značajno doprinose ugledu i tržišnoj vrijednosti otočnih proizvoda i usluga. Zaštita naziva proizvoda značajno pomaže gospodarskom razvoju otoka zadržavanjem radno sposobnog stanovništva i poticanjem obiteljskih gospodarstava, kao i očuvanjem i razvojem specifičnih ili tradicionalnih proizvoda i usluga, dodatno valoriziranima kroz turističku aktivnost.

U svrhu osiguravanja preduvjeta za provedbu potrebnih kapitalnih i infrastrukturnih projekata na otocima, te bržih i transparentnijih investicija, nužna je provedba katastarske izmjere te obnove

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 100.

podataka o nekretninama u katastru i zemljišnoj knjizi za katastarske općine na otocima. Ujedno će se provedbom katastarskih izmjera i izradom geodetsko-tehničke dokumentacije u okviru katastarske izmjere stvoriti preduvjeti za donošenje rješenja o određivanju granica pomorskog dobra od strane nadležnih tijela te za evidentiranje pomorskog dobra u katastru i zemljišnoj knjizi za katastarske općine na otocima.⁹⁶

Nužan preduvjet daljnjoj digitalizaciji otoka, naročito sektora obrazovanja, zdravstva i javne uprave, je osiguravanje potrebne infrastrukture, i kvalitetan i pouzdan širokopojasni pristup tehnologijama na svim lokacijama na kojima se nalaze privatni i poslovni korisnici.⁹⁷ Spomenuto je od značajne važnosti za otočne korisnike obzirom da kvalitetan pristup internetu uvelike olakšava i rasterećuje poslovanje na području, kao i svakodnevne aktivnosti. Također, uz pristup suvremeno opremljenim *coworking* prostorima, ispunjavaju jedan od ključnih preduvjeta za privlačenje poslovnih ljudi, takozvanih "digitalnih nomada".⁹⁸

Preduvjeti nužni za ostvarivanje digitalne povezivosti na otocima nisu ispunjeni na cjelokupnom otočnom području RH. Zsigurno najvažnije razvojne potrebe predstavljaju modernizacija mrežne infrastrukture na otocima i poboljšanje dostupnosti elektroničkih komunikacijskih mreža vrlo velikog kapaciteta na otocima, što bi uz istovremeni razvoj digitalnih kompetencija, znanja i vještina stanovništva posljedično utjecalo i na razvoj ljudskih potencijala u funkciji gospodarske revitalizacije otoka. Digitalizacija javnih usluga i otočnog gospodarstva prepoznati su kao najvažniji razvojni potencijali razvojne domene elektroničke komunikacijske mreže vrlo velikog kapaciteta, kako je navedeno u Nacionalnom planu razvoja otoka.⁹⁹

U svrhu ostvarenja gospodarskog potencijala otočnog područja i sprječavanja iseljavanja stanovništva važno je osigurati kvalitetno usmjeravanje financijskih i ostalih sredstava u projekte koji odgovaraju na utvrđene razvojne potrebe, kao što su projekti izgradnje poduzetničke infrastrukture i potpornih institucija, i projekti iz područja komunalne i socijalne infrastrukture, te ostale infrastrukture namijenjene javnoj uporabi.

Zaključno, važno je posebnu pozornost i djelovanje usmjeriti na glavne prilike za pet prioriternih industrija u Jadranskoj Hrvatskoj i smjerove djelovanja koji omogućavaju iskorištavanje prilika, a definirani su Planom za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske.¹⁰⁰

Osim posebnim ciljevima i mjerama Plana razvoja Zadarske županije 2021. -2027., spomenutim djelovanjima ostvariti će se doprinos Posebnom cilju 2.1.: Poticanje poduzetničkog okruženja i jačanje konkurentnosti otočnog gospodarstva i Posebnom cilju 2.2.: Povećanje prepoznatljivosti otočnih proizvoda i usluga Nacionalnog plana razvoja otoka 2021. -2027., i Strateškom cilju 12. Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine.

⁹⁶ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. . – 2027.

⁹⁷ Ibid. str. 50

⁹⁸ Ibid. 81

⁹⁹ Ibid. str. 50

¹⁰⁰ Plan za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske, str. 36. dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//Planovi%20industrijske%20tranzicije/PIT%20novo/Novo/PIT%20JH//Plan%20za%20industrijsku%20tranziciju%20Jadranske%20Hrvatske.pdf> (6. srpnja 2023.)

Kulturna infrastruktura

Kulturna baština otoka Zadarske županije predstavlja temelj njihova prostornog i kulturnog identiteta, ali i ključnu sastavnicu ukupnog morskog krajolika županijskog dijela Jadranskog mora. Od 312 zaštićenih kulturnih dobara i preventivno zaštićenih dobara na području Zadarske županije, njih 94 nalazi se na otocima (30 %).¹⁰¹ Ovaj podatak, osim značajnog brojčanog udjela, govori i o stupnju vrijednosti i očuvanosti otočne kulturne baštine Zadarske županije. U sklopu nje su različite vrste materijalnih kulturnih dobara: arheološka nalazišta, kulturno-povijesne cjeline i nepokretna pojedinačna kulturna dobra. Neki od njih značenjem nadilaze regionalne okvire, poput npr. utvrde Sv. Mihovila na otoku Ugljanu.

Otoci Zadarske županije obiluju i iznimnim fondom nematerijalne kulturne baštine koja se sastoji od predmeta, vještina te rukotvorina. Vrijedi istaknuti pašku čipku kao zaštićeno kulturno dobro RH, upisano u UNESCOV Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine, a u gradu Pagu se održava i Međunarodni festival čipke, koja ima zaštitu zemljopisnog podrijetla i oznaku izvornosti izdanu od Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo kao i oznaku Izvorno hrvatsko izdanu od Hrvatske gospodarske komore. Paška čipka zaštićena je u obličju i sadržaju, sa svim njezinim verbalnim i figurativnim elementima sukladno odredbama Zakona o žigu. Uz adekvatna ulaganja galerija paške čipke može izrasti u Muzej čipkarstva, jedini takav u Hrvatskoj. Društvo paških čipkarica „Frane Budak“ iz Paga promiče i čuva tradiciju izrade paške čipke kao dijela otočne kulturne baštine.¹⁰² Osim toga, treba izdvojiti samo Dugom otoku svojstvenu Glazbenu praksu Tovareću mužiku, koja svoje korijene crpi iz pučkog običaja batarela, što je naziv za skup nasumičnih zvukova s ciljem stvaranja buke, i Tradicijski godišnji običaj nevisku koledu, koji se održava u Neviđanima na otoku Pašmanu već nekoliko stoljeća kao dio zavjeta koji lokalna zajednica ispunjava svake godine tri dana tijekom božićnog razdoblja.¹⁰³ U konačnici, vrijedi istaknuti i Paški ljetni karneval, koji je najstariji ljetni karneval u Hrvatskoj, i koji se održava od 1959. godine.

Od ustanova značajnih za očuvanje i promicanje kulturne baštine vrijedi istaknuti da na nekim otocima djeluju i kvalitetno opremljene knjižnice poput npr. Gradske knjižnice i Narodne čitaonice u gradu Pagu, knjižnice u Kalima na otoku Ugljanu i u Salima na Dugom otoku. U sklopu putujućih knjižničnih aktivnosti, za razliku od bibliobusa, još nije uveden u uporabu bibliobrod.¹⁰⁴

Unatoč velikim potencijalima materijalne i nematerijalne kulturne baštine na otocima, prateća muzejska infrastruktura nije dovoljno razvijena. Izdvaja se stalna Područna etnografska zbirka Veli Iž čiji postav od 781 predmeta vrlo slikovito dočarava život nekadašnjeg Iža u svim segmentima, a po raznolikosti građe predstavlja jedinstven primjer na dalmatinskom otočju.¹⁰⁵ Ova je Zbirka 1994.

¹⁰¹ Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/> (5. svibnja 2023.)

¹⁰² Hrvatska gospodarska komora, dostupno na: [Grad Pag-DPČ Frane Budak > Znakovi kvalitete \(hgk.hr\)](https://www.hgk.hr/hr/grad-pag-dpc-frane-budak-znakovi-kvalitete) (23. svibnja 2023.)

¹⁰³ Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/> (23. svibnja 2023.)

¹⁰⁴ *Strategija razvoja urbanog područja Zadar 2021. – 2027.*, Analiza stanja i trendova (Nacrt), Sveučilište u Zadru, Zadar, rujan 2022.

¹⁰⁵ Narodni muzej Zadar, dostupno na: <https://nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/podru%C4%8Dna-etnografska-zbirka-veli-iz,10.html> (5. svibnja 2023.)

integrirana s Narodnim muzejom Zadar. U cilju valorizacije kulturne baštine potrebno je obnoviti derutnu zgradu bivše stare škole u Velom Ižu u kojem je smještena Područna etnografska zbirka.

Vrijedi istaknuti Muzej soli u Pagu, na lokaciji Magazini soli, koja je zaštićeno kulturno dobro. U cilju podizanja kvalitete i diversifikacije kulturno-turističke ponude otoka Paga predviđena je rekonstrukcija građevina za potrebe održavanja izložbi i ostalih kulturno-edukativnih manifestacija primjerenih prostoru. Realizacijom projekta dobio bi se atraktivan javno-društveni prostor i podigla kvaliteta i raznolikost turističke ponude destinacije.

Na otocima Zadarske županije postoje i manji muzejski postavi uglavnom u sklopu sakralnih građevina poput, primjerice, muzeja u sklopu franjevačkog samostana sv. Pavla Pustinjaka na Školjiću (Općina Preko), koji se nalazi na Popisu zaštićenih kulturnih dobara RH, a u koji je uvršteno 56 predmeta i umjetnina¹⁰⁶, zatim muzeja u sklopu Franjevačkog samostana Sv. Dujma u Kraju (otok Pašman) iz 14. stoljeća i dr. Digitalizacija spomenute muzejske građe nije još izvršena. Digitalizacija bi ju ne samo učinila dostupnijom široj javnosti, nego bi doprinijela ekonomskoj i turističkoj valorizaciji same baštine i otočnih destinacija u cjelini. Budući da je riječ o sadržajima od interesa za RH, visoke razine kvalitete koji hrvatsku kulturu stavljaju u europski kontekst, a u skladu sa suvremenim muzeološkim trendovima, potrebno je kroz programe/natječaje Ministarstva kulture i medija ili odgovarajuće europske projekte, pokrenuti digitalizaciju otočne muzejske građe.

S ciljem ekonomske i turističke valorizacije otočne kulturne baštine, potrebno je kroz suradnju kulturnog sektora i turističke industrije kreirati visoko vrijedne usluge i proizvode u području kulturne baštine. U sinergiji kulturnog i turističkog sektora, primjenom suvremenih inovativnih metoda (kao npr. osmišljavanjem efikasnih *storytellinga*), otočnu kulturnu baštinu potrebno je učiniti prepoznatljivijom, atraktivnijom i poželjnijom (*npr. špilja Strašna peć na Dugom otoku koju se može snažnije turistički afirmirati kroz priču o austrougarskom caru Franji Josipu koji ju je posjetio 1904. i zadivljen njezinom ljepotom dao ju urediti kao prvu izletničku destinaciju na ovom prostoru*).

U velikom broju otočnih naselja postoje izgrađeni objekti (tzv. Domovi kulture) u kojima su se odvijali zabavni i kulturni programi, ali su mnogi od njih prenamijenjeni u ambulante, prodavaonice, i druge sadržaje. U gradu Pagu postoji Dom kulture u kojem se tijekom godine održavaju kulturne manifestacije, a u tijeku je obnova postrojenja kako bi se ponovo počeli prikazivati filmovi.

Na otocima Zadarske županije djeluje više od 300 udruga od kojih je više od 74 usmjereno na programske aktivnosti očuvanja i valorizacije kulturne tradicije i baštine, pa kao takve predstavljaju i dio kulturne infrastrukture otoka. Na području djeluje 14 kulturno umjetničkih društava (KUD-ova):¹⁰⁷

KUD Kukljica, Kukljica, otok Ugljan
KUD Sv. Ante, Lukoran, Preko, otok Ugljan
KUD Sv. Fume, Sutomišćica, otok Ugljan
KUD Preko, Preko, otok Ugljan
KUD Bokolje, Dobropoljana, otok Pašman
KUD Sv. Luka, Ždrelac, otok Pašman
KUD Nevijana, Nevidane, otok Pašman
KUD Banj, Banj, otok Pašman

¹⁰⁶ Općina Preko, dostupno na: <https://www.opcina-preko.hr/2015/07/27/razgledajte-muzej-franjevackog-samostana-na-skoljicu/> (5. svibnja 2023.)

¹⁰⁷ Registar udruga Republike Hrvatske, [Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske - Registar udruga \(gov.hr\)](http://www.ministarstvo-pravosuđa-i-uprave.gov.hr) (23. svibnja 2023.)

KUD Kruna, Pašman, otok Pašman
KUU Kunjka, Tkon, otok Pašman
KUD Sloga, Sali, Dugi otok
KUD Sveti Nikola, Božava, Dugi otok
KUD Družina, Pag, otok Pag
KUD "Bartul Kašić" Kolan, Kolan, otok Pag

Nacionalni plan razvoja otoka prepoznaje kulturnu baštinu otoka kao važan potencijal za razvoj novih proizvoda i usluga na otocima u kulturnim industrijama (muzeji, interpretacijski centri, baština, knjižnice, glazba i izvedbene umjetnosti, fotografija, film, dizajn, tradicijski i umjetnički obrti, arhitektura, računalni programi, igre i novi mediji, elektronički mediji i dr.).¹⁰⁸

Razvojne potrebe i potencijali sektora kulturne baštine i usluga

Razvojne potrebe u ovome području poglavito se odnose na ulaganja u izgradnju i obnovu kulturne infrastrukture, kao i u daljnju ekonomsku i turističku valorizaciju otočne kulturne baštine i kulturno-turističkih lokacija kroz primjenu novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija. U tom smislu ističe se potreba za inovativnim oblicima suradnje između kulturnog sektora i turističke industrije kako bi se sinergijom ovih sektora doprinijelo kreiranju visokovrijednih usluga i proizvoda na otocima.

Golemi potencijal materijalne i nematerijalne baštine Zadarske županije nalazi se upravo na otocima, tj. čak 30 % zaštićenih kulturnih dobara i preventivno zaštićenih dobara županije smješteno je na području otoka. Njihovo očuvanje i promicanje zahtijeva velika financijska ulaganja koja je potrebno osigurati i kroz turističku valorizaciju. Osim ulaganja u fizičku infrastrukturu, potrebno je, u skladu sa suvremenim praksama kulturnog turizma, razvijati prepoznatljivost specifičnosti i atraktivnosti otočnih kulturnih sadržaja (digitalizacija građe, *storytelling*, suvremeno marketinško menadžeriranje otočne kulturne baštine i usluga...). Inovativno kreiranje i promicanje otočnih kulturnih sadržaja te njihova bolja ekonomska valorizacija kroz turizam može u konačnici doprinijeti poticanju diverzifikacije gospodarskih aktivnosti, a samim tim i povećanju zapošljavanja na otocima, odnosno pomicanju otočnih destinacija od klasičnog 3S (*sea, sun, sand*) prema 3E modelu kulturnog turizma (*experience, emotions, entertainment*), a što pretpostavlja odmak od sezonalnosti otočnog turizma.

¹⁰⁸ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 67.

Javna vodoopskrba

Kao i na većini preostalih otoka Republike Hrvatske, i na otocima Zadarske županije postoji potreba za unaprjeđenjem javnog sustava vodoopskrbe, neophodnog za svakodnevnu ljudsku potrošnju, proizvodnju hrane i razvoj gospodarstva u cjelini. Uz nepostojanje vodoopskrbne mreže, problem je i dotrajalost magistralne i sekundarne mreže pri opskrbi lokalnog stanovništva. Zalihe podzemnih voda koje se nalaze na otocima Zadarske županije, uglavnom su slabije kakvoće zbog zaslanjenosti vode, što je rezultiralo izgradnjom privatnih spremnika vode (gusterni), tijekom 20. stoljeća.¹⁰⁹

Dodatan problem pri opskrbi na otocima su nestašice vode uslijed neravnomjernih količina oborine tijekom godine, te povećane potrošnje uslijed povećane gospodarske aktivnosti (turizam) tijekom ljetnih mjeseci, kada dolazi do višestrukog povećanja korisnika ionako reduciranih postojećih kapaciteta. Otežavajući čimbenik razvoja sustava vodoopskrbe na otocima predstavljaju i troškovi realizacije projekata na otocima, troškovi održavanja vodne infrastrukture te viših cijena vodnih usluga uslijed sezonskog karaktera odnosno manjeg broja korisnika izvan turističke sezone.¹¹⁰

Na otocima Zadarske županije nema značajnijih izvora vode, a zbog malih površina većine otoka i hidrogeoloških karakteristika nisu povoljni uvjeti za formiranje pitkih podzemnih voda. Na području Dugog otoka voda se akumulira na području Žmanskog polja (Veliko i Malo jezero), dok se na Pagu nalazi Velo blato koje je slatkovodno jezero te Kolanjsko blato i Malo blato kao izvori bočate i slane vode.

Od 18 nastanjenih otoka na području Zadarske županije na njih ukupno 11 ne postoji izgrađen vodovodni sustav (Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba, Rivanj, Sestrunj, Dugi otok i Zverinac).¹¹¹

Vodoopskrbna mreža iz grada Zadra postavljena je prema otoku Ugljanu (područje naselja Lukoran), odakle se dalje duž otoka proteže do ostalih naselja te preko tjesnaca Ždrelec dalje na susjedni otok Pašman. Na otocima Grada Zadra te Rivnju i Sestrunju stanovništvo se vodom opskrbljuje iz betonskih vodoospremnika (cisterni), dok se u iste voda za sušnih razdoblja te tijekom turističke sezone doprema vodonoscima. Na vodoopskrbni sustav iz Zadra putem 4 668 metara dugačkog cjevovoda spojena su sljedeća naselja: Preko, Ugljan, Sutomišćica, Poljana, Lukoran te otok Ošljak. Transportnim cjevovodom dio količina vode dovodi se u vodospremnike kojima se opskrbljuju mjesta Kali te Kukljica na otoku Ugljanu.¹¹²

Otok Pašman u nadležnosti je komunalnog društva iz Biograda na Moru (Komunalac d. o. o.) za distribuciju pitke vode, te je na području općine Pašman do sada izgrađena vodoopskrbna mreža u

¹⁰⁹ Faričić, J. (2012.), *Geografija sjevernodalmatinskih otoka*, ur. D. Magaš i S. Bakarić Palička, Sveučilište u Zadru i Školska knjiga, Zagreb, str. 133.

¹¹⁰ *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, str. 37.

¹¹¹ Preko otoka Babca ide cjevovod iz naselja Sv. Filip i Jakov do naselja Pašman, te je vodovodni sustav izgrađen u sjevernom dijelu otoka. Izvor: Sustav javne vodoopskrbe te odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda Aglomeracije Biograd, Studija o procjeni utjecaja zahvata na okoliš, 2019., str. 17.; Komunalac d. o. o. Biograd na Moru

¹¹² *Razvoj sustava vodoopskrbe Vodovoda d. o. o. Zadar za sufinanciranje iz fondova Europske unije, Studija izvedivosti*, EU projekt Zadar, 2021., str. 59.

dužini od oko 55 km.¹¹³ Prema otoku Pašmanu voda se transportira putem glavnih cjevovoda mreže naselja Sv. Filip i Jakov, podmorskim cjevovodom preko otoka Babca do naselja Pašman. Magistralni cjevovod izgrađen je od istoka ka zapadu otoka Pašmana, do mosta između otoka Pašmana i Ugljana, gdje se cjevovod spaja sa zadarskim sustavom vodoopskrbe.¹¹⁴

Vodoopskrba na području otoka Vira osigurana je iz vodoopskrbnog sustava Zadar, kojim potpuno upravlja Vodovod d. o. o. Zadar.

Najvećim dijelom mjesta na Dugom otoku vodu dobivaju vodonoscima i autocisternama te prikupljanjem kišnice u cisternama (gusternama), dok preostali dio otoka (Žman, Zaglav, Luka i Sali), vodu dobiva magistralnim cjevovodom iz Žmanskog polja.

Podmorskim cjevovodom koji je spojen na vodoopskrbni sustav na kopnu (iz vodospreme Čelinka, u blizini naselja Drage) otok Vrgada dobiva vodu, dok se otok Pag opskrbljuje putem ogranka vodovoda Hrvatsko primorje (s kopna) te koristeći vlastito izvorište (crpilište Vrčić).¹¹⁵ Na području općine Poveljana izgrađeno je 30 km vodovodne mreže, te se pitka voda dobiva postupkom desalinizacije, dopremanjem vode iz 6 bušotina preko spojnih cjevovoda do desalinizatora.

Tablica 24. Priključenost stanovništva na javnu vodoopskrbu na području JLS na otocima Zadarske županije, 2021. godina

JLS	Otok	Broj priključenih stanovnika na javnu vodoopskrbu	Stupanj priključenosti %
Kali	Ugljan	910	100
Kolan	Pag	796	100
Kukljica	Ugljan	620	94,5
Pag	Pag	3 187	100
Pakoštane	Vrgada	209	88
Pašman	Pašman	1 796	87
Poveljana	Pag	7 399	100
Preko ¹¹⁶	Ugljan, Ošljak, Rivanj, Sestrunj	2 486	64,9
Sali	Dugi otok, Zverinac	/	/
Sv. Filip i Jakov	Babac	/	/
Tkon	Pašman	684	92
Vir	Vir	5 500	11,5
Zadar	Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba	/	/

Izvor: Studija izvedivosti, Razvoj sustava vodoopskrbe Vodovoda d. o. o. Zadar za sufinanciranje iz fondova Europske unije, 2021., podaci komunalnih poduzeća JLS Zadarske županije, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Priključenost stanovništva na javnu vodoopskrbu na području otoka Zadarske županije najviša je na otoku Pagu (Kolan, Poveljana, Pag), gdje je cjelokupno stanovništvo otoka priključeno na javni sustav vodoopskrbe, dok visoku stopu priključenosti stanovništva bilježi i otok Pašman. Na otocima grada

¹¹³ Provedbeni program Općine Pašman 2021. – 2025., str. 33.

¹¹⁴ Sustav javne vodoopskrbe te odvodnje pročišćavanja otpadnih voda Aglomeracije Biograd, Studija o procjeni utjecaja zahvata na okoliš, 2019., str. 17.

¹¹⁵ Komunalno društvo Pag, Stanje vodoopskrbe, dostupno na: <https://kd-pag.hr/vodovod-pag/stanje-vodoopskrbe.html> (5. travnja 2023.)

¹¹⁶ Od otoka koji potpadaju pod Općinu Preko, Rivanj i Sestrunj nemaju priključenih stanovnika, dok otok Ošljak bilježi 20 priključenih stanovnika (100 % priključenosti).

Zadra i ostalim otocima u specifičnom položaju s izuzetkom otoka Babca, Vrgade i Ošljaka, ne postoji izgrađeni javni sustav vodoopskrbe.

Odvodnja otpadnih voda

Na većini otoka Zadarske županije nije uspostavljen ili je djelomično uspostavljen javni sustav odvodnje otpadnih voda. Korištenjem sabirnih i septičkih jama te neadekvatnim podmorskim ispustima, ugrožava se biljni i životinjski svijet, prirodna staništa, uz onečišćavanje tla, mora i kopnenih voda, djelujući u konačnici nepovoljno za javno zdravstvo u cjelini.

Uz nedovoljnu priključenost stanovništva na javne sustave odvodnje, dodatno opterećenje javlja se tijekom ljetnih mjeseci kada se značajno povećava broj stanovnika na otocima uslijed turističke aktivnosti, i time dodatno opterećuje i ugrožava okoliš i zdravlje svih stanovnika. Većina postojećih septičkih jama na otocima su propusne, što je nerijetko i posljedica unutar jezgri otočnih naselja uskih cesta i putova, nepristupačnih za dolazak specijaliziranih vozila za crpljenje. Izgradnja trodjelnih nepropusnih septičkih jama, uz priključenje što većeg broja lokalnog stanovništva na javne sustave odvodnje, predstavlja osnovne preduvjete za kvalitetu života, očuvanje okoliša i razvoj gospodarskih aktivnosti na područjima otoka.

Tablica 25. Priključenost stanovnika na javni sustav odvodnje otpadnih voda na području JLS-ova na otocima Zadarske županije

JLS	Otok	Broj priključenih stanovnika na javni sustav odvodnje otpadnih voda, %
Kali	Ugljan	17
Kolan	Pag	1,9
Kukljica	Ugljan	76
Pag	Pag	89
Pakoštane	Vrgada	/
Pašman	Pašman	/
Povljana	Pag	95
Preko	Ugljan, Rivanj, Sestrunj i Ošljak	26
Sali	Dugi otok, Zverinac	24
Sv. Filip i Jakov	Babac	/
Tkon	Pašman	/
Vir	Vir	17
Zadar	Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba	/

Izvor: JLS Zadarske županije, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Grad Pag, općina Povljana te općina Kukljica na otoku Ugljanu s priključenosti stanovništva u rasponu od 76 do 95 % spadaju pod najrazvijenije uređene sustave javne odvodnje među otocima Zadarske županije, dok su na Dugom otoku, općinama Kali, Preko te otoku Viru, sustavi odvodnje u procesu izgradnje i postotak priključenosti stanovništva se kreće u rasponu od 17 do 26 %.¹¹⁷ Daljnjem razvoju sustava javne odvodnje, i priključenosti stanovništva značajno će doprinijeti aktualni projekti Aglomeracija: Sustava vodoopskrbe i sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda aglomeracije Vir, Izgradnje sustava odvodnje i uređaja za pročišćavanje otpadnih voda naselja Božava na Dugom otoku,

¹¹⁷ Podaci o priključenosti stanovništva na javne sustave odvodnje prikupljeni od jedinica lokalne samouprave Zadarske županije, veljača/ožujak 2023.

te Izgradnje vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Preko – Kali. Preostali otoci, među kojima su svi otoci koji administrativno pripadaju Gradu Zadru nemaju izgrađen javni sustav odvodnje, što predstavlja ugrozu za kvalitetu života lokalnog stanovništva i okoliš otoka u cjelini.

Gospodarenje otpadom

Očuvani okoliš uz postojeći prirodni kapital je veliki otočni potencijal, koji je potrebno zaštititi kroz regulirani sustav gospodarenja otpadom, sukladno principima kružnog gospodarstva. Troškovi uporabe, recikliranja te zbrinjavanja otpada na otocima su značajno viši nego na kopnu, te se dodatno opterećenje za otočni okoliš stvara tijekom ljetnih mjeseci i turističke sezone, uz znatno povećanje količina miješanog komunalnog otpada. Opterećenje za sustave gospodarenja otpadom na otocima predstavlja i otpad iz mora i u moru, kao posljedica nautičkog turizma i morskih struja, što iziskuje dodatne troškove nastalih prilikom akcija čišćenja mora, sanacija nastalih onečišćenja te zbrinjavanja otpada.¹¹⁸ Ulaganja u uređenje plaža, luka te preobrazbu i integriranje nefunkcionalnih zelenih i plavih površina, te unaprjeđenje sustava gospodarenja otpadom, predstavlja preduvjet za očuvaniji okoliš uz očuvanje bioraznolikosti otoka, te doprinosi smanjenju klimatskih promjena te zdravlju i kvaliteti života na području otoka.

Kvalitetnije gospodarenje otpadom u odnosu na postojeće očekuje se dovršetkom Centra za gospodarenje otpadom Biljane Donje, za koji je u tijeku izgradnja postrojenja za mehaničko-biološku obradu otpada, reciklažno dvorište, odlagalište za neopasni otpad i inertni otpad, prostor za reciklažu građevnog otpada, prostor za obradu otpadnih voda i ostalih popratnih sadržaja.

Na svim otocima izuzev otoka Babca Zadarske županije organizirano je prikupljanje otpada, koji se zatim odvozi na ugovoreno odlagalište/a otpada.¹¹⁹

Na otocima koji administrativno pripadaju Gradu Zadru (Rava, Molat, Iž, Ist, Premuda, Silba, Olib), postavljene su mini pretovarne stanice na kojima se prikupljeni otpad skladišti privremeno u spremnicima.¹²⁰ Pretovarne stanice s prikupljenim otpadom odvoze se plovidom koje udovoljava potrebnim tehničkim karakteristikama na kopno, te se otpad odlaže na odlagalište Diklo.

Komunalna tvrtka Čistoća d. o. o. Zadar, obavlja poslove prikupljanja i odvoza komunalnog otpada na području općine Kali, te prikupljeni otpad prevozi do odlagališta Diklo. Na području općine Kali sakupljanje otpada uvjetovano je stanjem u prostoru odnosno širinom ulica, koje onemogućavaju korištenje standardnih vozila za prikupljanje otpada, te se koriste vozila različitih dimenzija i zapremnina, što u konačnici povećava troškove gospodarenja otpadom.¹²¹

Na otoku Pagu, za grad Pag, domicilna tvrtka Čistoća Pag d. o. o. obavlja djelatnost gospodarenja otpadom, te se sakupljeni otpad odvozi na lokaciju odlagališta Sv. Kuzam (postavljen komposter za obradu biorazgradivog otpada, a u planu je i uspostava centra za ponovnu uporabu), gdje se nalazi i

¹¹⁸ *Izvešće Zadarske županije o provedbi Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za 2021. godinu*, Objedinjena Izvešća jedinica lokalne samouprave Zadarske županije o provedbi Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za 2021. godinu, str. 38.

¹¹⁹ Stanovnici otoka Babca sami odvoze otpad do najbližih spremnika koji su im na raspolaganju na području općine Sveti Filip i Jakov, sukladno dogovoru s komunalnom tvrtkom Čistoća d. o. o. Zadar, koja je nadležna za prikupljanje komunalnog otpada na području predmetne općine.

¹²⁰ *Plan gospodarenja otpadom Grada Zadra za razdoblje od 2018. do 2023. godine*, Zagreb, prosinac 2017., str. 109.

¹²¹ *Ibid.*, str. 296.

reciklažno dvorište, a na području grada postavljeni su spremnici na javnim površinama za odvojeno prikupljanje otpada,¹²² te su postavljeni i podzemni spremnici (unutar kulturno povijesne cjeline Grada Paga) za odlaganje miješanog komunalnog otpada, biorazgradivog otpada, te papira, plastike, metala i stakla, a koriste se personaliziranim karticama. Biorazgradivi otpad, miješani komunalni otpad, selektivno sakupljeni otpad, krupni-glomazni otpad prikuplja se na kućnom pragu.

Komunalno društvo Čistoća Poveljana d. o. o., obavlja prikupljanje, odvoz i odlaganje otpada na području općine Kolan, koje se odlaže na otoku Pagu – na odlagalištu Sv. Kuzam.

Na području općine Kolan uslugu sakupljanja otpada obavljalo je komunalno društvo Čistoća i održavanje Kolan d. o. o., te se sakupljeni otpad odlagao na odlagalištu Caska u Novalji te odlagalištu Sv. Kuzam. Odvojeni otpad predavan je u reciklažno dvorište na području grada Paga.¹²³

Čistoća d. o. o. Zadar, nadležna je i za prikupljanje i odvoz komunalnog otpada na području općine Kukljica na otoku Ugljanu, te je sakupljeni otpad odvožen na odlagalište Diklo (sakupljanje otpada uvjetovano je širinom ulica, te se koristi više vrsta vozila). Trgovačko društvo Loši d. o. o. iz Pakoštana obavlja poslove prikupljanja i zbrinjavanja komunalnog otpada (zbrinjavanje na odlagalištu grada Obrovca) s područja otoka Vrgade, gdje su postavljeni spremnici za miješani komunalni otpad na jednoj lokaciji, te se koristi brod koji je u najmu za prijevoz otpada s otoka, što iziskuje povećani trošak.¹²⁴

Na području općine Pašman Čistoća d. o. o. Zadar obavlja prikupljanje i odvoz otpada (na odlagalište Diklo), te je na području općine osigurano funkcioniranje mobilnog reciklažnog dvorišta. Čistoća d. o. o. obavlja javnu uslugu prikupljanja miješanog komunalnog otpada i na području općine Preko, te se prema unaprijed utvrđenom rasporedu odvoza, obavlja odvoz prikupljenog miješanog komunalnog otpada s otoka Ošljaka.¹²⁵

Na području Dugog otoka trgovačko društvo Mulić d. o. o. (u vlasništvu Općine Sali), obavlja organizirano sakupljanje, odvoz i odlaganje otpada (na odlagalište Diklo), na području cjelokupne općine Sali, a potiče se i lokalno stanovništvo da u što većoj mjeri samo kompostira biootpad. Smanjenju količina otpada doprinijelo je uspostavljanje mobilnog reciklažnog dvorišta te se među stanovništvom podigla razina svijesti o važnosti odvajanja otpada.

Trgovačko društvo Orlić d. o. o. nadležno je za općinu Tkon pri obavljanju javne usluge sakupljanja, odvoza i odlaganja otpada. Prikupljeni otpad odvezio se do kraja 2021. godine na odlagalište Bilišane (grad Obrovac), te se od 2022. godine počeo odlagati na odlagalištu Jagoda Gornja (općina Poličnik).

Na otoku Viru javnu uslugu prikupljanja miješanog komunalnog otpada obavlja komunalna tvrtka Čisti otok d. o. o., koja prikupljeni otpad s područja otoka Vira predaje Čistoći d. o. o. Zadar, te se isti odlaže na odlagalište Diklo. Na području otoka Vira, broj korisnika javne usluge prikupljanja otpada izrazito varira s obzirom na veliki porast stanovništva tijekom turističke sezone. Stanovništvu na području otoka osigurani su spremnici za kompostiranje zelenog i biorazgradivog otpada, te je u funkciji i mobilno reciklažno dvorište. Stanovništvu je na raspolaganju i *online* servis putem kojega mogu prijaviti uočene komunalne probleme.¹²⁶

¹²² Ibid., str. 149.

¹²³ Ibid., str. 321.

¹²⁴ Ibid., str. 382.

¹²⁵ Ibid., str. 479.

¹²⁶ Ibid., str. 625.

Tablica 26. Količine prikupljenog otpada na području JLS-ova na otocima Zadarske županije

JLS	Otok	Ukupno sakupljeni komunalni otpad u sklopu javne usluge (t)	Miješani komunalni otpad sakupljen u sklopu javne usluge (t)
Kali	Ugljan	678	669
Kolan	Pag	814	760
Kukljica	Ugljan	420	411
Pag	Pag	2 027	1 539
Pakoštane	Vrgada	342	342
Pašman	Pašman	1 024	1 003
Povljana	Pag	487	487
Preko	Ugljan	1 888	1 866
Sali	Dugi otok, Zverinac	1 066	1 055
Sv. Filip i Jakov	Babac	/	/
Tkon	Pašman	316	256
Vir	Vir	6 369	3 848
Zadar	Ist	186	128
	Iž	549	321
	Molat	167	102
	Olib	122	82
	Premuda	47	27
	Rava	67	52
	Silba	424	203

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Izvješće o komunalnom otpadu za 2021. godinu, Podaci komunalnih tvrtki za 2021. godinu, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Najveće količine prikupljenog komunalnog otpada u sklopu pružanja javnih usluga prikupljanja otpada, su na otocima Viru, Pagu te Ugljanu (općina Preko). Na otoku Viru prikupljene količine komunalnog otpada su značajno veće od ostalih otoka s područja Zadarske županije. Uzrok tome je u velikoj mjeri povećani broj turista koji borave na tom području tijekom ljetnih mjeseci, te se broj ljudi penje i do 70 000, čime se stvara veliki pritisak na okoliš otoka. Najmanje količine komunalnog otpada prikupljene su na otocima Grada Zadra: Premudi, Ravi te Olibu, što je posljedica i udaljenosti otoka, te malog broja stalno nastanjenog stanovništva.

Elektroničke komunikacije

Nedostatna razina digitalizacije javnih usluga i nedostatak korisničkog iskustva pri digitalnim uslugama prevladavaju među otočnim stanovništvom te pri razini lokalnog upravljanja, što iziskuje ulaganja na svim otocima u osiguravanje potrebne infrastrukture za potrebe daljnje digitalizacije otoka, naročito sektora zdravstva i obrazovanja te na području javne uprave.

Daljnja ulaganja potrebna su kako bi se pokrivenost stabilnim signalom za širokopoljasni internet poboljšala odnosno uvela na određena područja otoka, kako bi se i na taj način osigurala povezanost otoka s ostatkom županije i svijeta, čime se direktno utječe i na mogućnosti koje se putem interneta nude s obzirom na edukacije, obrazovanje, mogućnost rada itd.

Razvoj telekomunikacijske infrastrukture preduvjet je i razvoja telemedicine, odnosno uporabe telekomunikacijskih tehnologija pri pružanju zdravstvenih usluga na daljinu, što je poglavito važno za

otoke radi njihove udaljenosti od zdravstvenih ustanova koje se nalaze na kopnu, te poboljšanja medicinske skrbi za stanovnike otoka.

Odašiljači i veze d. o. o. kao javni pružatelj nacionalne strateške komunikacijske infrastrukture, tijekom 2019. godine pustio je u pogon novi odašiljač na otoku Ugljanu, na vrhu Mala glava. Puštanjem u pogon novog odašiljača, podignula se kvaliteta telekomunikacijskih usluga, te kvaliteta i signal za mobilne mreže i radiokomunikacijske usluge.¹²⁷

Tijekom 2021. godine u svrhu održavanja pouzdanosti pogona, te dostupnosti usluga i redovitog održavanja odašiljačkih objekata, zamijenjen je antenski stup na otoku Pagu.

Tablica 27. Broj širokopojsnih priključaka u 2022. godini na području JLS-ova na otocima Zadarske županije

JLS	Otok	Broj širokopojsnih priključaka 2022. g.
Kali	Ugljan	1 265
Kolan	Pag	1 503
Kukljica	Ugljan	844
Pag	Pag	4 350
Pakoštane	Vrgada	300
Pašman	Pašman	3 056
Preko	Ugljan, Ošljak, Rivanj, Sestrunj	5 406
Povljana	Pag	1 021
Sali	Dugi otok, Zverinac	2378
Sv. Filip i Jakov	Babac	30
Tkon	Pašman	840
Vir	Vir	10 279
Zadar	Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba	3 608
Ukupno		30 530

Izvor: Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Tablica 28. Broj širokopojsnih priključaka u 2022. godini na području otoka sa specifičnim položajem

JLS	Otok	Broj širokopojsnih priključaka 2022. godine
Pakoštane	Vrgada	300
Preko	Ošljak	104
	Rivanj	63
	Sestrunj	127
Sali	Zverinac	70
Sv. Filip i Jakov	Babac	30
Zadar	Ist	290
	Iž	1 145
	Molat	512
	Olib	415
	Premuda	223

¹²⁷ Odašiljači i veze d. o. o., dostupno na: <https://oiv.hr/hr/vijesti/objave-za-javnost/pustanjem-u-rad-dabplus-odasiljaca-na-objektu-ugljan-mala-glava-završeno-planirano-prosirenje-mreze/> (11. travnja 2023.)

	Rava	183
	Silba	840
	Ukupno	4 302

Izvor: Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Najveći broj širokopojasnih priključaka je na otocima Viru, Pagu te Ugljanu i Pašmanu (općine Preko i Pašman), dok je najmanji broj priključaka zabilježen na otocima u specifičnom položaju gdje je i koncentracija stanovništva najmanja.

Poštanske usluge

Na otocima zadarske županije prema podacima Hrvatske pošte, djeluje 26 ureda (od ukupno 57 ureda koji se nalaze na području Zadarske županije, čime je područje otoka dobro pokriveno poštanskim uslugama.¹²⁸

Poštanske usluge koje se nude stanovništvu uključuju prijam i otpremu pošiljki, paketa, razglednica i dopisnica, brzjava, preporučeni i vrijednosni pošiljki u tuzemstvu i inozemstvu, zatim usluge plaćanja računa, slanja/primanja novca, isplata mirovina te usluge mjenjačnice. Tijekom 2021. i 2022. godine Hrvatska pošta u uredima na otocima ulagala je u opremu i uređaje za poštansko poslovanje (namještaj, uređaji za brojenje novca, paketomati.

Promet

Prometna dostupnost otoka preduvjet je integriranosti otoka s kopnom i otoka međusobno, pri čemu pomorski prijevoz ima najznačajniju ulogu. Prometna povezanost i razvoj prometne infrastrukture predstavljaju najznačajnije razvojne potrebe otoka, dok među razvojne potencijale potpadaju razvoj intermodalnog prometnog sustava, modernizacija načina prijevoza te razvoj i korištenje ekološki prihvatljivih načina prijevoza. Razvoj obalnog linijskog pomorskog prometa važno je i za sprječavanje daljnje depopulacije, odnosno smanjenja ukupnog broja otočnog stanovništva, kroz povećanje učestalosti linija (putničkih te trajektnih) tijekom razdoblja cijele godine.

Visoki troškovi života i ulaganja s obzirom na udaljenost otoka, troškove prijevoza, karakteriziraju područja otoka i života na otoku kao otegotnih okolnosti. Prijevoznici (cestovnim i brodskim), osim starijih vozila odnosno plovila, koji zahtijevaju visoke troškove održavanja, dodatan izazov pri redovitom pružanju usluga predstavljaju cijene energenata te sezonske oscilacije u broju putnika. Kvaliteta infrastrukture morskih luka predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta razvoja obalnog linijskog prometa i dostupnosti otoka – što zahtijeva obnovu i modernizaciju postojećih luka i lučica te gradnju novih luka na otocima.¹²⁹

Putnički zračni promet nije organiziran na otocima te postoji potreba za izgradnjom helidroma kako bi se unaprijedila povezanost otoka s kopnom, poglavito za hitne medicinske potrebe.

Na području Zadarske županije nalazi se 19 trajektnih pristaništa na otocima Pag, Ugljan, Dugi Otok, Iž, Molat, Ist (2 pristaništa), Rava (2 pristaništa), Silba (2 pristaništa), Molat, Olib, Ošljak, Premuda, Rivanj,

¹²⁸ Hrvatska pošta, Pretraživanje poštanskih ureda, dostupno na:

<https://www.posta.hr/pretrazivanje-postanskih-ureda/263?pojam=zadar&page=1> (11. travnja 2023.)

¹²⁹ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027., str. 35.

Sestrunj, Pašman te Zverinac. Na području otoka Zadarske županije ukupno je 3 286 vezova, od kojeg broja se najveći broj vezova nalazi na otocima Pagu, Ugljanu, Dugom otoku te u Velom lžu.¹³⁰

Na području otoka Zadarske županije, sukladno klasifikaciji prema Naredbi o razvrstavanju luka otvorenih za javni promet na području Zadarske županije (NN 7/2021, 24/2021), luke otvorene za javni promet na području Zadarske županije se razvrstavaju po kategorijama: luke od osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za RH – luka Vela Lamjana (ribarska luka), luke županijskog značaja (luka Brbinj Lučina, luka Fortica, luka Pag, luka Preko, luka Silba Žalić, luka Tkon te luka Zaglav), te treća kategorija su luke lokalnog značaja, kojih ukupno ima 72:

Tablica 29. Luke lokalnog značaja na području otoka Zadarske županije

Otok	Luke lokalnog značaja			
Dugi otok	Božava	12		
	Brbinj – uvala Jaz			
	Dragove			
	Luka			
	Sali			
	Soline			
	Savar			
	Telaščica – uvala Čušćica			
	Telaščica – uvala Mir			
	Veli Rat			
	Verunić			
	Žman			
	Ist		Ist/Kosirača	2
Ist/Široka				
Iž	Iž Mali/Bršanj	4		
	Iž Mali/Knež			
	Iž Mali/Komoševo			
	Iž Veli			
Molat	Brgulje	3		
	Molat/Lučina			
	Zapuntel			
Olib	Olib	1		
Ošljak	Ošljak	1		
Pag	Dinjiška	9		
	Košljun			
	Mandre			
	Miškovići			
	Povljana			
	Proboj			
	Smokvica			
	Šimuni			
	Vlašići			
Pašman	Banj	9		
	Barotul			
	Dobropoljana			
	Kraj			
	Mrljane			
	Neviđane			
	Pašman			
	Ugrinić			
	Ždrelac			
	Premuda		Premuda/Krijal	2
			Premuda/Loza	
	Rava		Rava Mala/Lokvina	2
Rava Velika/Marinica				
Rivanj	Rivanj	1		
Sestrunj	Sestrunj – uvala Hrvatina	2		
	Sestrunj/Kablin			
Silba	Silba/Mul	1		
Škarda	Škarda – uvala Trate	1		
Ugljan	Čeprljanda	13		
	Kali			
	Kali – uvala Batalaža			
	Kali – uvala Mala			
	Lamjana			
	Kukljica			
	Lukoran			
	Muline			
	Poljana			
	Preko			
Vir	Sutomiščica	6		
	Ugljan – Batalaža.			
	Ugljan – Kobiljak			
	Ugljan/Selo			
	Vir – uvala Biskupnjača			

¹³⁰ Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Otočna baza znanja, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

	Vir – uvala Lučica	
	Vir – uvala Prezida	
	Vir – uvala Sapavac	
	Vir – uvala Slatinica	
	Vir Luka	
Vrgada	Vrgada	2
	Vrgada – uvala Sv. Andrija	

Zverinac	Zverinac	1
UKUPNO		72

Izvor: Naredba o razvrstavanju luka otvorenih za javni promet na području Zadarske županije (NN 7/2021, 24/2021)

Otoci Zadarske županije prometno su pomorskim putem povezani s kopnom putem šest trajektnih, pet brzobrodskih te četiri brodske (klasične) linije koje održavaju četiri brodarka, od kojih je jedan državni (Jadrolinija). Prosječna starost ukupno 19 brodova koji povezuju otoke s područja Zadarske županije s kopnom iznosi 30 godina, te su nužna ulaganja u obnovu pomorske flote i nabavu novijih, ekološki prihvatljivijih plovila.¹³¹

Tablica 30. Broj putnika na području otoka Zadarske županije po relacijama putovanja 2017. – 2022.

Broj linije	Relacija	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
401	Zadar – Ist – Olib – Silba – Premuda – M. Lošinj	31 174	33 436	33 438	19 825	28 828	31 523
405	Rava – Iž – Zadar	50 231	50 435	30 820	41 353	44 138	47 115
406	Sali – Zaglav – Zadar	34 430	35 405	38 803	22 938	31 147	32 489
409/431a	Zadar – Preko ¹³²	619 800	603 086	578 029	308 631	428 862	473 248
415	Vrgada – Pakoštane – Biograd	61 892	64 742	67 129	52 848	67 213	75 175
431	Zadar – Ošljak – Preko	1 072 959	1 097 792	1 141 235	946 097	1 159 218	1 284 512
432	Biograd – Tkon	473 010	471 495	483 249	332 150	417 713	455 971
433	Zadar – Rivanj – Sestrunj – Zverinac – Molat – Ist	18 723	20 227	20 242	17 181	19 667	20 753
434	Brbinj – Zadar/Gaženica	187 004	194 989	197 218	144 522	189 905	206 037
435	Zadar – Bršan – Rava	36 641	37 397	37 137	31 957	39 061	42 318
9 401	Olib – Silba – Premuda – Zadar	58 664	60 682	61 707	43 864	48 420	51 676
9 403	Ist – Molat – Zadar	42 954	42 915	42 807	30 404	37 983	40 971
9 404	Brbinj – Božava – Zverinac – Sestrunj – Rivanj – Zadar	37 857	36 298	36 795	22 686	28 599	29 953
9 405	Zadar – Iž – Rava	30 683	30 678	30 820	21 287	26 934	28 565

¹³¹ Agencija za obalni linijski pomorski promet, Obrada: ZADRA NOVA, 2023.

¹³² Linija Preko – Zadar u 2022. godini prestala je biti državna linija, Agencija za obalni linijski promet, Promet putnika i vozila na državnim linijama, str. 3., dostupno na: <http://agencija-zolpp.hr/wp-content/uploads/2023/02/2022-DRZAVNE-LINIJE-Promet-putnika-i-vozila.pdf> (13. travnja 2023.)

9 406	Zadar – Sali – Zaglav – Bršanj	100 454	102 929	107 471	65 622	85 820	93 912
	Ukupno:	2 856 476	2 882 506	2 906 900	2 101 365	2 653 508	2 914 218

Izvor: Promet putnika i vozila na državnim linijama u 2017., 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022., Agencija za obalni linijski promet, 2023., obrada ZADRA NOVA

Linija koja povezuje grad Zadar s otocima: Rivanj, Sestrunj, Zverinac, Molat te Ist pojedinačno i zbirno promatrano ima najmanji godišnji promet putnika na plovidbenoj liniji što je posljedica najmanjeg broja stanovnika koji obitavaju na navedenim otocima. Linija koja povezuje Zadar i Preko, odnosno Zadar s Prekom i otokom Ošljakom, jest linija s ukupno uvjerljivo najvećim prometom putnika, te čini 61,8 % cjelokupnog prometa na području županije (trajektna linija Zadar – Ošljak – Preko je druga najprometnija, a brodska (klasična) linija Zadar – Preko je najprometnija linija gledajući područje svih linija iste vrste u RH).

Tablica 31. Vrijeme putovanja na brodskim linijama koje povezuju otoke Zadarske županije

Relacija	Vrijeme putovanja (min.)
Zadar/Gaženica – (Ist) – Olib – Silba – Premuda – (Mali Lošinj)	405
Preko – (Ošljak) – Zadar/Gaženica	25
Tkon – Biograd	20
Zadar/Gaženica – (Rivanj – Sestrunj – Zverinac) – Molat – (Ist/Kosirača)	255
Brbinj – Zadar/Gaženica	100
Zadar/Gaženica – Mali Iž/Bršanj – (Rava – Mala Rava)	150
Rava – (Mala Rava – Veli Iž – Mali Iž) – Zadar	210
Zadar – Sali – Zaglav	65
Preko – Zadar	25
Vrgada – Pakoštane – (Biograd)	55
Olib – Silba – Premuda – Zadar	120
Ist/Široka – (Zapuntel – Brgulje – Molat) – Zadar	110
Brbinj – (Božava – Zverinac – Sestrunj – Rivanj) – Zadar	105
Zadar – (Mali Iž) – Veli Iž – (Mala Rava – Rava)	90
Zadar – Sali – Zaglav – (Mali Iž/Bršanj)	45

Izvor: Agencija za obalni linijski pomorski promet, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Otoke Ugljan i Pašman međusobno spaja most, dok su Pag i Vir spojeni mostovima s kopnom, što umnogome olakšava prometnu povezanost lokalnog stanovništva te turističku dostupnost navedenih otoka, te predstavlja bitan čimbenik u cjelokupnom razvitku navedenih otoka. Otok Vir putem javne cestovne linije povezan je svakodnevno sa središtem Zadarske županije – gradom Zadrom kroz 12 dnevnih linija (vikendom i blagdanima 3 linije dnevno).¹³³ Otok Pag¹³⁴ povezan je putem komercijalnih autobusnih linija sa Zadrom kroz pet linija.¹³⁵

¹³³ Liburnija d. o. o. Zadar, dostupno na: <https://liburnija-zadar.hr/wp-content/uploads/2023/04/VIR-OD-30.01.2023..pdf> (17. travnja 2023.)

¹³⁴ Getbybus, dostupno na: <https://getbybus.com/hr/autobus-pag-grad-do-zadar> (17. travnja 2023.)

¹³⁵ Getbybus, dostupno na: <https://getbybus.com/hr/autobusne-linije/povljana-1039/zadar-1505/2023-04-19?adults=1> (17. travnja 2023.)

Tablica 32. Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta na otocima Zadarske županije, km

Otok	Lokalne ceste	Županijske ceste	Državne ceste
Dugi otok	8,9	7,5	44,6
Pag	57,7	40,5	51,7
Pašman	6,8	8,8	18,9
Rivanj	0,741	/	/
Sestrunj	2,7	/	/
Ugljan	16,9	0,8	22,2
Vir	9,4	/	4,1

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Cestovna mreža na otocima Zadarske županije najbolje je razvijena na većim otocima poput Paga, Dugog otoka te Ugljana i Pašmana. Na Rivnju i Sestrunju izgrađen je samo manji dio lokalnih cesta. Nužna su daljnja ulaganja u cestovnu infrastrukturu na svim otocima kako bi se omogućila bolja i brža povezanost među naseljima na otocima, te povećala sigurnost svih sudionika u prometu. Prometna povezanost između naselja, poglavito na otocima Grada Zadra, predstavlja dodatani otežavajući čimbenik za svakodnevni život stanovništva na otocima s obzirom na nedovoljno česte ili uopće nepostojeće linije koje povezuju naselja. Na otocima Zadarske županije registrirano je ukupno 8 333 vozila, od čega je najviše osobnih automobila, odnosno preko 76 % od svih registriranih vozila. Najviše vozila registrirano je na otoku Viru te otoku Pagu, a najmanje na otocima Zverincu i Rivnju, dok na otoku Babcu nema nijednog registriranog vozila.¹³⁶

Na području otoka Zadarske županije nije dovoljno razvijena infrastruktura za punjenje električnih/hibridnih vozila, s obzirom na to da se na tek manje od jedne trećine nastanjenih otoka nalaze punionice, te postoji potreba za razvojem infrastrukture i povećanjem broja uz ravnomjerniju raspodjelu punionica na električnu energiju. Ukupno je na otocima Zadarske županije izgrađeno 16 punionica, od čega je polovina njih (8) koncentrirana na otoku Pagu.¹³⁷ Na otocima Zadarske županije dostupno je ukupno šest benzinskih postaja za opskrbu naftnim derivatima, a nalaze se na otoku Viru, Dugom otoku, Ugljanu te dvije na otoku Pagu i ploveća benzinska postaja na otoku Istu. Benzinska postaja na otoku Ugljanu u mjestu Preko, nalazi se u obuhvatu luke posebne namjene državnog značaja kao građevina od važnosti za Republiku Hrvatsku.

¹³⁶ Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zadarska, Služba upravnih poslova, državljanstva i stranaca, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

¹³⁷ Plugshare, dostupno na: <https://www.plugshare.com/> (30. ožujka 2023.)

Slika 3. Prometni sustav Zadarske županije

Izvor: Pejdo, A., Ikić, D., Razvoj prometne infrastrukture Zadarske županije u okvirima hrvatskog i europskog prometnog sustava, u: Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, ur. J. Faričić, Sveučilište u Zadru, Zadarska županija, Grad Zadar i Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Zadar, Zadar, 84–104.

Prijevoz putnika putem javnih linija u cestovnom prometu organizira Liburnija d. o. o. Zadar, te se odvija na četiri otoka na području Zadarske županije: Dugi otok, Iž, Ugljan i Pašman. Na Pašmanu i Ugljanu javni prijevoz organiziran je putem šest linija, te se osnovno polazište svih linija nalazi u mjestu Preko. Svi polasci i dolasci linija usklađeni su s trajektnim prijevozom putnika na linijama: Preko – Zadar te Tkon – Biograd.

Na području Dugog otoka, odvijaju se dvije linije, od kojih jedna linija povezuje zapadni dio otoka s trajektnim pristaništem u Brbinju, a druga linija povezuje istočni dio otoka s mjestom Sali, kao općinskim središtem. Zapadni i istočni dijelovi otoka povezani su linijom koja se odvija na relaciji Brbinj – Sali. Prijevoz putnika na otoku Ižu na relaciji Brbinj (trajektno pristanište) – Iž organiziran je svakodnevno. U svrhu subvencioniranja i pomoći određenih kategorija u društvu, te materijalne pomoći stanovništva, pravo na besplatan javni cestovni prijevoz imaju određene kategorije učenika osnovnih i

srednjih škola, studenata, umirovljenici i osobe starije od 65 godina, djeca do pete godine te slijepe osobe.¹³⁸

Razvojne potrebe i potencijali komunalne infrastrukture i prometa

Na području otoka Zadarske županije istaknuta je potreba za ulaganjima u dostupnost vodoopskrbne mreže, te javnih sustava odvodnje otpadnih voda. Uz nepostojanje vodoopskrbne mreže, problem predstavlja i dotrajalost postojećih mreža na određenim područjima, ograničena dostupnost vode namijenjene ljudskoj potrošnji, te pritisak koji se tijekom turističke sezone stvara za izvore vode, te sustave odvodnje (uglavnom sabirnih i septičkih jama). Na većini otoka Zadarske županije nije uspostavljen ili je djelomično uspostavljen javni sustav odvodnje otpadnih voda, te se korištenjem sabirnih i septičkih jama (najčešće propusnih), neadekvatnim podmorskim ispustima, ugrožava postojeći ekosustav otoka te zdravlje stanovništva na otocima. Troškovi koji nastaju prilikom recikliranja, oporabe te zbrinjavanja otpada na otocima su viši od onih na kopnu, dok se i kod pitanja otpada tijekom ljetnih mjeseci stvara dodatan pritisak na sustav, te otočni ekosustav uslijed velikih količina nastalog otpada. Na području otoka nužna su ulaganja u izgradnju i opremanje novih te proširenje postojećih kapaciteta za zbrinjavanje otpada, uz sanacije i prevencije ilegalnih odlagališta otpada, te unaprjeđenje sustava prikupljanja i zbrinjavanja morskog otpada i otpada s brodova. Povezanost otoka s drugim otocima, odnosno kopnom, predstavlja jedan od temelja kvalitete života otočnog stanovništva, te cjelokupnog otočnog razvoja. Trenutno stanje na otocima Zadarske županije, odražava nužnost ulaganja u pomorsku infrastrukturu te poboljšanje otočne povezanosti s drugim otocima i kopnom. Obnavljanje i izgradnja luka, obnova pomorske prijevozne flote s obzirom na prosječnu starost trenutnih brodova koji povezuju otoke Zadarske županije (te nabava novijih, ekološki prihvatljivijih), ulaganja u cestovnu infrastrukturu, te izgradnja heliodroma, predstavljaju nužne uvjete poboljšanja prometne infrastrukture te povezanosti otoka s kopnom i drugim otocima. Na otocima prevladava nedovoljna razina digitalizacije javnih usluga, te su nužna dodatna ulaganja u infrastrukturu za potrebe digitalizacije, poglavito na području javne uprave te sektorima obrazovanja i zdravstva (kroz olakšavanje nastavnih procesa u obrazovanju, te uspostave telemedicine u zdravstvenom sektoru).

¹³⁸ Liburnija d. o. o. Zadar, dostupno na: <https://liburnija-zadar.hr/en/prijevoz-na-otocima/> (11. travnja 2023.)

ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA

U okviru poglavlja Zaštita prirode i okoliša analize razvojnih potreba i potencijala otoka Zadarske županije daje se kratak prikaz obuhvata zaštićenih dijelova prirode, pregled stanja zaštite prirode i okoliša s pritiscima na otočnu infrastrukturu i okoliš te opis prirodnih prijetnji i rizika uz prilagodbu klimatskim promjenama kroz operativne kapacitete civilne zaštite i vatrogastva s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

Zaštićena područja prirode

Otoci Zadarske županije ističu se ljepotom svoje prirodne baštine. Ljepota krajolika, iznimno čisto more, biološka raznolikost te brojne endemične vrste bogatstvo je otoka Zadarske županije i značajna atrakcijska osnova valorizirana kroz različite oblike turizma.

Od 20 zaštićenih područja u Zadarskoj županiji čak 9 ih se nalazi na otocima, a obuhvaćaju jedan park prirode, četiri posebna rezervata i četiri značajna krajobraz. Na Dugom otoku se nalazi i jedan zaštićeni dio prirode (Zaštićeni fosili dinosaura i njihova nalazišta).¹³⁹ Parkom prirode Telašćica upravlja Javna ustanova *Park prirode Telašćica*, dok ostalim područjima upravlja Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije *Natura Jadera*.

Tablica 33. Zaštićena područja na otocima Zadarske županije

Naziv prema aktu	Naziv	Površina (ha)	Datum proglašenja	Kategorija zaštite	Podkategorija zaštite
Maslinik Saljsko polje na Dugom otoku	Saljsko polje	202,1	7. 3. 1969.	Posebni rezervat	Botanički
Velo i Malo blato kod Poveljane	Velo i Malo blato	461,69	28. 10. 1988.	Posebni rezervat	Ornitološki
Kolanjsko blato – blato Rogoza	Kolanjsko blato - blato Rogoza	174,91	28. 10. 1988.	Posebni rezervat	Ornitološki
Obalni pojas Dubrava – Hanzina na otoku Pagu	Dubrava - Hanzina - rezervat	28,45	28. 10. 1988.	Posebni rezervat	Šumske vegetacije
Telašćica	Telašćica	7011,7	13. 4. 1988.	Park prirode	
Otok Ošljak	Ošljak (Preko)	33,89	9. 2. 1985.	Značajni krajobraz	
Obalni pojas Dubrava – Hanzina na otoku Pagu	Dubrava - Hanzina	460,89	28. 10. 1988.	Značajni krajobraz	
Sjeverozapadni dio Dugog otoka	Sjevero-zapadni dio Dugog otoka	652,16	7. 11. 1967.	Značajni krajobraz	
Predjel Zrće kod Novalje ¹⁴⁰	Zrće	359,09 (od toga 111,62 u Zadarskoj županiji)	28. 10. 1988.	Značajni krajobraz	
Proglašenje fosila dinosaura i njihovih	Brbišćica		15. 4. 2021.	Zaštićeni dio prirode	

¹³⁹ Rješenje o proglašenju fosila dinosaura i njihovih nalazišta zaštićenim dijelovima prirode NN 40/2021

¹⁴⁰ Samo se dio zaštićenog područja Zrće nalazi u Zadarskoj županiji (111,62 ha nalazi se na području općine Kolan) te njime upravlja Javna ustanova za zaštitu i očuvanje prirode Ličko-senjske županije.

Izvor: Bioportal, 13. veljače 2023. i Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije Natura Jadera, obrada ZADRA NOVA 2023.

Ukupna površina zaštićenih dijelova prirode na otocima Zadarske županije iznosi 9 025,79 ha.¹⁴² Od toga čak 7 865,96 ha ili čak 87,15 % nalazi se na Dugom otoku, a 1 125,94 ha ili 12,47 % na otoku Pagu. Osim zaštićenih područja na Dugom otoku i Pagu, zaštićen je još samo najmanji nastanjeni otok na Jadranu – Ošljak.

U pripremi za proglašenje zaštićenog područja su Silbanski grebeni, Paška i Dinjiška solana, otok Rava, Brbišćica (Dugi otok) i Crnika (Paški zaljev).¹⁴³

Antropogeni utjecaji i pritisci na zaštićene dijelove prirode i okoliš u trajnom su porastu te je potrebno provoditi učinkovite mjere koje će omogućiti smanjenje tog utjecaja. Nužno je dodatno ojačati sustav upravljanja, očuvanja i valorizacije zaštićene prirodne baštine kroz unaprjeđenje infrastrukture za posjetitelje, određivanje nosivog kapaciteta pojedinih zaštićenih područja i primjenu novih tehnologija za nadzor, očuvanje i promociju.¹⁴⁴

Posjetiteljska infrastruktura u zaštićenim dijelovima prirode ne zadovoljava potrebe velikog broja posjetitelja u ograničenom razdoblju, a neriješeni imovinsko-pravni odnosi dodatan su izazov za planiranje budućeg uređenja infrastrukture. Problem u upravljanju zaštićenim dijelovima prirode je to što su određene površine u privatnom vlasništvu te nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi. Tako je u *Planu upravljanja zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže Dugog otoka* navedeno kako je Maslinik Saljsko polje danas u jako lošem stanju jer su maslinici prisutni samo fragmentarno, zapušteni su i zarasli u šikaru te je neophodno revidirati zaštitu područja.¹⁴⁵

Na području Parka prirode Telašćica nema izvora vode te postoji samo par lokvi. Opskrba vodom rješava se individualno cisternama za vodu. Također nije razvijena ni odvodnja otpadnih voda koja se rješava izgradnjom septičkih jama dok se otpadne vode iz Uvale Mir pročišćavaju biološkim pročišćivačem. Osim toga, na području nije razvijena ni elektroenergetska mreža. Opskrba energijom se za svaki objekt rješava individualno (dizel-električni agregati, plin u bocama i solarni sustav).¹⁴⁶ Trenutni broj vezova ne odgovara potražnji velikog broja nautičara i brodara u Uvali Mir pa je neophodno osigurati postavljanje dodatnih ekološki prihvatljivih sidrišta i plutajućih pontona u svaku uvalu gdje bi se mogli vezati brodovi. Također, dolazak sve većeg broja posjetitelja u park osobnim automobilima dovodi do zakrčenosti uske prometnice i popunjenosti ograničenog broja parkirališnih mjesta te je vidljiva i potreba za dodatnim parkirališnim prostorom.

¹⁴¹ Navedeni zaštićeni dio prirode prostire se od uvale Južni Vavošćak do rta Kamenčina, u prošlosti od mještana zvano Kameničina. Postoji inicijativa za službenom promjenom sadašnjeg imena Brbišćica u Kameničina.

¹⁴² Iz izračuna je izuzet predjel Zrće kod Novalje jer se tek mali dio nalazi u Zadarskoj županiji.

¹⁴³ *Prostorni plan Zadarske županije, Izmjene i dopune*, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, veljača 2023., str. 81. (*Službeni glasnik Zadarske županije* 5/23)

¹⁴⁴ Plan razvoja Zadarske županije 2021. - 2027., str. 88

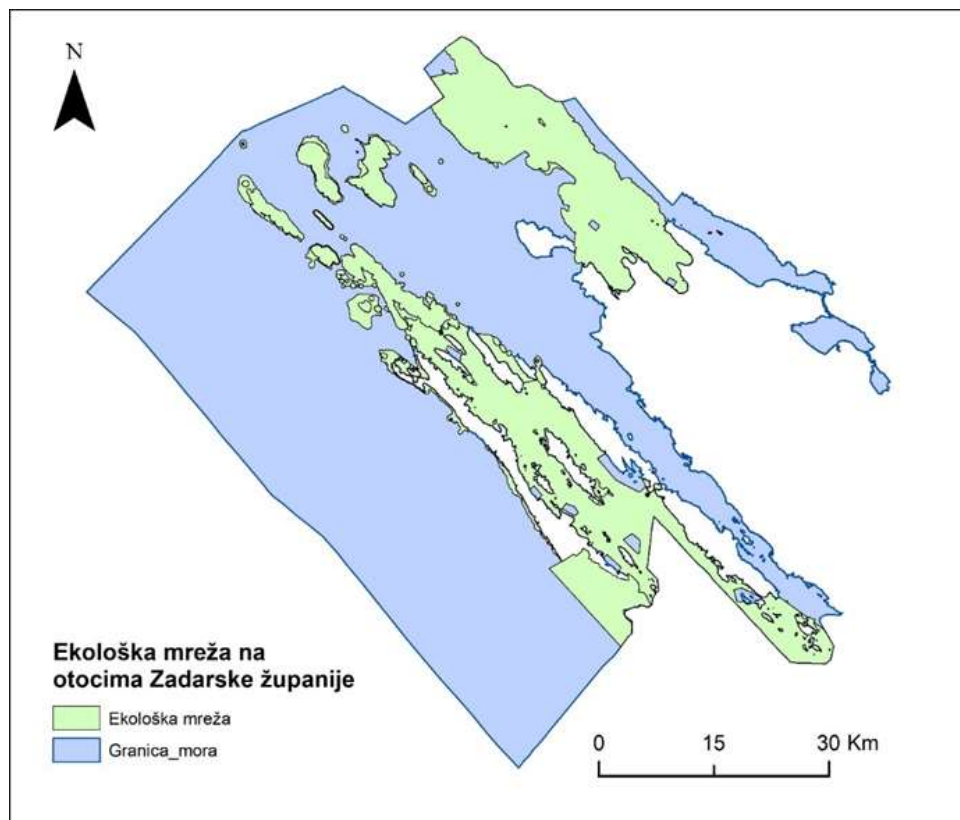
¹⁴⁵ *Plan upravljanja zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže Dugog otoka* (23. svibnja 2023.), str. 40

¹⁴⁶ *Plan upravljanja Parkom prirode Telašćica 2023. – 2032.*, (Konačni prijedlog, 16. ožujka 2023.), str. 41.

Natura 2000 europska je ekološka mreža koju čine područja važna za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije i čini najveće zaštićeno područje na svijetu.¹⁴⁷ Temelji se na *Direktivi o očuvanju divljih ptica* (Council Directive 79/409/EEC; 2009/147/EC) i *Direktivi o očuvanju prirodnih staništa koja obuhvaća floru i faunu (osim ptica)* (Council Directive 92/43/EEC).

Za razliku od zaštićenih područja, u područjima ekološke mreže Natura 2000 nisu zabranjene društveno-gospodarske aktivnosti, ali je potrebno jamčiti da njihovim provođenjem neće doći do pogoršanja stanja vrsta i staništa zbog kojih je područje prvenstveno i proglašeno dijelom ekološke mreže. U upravljanje ekološkom mrežom uključeni su različiti sektori (zaštita prirode, prostorno planiranje, ribarstvo, pomorstvo, turizam i dr.) te je za njezino očuvanje potrebna koordinacija i suradnja različitih institucija.

Površina ekološke mreže Natura 2000 na otocima Zadarske županije (otočnog i morskog dijela) iznosi 123 602 ha što je 16,46 % ukupne površine Zadarske županije, odnosno 31,99 % površine mora Zadarske županije.¹⁴⁸

Slika 4. Ekološka mreža na otocima Zadarske županije, u morskog dijelu županije

Izvor: Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije Natura Jadera

¹⁴⁷ Natura 2000, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, dostupno na: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/ekoloska-mreza/natura-2000> (25. srpnja 2023.)

¹⁴⁸ Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije Natura Jadera

Tablica 34. Područja Ekološke mreže obuhvaćena TS-om

PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE OBUHVAĆENA TERITORIJALNOM STRATEGIJOM

1.	Uvala Soline
2.	Uvala Caska – od Metajne do rta Hanzina
3.	Paška vrata
4.	Košljunski zaljev
5.	Stara Povljana
6.	Uvala Vlašići
7.	Uvala Dinjiška
8.	Olib – podmorje
9.	Silba – podmorje
10.	Premuda – vanjska strana
11.	More oko otoka Grujica
12.	Planik i Planičić
13.	Otoci Škrda i Maun
14.	More oko otoka Škarda
15.	Plićine oko Maslinjaka, Vodenjaka, Kamenjaka
16.	Plićine oko Tramerke
17.	Prolaz između Zapuntela i Ista
18.	Brguljski zaljev – o. Molat
19.	Bonaster – o. Molat
20.	Jl dio o. Molata
21.	Luka Solišćica; Dugi Otok
22.	Uvala Golubinka – rt Lopata
23.	Uvala Sakarun
24.	Z. obala Dugog otoka
25.	Uvala Brbišćica
26.	Uvala Zagračina
27.	J rt o. Zverinac
28.	Rivanjski kanal sa Sesticama
29.	Otok Jidula do rta Ovčjak; prolaz V. Ždrelac
30.	Punta Parda
31.	J. dio o. Iža i o. Mrtovnjak
32.	Otok Tukošćak i o. Mrtonjak
33.	Otok Karantunić
34.	Uvala Sabuša
35.	Uvala Sv. Ante
36.	Otok Vrgada SI strana s o. Kozina
37.	Špilja kod iškog Mrtovnjaka

38.	J. Molat – Dugi – Kornat – Žirje – Zlarin – Murter – Pašman – Ugljan – Rivanj – Sestrunj – Molat
39.	Silbanski grebeni
40.	Park prirode Telašćica
41.	Solana Dinjiška
42.	Solana Pag
43.	Laguna kod Povljane – Sega
PTICE	
44.	SZ Dalmacija i Pag (dio)
45.	S dio zadarskog arhipelaga
46.	NP Kornati i PP Telašćica (dio)

Izvor: Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije Natura Jadera, obrada ZADRA NOVA 2023.

Radi zaštite neprimjerenog i neplanskog gospodarenja malim nenastanjenim otocima, Zakonom o otocima je, kao jedan od načina zaštite, uveden institut prvokupa kojim se može intervenirati u slučajevima prodaje nekretnina na području malih, povremeno nastanjenih i nenastanjenih otoka i otočića (u daljnjem tekstu MPNNOO). U svrhu provedbe instituta prvokupa, Vlada Republike Hrvatske usvojila je 30. kolovoza 2007. *Državni program zaštite i korištenja malih, povremeno nastanjenih i nenastanjenih otoka, otočića i okolnog mora* kojim se daje cjelovita slika i informacijska osnova o stanju svakog pojedinog MPNNOO-a.¹⁴⁹

MPNNOO-i Zadarske županije nalaze se na području 3 grada (Biograd na Moru, Pag i Zadar) i 11 općina (Kolan, Vir, Vrsi, Starigrad, Sali, Preko, Kali, Kukljica, Pašman, Tkon i Pakoštane). Mogući maksimum otkupa prvokupom (krajnji) u Zadarskoj županiji iznosi 552 300 m², u prvo vrijeme moguće do 200 000 m².¹⁵⁰ U Zadarskoj županiji u obzir za aplikaciju prvokupa od strane RH dolaze sljedeći MPNNOO-i: Mišnjak (Pag), Lušnjak, Rižnjak, Beli, Glurović, Mali, Korotan, Farfarikulac, Trimulić mali, Trstikovac, Magarčić, Planatak mali, Galijica, Brskvenjak, Donji školj (PP Telašćica), Golac (Ugljan), Garmenjak (Pašman), Bisaga mala, Maslinjak (Košarica), Gnalić, Frmić, Oštarije.¹⁵¹

Zaštita okoliša

Prema Zakonu o zaštiti zraka (NN 127/19, 57/22) godišnje *Izvješće o praćenju kvalitete zraka na teritoriju Republike Hrvatske* izrađuje Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja. Praćenje kvalitete zraka na području otoka Zadarske županije provodi se samo na Dugom otoku (Vela straža). Kvaliteta zraka tijekom 2021. godine ocijenjena je kao kvaliteta I. kategorije s obzirom na onečišćujuće lebdeće čestice PM₁₀ i PM_{2,5}, dok je kvaliteta zraka s obzirom na prizemni ozon (O₃) ocijenjena kao kvaliteta II. kategorije.¹⁵²

Najizraženiji onečišćivači zraka ljeti su pomorski i cestovni promet, dok su u zimskim mjesecima najveći izvori zagađenja zraka ložišta na drva. Kako bi se otoci dekarbonizirali potrebna su ulaganja u izgradnju infrastrukture za punjenje električnih vozila, konverziju pomorske flote i javnog prijevoza na pogonske sustave koji koriste ekološki prihvatljivije oblike energije, ulaganja u energetske obnovu javnih objekata i obiteljskih kuća te u opremanje građevina sustavima na obnovljive izvore energije.

Potrebno je organizirati i sustavno provoditi praćenje i mjerenje kvalitete i čistoće zraka na području cijele Zadarske županije te u skladu s time ulagati u odgovarajuću suvremenu opremu.

Tlo je važno u ublažavanju klimatskih promjena jer sadrži iznimno velike globalne zalihe ugljika, ali je vrlo podložno procesima degradacije koji u kratkom razdoblju mogu ozbiljno ugroziti i onesposobiti njegove funkcije što se očituje kroz dezertifikaciju, smanjenje plodnosti tla, biološke raznolikosti,

¹⁴⁹ *Državni program zaštite i korištenja malih, povremeno nastanjenih i nenastanjenih otoka i okolnog mora*, MRRFEU, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci/drzavni-program-zastite-i-koristenja-malih-povremeno-nastanjenih-i-nenastanjenih-otoka-i-okolnog-mora/4475> (13. ožujka 2023.)

¹⁵⁰ *Državni program zaštite i korištenja malih, povremeno nastanjenih i nenastanjenih otoka, otočića i okolnog mora*, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, 2007. godina, str. 22.

¹⁵¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o otocima (NN 33/2006), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_03_33_862.html (19. srpnja 2023.)

¹⁵² *Izvješće o praćenju kvalitete zraka na teritoriju Republike Hrvatske za 2021. godinu*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Zagreb, veljača 2023., str. 97.

kvalitete zraka i vode te klimatske promjene. Zbog izrazito sporog procesa nastanka, smatra se neobnovljivim ili u najboljem slučaju uvjetno obnovljivim resursom.¹⁵³

Geomorfologija otoka Zadarske županije znatno se razlikuje od susjednog kopna. Visinske su kote često iznad 200 m, a negdje prelaze i 300 m (Vela Straža 337 m). Prevladavaju karbonatne stijene, dok su druge mekše taložine izuzeci tj. potopljene su morem. Za život otočana oduvijek su bile značajne dolomitne agrarno vrednovane zone koje su uglavnom pogodno okrenute prema kopnu, dok su najistaknutije vapnenačke zone služile kao sitnostočarski kamenjarski pašnjaci.¹⁵⁴

Na gotovo svim otocima prevladava tip uzgoja poljoprivrednih kultura u suhozidima. Međutim, po dominantno pašnjačkim površinama pravilne pravokutne parcelacije u suhozidima, osobito su prepoznatljivi otoci Pag i Vir, a iznimna ispresijecanost suhozidima karakterizira i otoke Silbu i Olib. Raznolika parcelacija, koju uglavnom čine suhozidi, rezultat je uzgoja različitih kultura, geoloških i geomorfoloških osobitosti, povijesnih zbivanja te promjena u načinu privređivanja, a s obzirom na autohtonost i prepoznatljivost iznimna su vrijednost na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Danas je, zbog intenzivne depopulacije i deruralizacije, vrijedan kultivirani krajobraz otoka često izložen propadanju, te je veći dio pašnjačkih i poljodjelskih površina, pogotovo na manjim pučinskim otocima, zapušten i obrastao u makiju.¹⁵⁵

Za zaštitu tala potrebno je uspostaviti sustavno motrenje tala na području županije i protuerozijske mjere, izgraditi sustave odvodnje kako otpadne vode ne bi završavale u tlu, ukloniti sva „divlja“ odlagališta otpada, spriječiti nekontroliranu sječu šuma na otocima te poticati razvoj ekološke poljoprivrede.

Na otocima Zadarske županije nema značajnijih izvora pitke vode, a uvjeti za formiranje pitke podzemne vode nisu povoljni zbog hidrogeoloških karakteristika i relativno male površine većine otoka. Oborine se infiltriraju u dobro propusnu sredinu i dreniraju se preko priobalnih, najčešće boćatih izvora u more. Slatkovodni sustavi na otocima ograničeni su zbog široke zone upliva mora, pa velike količine slatke vode bez zadržavanja otječu u more. Na većim otocima na kojima je na barem jednoj strani obalnog područja podzemna voda zaštićena slabopropusnim dolomitima ili je u središnjem dijelu otoka depresija, moguća su akumuliranja pitke vode npr. Pag i Dugi otok.¹⁵⁶

Na području otoka Paga nalazi se Velo blato (slatkovodno jezero) te Malo blato i Kolanjsko blato koja imaju boćatu vodu, a na Dugom otoku voda se prirodno akumulira u Žmanskom polju (Veliko i Malo jezero).

Tijekom ljetnih mjeseci nestašica vode izražena je na gotovo svim otocima pa je velik izazov osiguravanje stalne i kvalitetne opskrbe otoka vodom, što se rješava dopremom vode s kopna podmorskim cjevovodima, brodovima vodonoscima i prikupljanjem kišnice u cisternama.

¹⁵³ *Tlo i zemljište*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske, dostupno na: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zrak-klima-tlo/tlo-i-zemljiste> (13. ožujka 2023.)

¹⁵⁴ *Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije*, Zadarska županija, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, srpanj 2006., str. 9.

¹⁵⁵ *Program zaštite okoliša Zadarske županije*, Oikon d. o. o., Institut za primijenjenu ekologiju, Zagreb, ožujak 2014., str. 33.

¹⁵⁶ *Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije*, Zadarska županija, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, srpanj 2006., str. 141.

Potrebna su ulaganja u vodovodnu infrastrukturu i u sustave javne odvodnje, kao i ulaganja u alternativne i inovativne sustave opskrbe vodom, posebice one koji će se pokretati iz obnovljivih izvora, ekološki prihvatljivije sustave odvodnje i sustave pročišćavanja otpadnih voda koji će za cilj imati ponovnu upotrebu obnovljene vode.¹⁵⁷

Praćenje kakvoće mora na plažama, koje se sustavno provodi u sezoni, pokazuje kako je more na svim plažama na otocima Zadarske županije izvrsne kakvoće.

Sve veći utjecaj na kvalitetu mora ima povećanje morskog prometa, posebno nautičkog turizma koji je naročito razvijen u Zadarskoj županiji. Nema organiziranog zbrinjavanja otpadnih voda iz turističkih brodova i brodica, čak ni u marinama, pa su osjetljivi morski ekosustavi izravno ugroženi ispuštanjem velike količine otpadnih tvari u okoliš. Morski sustavi ugroženi su i zbog velikog broja instalacija namijenjenih marikulturi. Zadarski akvatorij odlikuje se najrazvijenijom marikulturom u Hrvatskoj, a najveći broj kaveza smješten je u Srednjem, Iškom i Ravskom kanalu.¹⁵⁸

Na području Zadarske županije izraženi su i fizički pritisci na morski okoliš koji rezultiraju oštećenjima morskog dna. Ona su posebno izražena u priobalnom dijelu što je posljedica gradnje obalne infrastrukture (plaže, marine, luke i dr.), eksploatacije, akvakulture (uzgoj riba i školjkaša), različitih oblika zagađenja (otpadne vode i dr.), dok su u područjima udaljenim od obale oštećenja morskog dna posljedica ribolova pridnenim kočama i dredžama.

Nužno je smanjiti pritisak na obalu betonizacijom i drugim zloupotrebama pomorskoga dobra uvođenjem integralnog upravljanja morem i obalnim područjem te je potrebno utvrditi granice pomorskog dobra na cijelom području Zadarske županije.¹⁵⁹

Zadarska županija jedna je od rijetkih županija koja ima izrađen program praćenja stanja okoliša s obzirom na različite sektorske pritiske uz postojeći program praćenja koji se odvija u sklopu nacionalnog monitoringa. U procesu Integriranog upravljanja obalnim područjem izrađen je Program praćenja stanja okoliša i onečišćenja obalnog i morskog dijela područja Zadarske županije. Ovim programom osigurane su tri kategorije informacija vezanih za planiranje i upravljanje održivim razvojem obalnog područja, a to su: informacije o stanju referentnih postaja, informacije o stanju pojedinog resursa (mora i podmorja Zadarske županije) te informacije o načinu na koji pojedina djelatnost utječe na stanje resursa.

Ispitivanja pokazatelja praćenja u stupcu vode i sedimentu na referentnim točkama započela su 2006. godine, a prema sektorskim programima praćenja stanja okoliša i onečišćenja obalnog i morskog područja Zadarske županije 2007. godine:

- Program praćenja stanja okoliša i onečišćenja obalnog i morskog područja Zadarske županije
- Program praćenja okoliša za područja marikulture u Zadarskoj županiji
- Program praćenja stanja okoliša za područja luka otvorenih za javni promet i luka posebne namjene na području Zadarske županije

¹⁵⁷ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. - 2027., str. 67

¹⁵⁸ Strategija razvoja urbanog područja Zadar 2021. – 2027., Analiza stanja i trendova (Nacrt), Sveučilište u Zadru, str. 141–142.

¹⁵⁹ Plan razvoja Zadarske županije 2021. - 2027., str. 89

- Program praćenja stanja okoliša i onečišćenja obalnog i morskog područja otpadnim vodama na području Zadarske županije.¹⁶⁰

Otočna područja Zadarske županije slabo su naseljena stoga je pojava buke moguća u lukama tijekom uplovljavanja/isplovljavanja plovila i u neposrednoj blizini frekventnijih prometnica. Izvori buke gospodarskih djelatnosti su zanemarivi pa je buka na otocima slabijeg intenziteta i svodi se uglavnom na aktivnosti stanovništva. Prostornim planom uređenja Općine Kali (Službeni glasnik Općine Kali 7/21) navodi se kako je okoliš ugrožen bukom na prostoru brodogradilišta Nauta Lamjana i uz otočnu državnu cestu D110. Otočna državna cesta D110 povezuje otoke Ugljan i Pašman te je iznimno prometna, posebice u ljetnim mjesecima.¹⁶¹ Ugroza bukom može se umanjiti kontrolom brzine vozila, sadnjom zaštitne vegetacije i postavljanjem bukobrana.

Svjetlosno onečišćenje izraženije je na naseljenijim otocima koji su ujedno i bliži kopnu (Ugljan, Pašman i Vir). Na svim otocima potrebno je ulagati u javnu rasvjetu građenjem nove i rekonstrukcijom postojeće javne rasvjete na način da se više koriste obnovljivi i učinkovitiji izvori energije. Smanjenje svjetlosnog onečišćenja i manji troškovi postići će se projektiranjem javne rasvjete u skladu s novim normama, učinkovitim upravljanjem javnom rasvjetom te redovitim održavanjem.

S demografskim mjerama i mjerama za razvoj turizma na otocima, potrebno je sustavno provoditi mjere zaštite okoliša koje će zaštititi vrijedne prirodne resurse i sačuvati otočni identitet. Kako bi se postiglo održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora potrebno je razvijati zelenu i plavu infrastrukturu. Pritom razvoj zelene i plave infrastrukture uključuje mjere zaštite, obnove i održivog korištenja prirodne baštine, očuvanje, zaštitu i obnovu rijetkih i ugroženih stanišnih tipova i vrsta na otocima, obnovu šuma i parkova, obnovu i izgradnju suhozida, postavljanje ekološki prihvatljivih sidrišta, akcije čišćenje morskih i obalnih staništa od otpada antropogenog podrijetla, sanaciju lokvi i dr.

Sigurnost

Zaštita i spašavanje osiguravaju se djelovanjem operativnih snaga zaštite i spašavanja u JLP(R)S i na razini RH. Za potrebe Zadarske županije u akcijama zaštite i spašavanja prvenstveno se angažiraju pravne osobe i službe koje se u okviru svoje djelatnosti bave određenim oblicima zaštite i spašavanja sa sredstvima i opremom kojom raspolažu. Nositelji mjera za ublažavanje i otklanjanje posljedica prirodnih nepogoda i tehničko-tehnoloških katastrofa su operativne snage sustava civilne zaštite Zadarske županije.¹⁶²

U skladu sa Zakonom o sustavu civilne zaštite (NN 82/15, 118/18, 31/20, 20/21, 114/22) svaka jedinica lokalne samouprave dužna je organizirati poslove iz svog samoupravnog djelokruga koji se odnose na planiranje, razvoj, učinkovito funkcioniranje i financiranje sustava civilne zaštite. Zato je dužna osnovati stožer civilne zaštite, postrojbu civilne zaštite opće namjene, imenovati povjerenike i zamjenike povjerenika civilne zaštite te odrediti pravne osobe od interesa za sustav civilne zaštite.

Otoci su zbog svojih klimatskih i prirodnih uvjeta posebno osjetljivi na utjecaj prirodnih prijetnji poput suša i šumskih požara, jer lako zapaljiva mediteranska vegetacija te vrlo vruća i sušna razdoblja ljeti

¹⁶⁰ *Izvešće o stanju okoliša Zadarske županije, Oikon d. o. o., Institut za primijenjenu ekologiju, Zagreb, ožujak 2013., str. 178–179.*

¹⁶¹ *Izvešće o stanju okoliša Zadarske županije, Zadarska županija, Hudec Plan d. o. o., Zagreb, travanj 2020., str. 193.*

¹⁶² *Plan razvoja Zadarske županije 2021. - 2027., Dodatak 2. Osnovna analiza stanja, str. 214.*

pogoduju nastanku i brzom širenju požara, a prometna izoliranost i nestašica vode otežavaju suočavanje s takvim pojavama.¹⁶³ Najviše požara otvorenih prostora nastaje u ljetnom razdoblju kada ima najmanje oborina. Razmjerno velik broj požara otvorenih prostora u zimskim mjesecima najčešće je prouzročen namjernim spaljivanjem raslinja prilikom čišćenja poljoprivrednog zemljišta koja su se otela kontroli i za burnih dana na područjima na kojima je jaka posolica, kad morska pjena nošena jakom burom oštećuje kabele dalekovoda što uzrokuje kratki spoj kod kojega nastaje iskrenje.¹⁶⁴

Tablica 35. Požari na otocima Zadarske županije 2018. – 2022.

Otok	Broj požara	Opožarena površina (ha)
Babac	0	0
Dugi Otok	38	286,7278
Ist	0	0
Iž	11	0,0282
Molat	1	0,0001
Olib	0	0
Ošljak	0	0
Pag	117	175,1851
Pašman	8	106,0164
Premuda	0	0
Rava	0	0
Rivanj	0	0
Sestrunj	1	0,3
Silba	0	0
Ugljan	14	16,7521
Vir	53	322,9115
Vrgada	1	0
Zverinac	0	0

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Otočna baza znanja, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

U razdoblju 2018. – 2022. najviše požara bilo je na Pagu, Viru i Dugom otoku dok su najveće opožarene površine na Viru, Dugom otoku, Pagu i Pašmanu što pokazuje da su naseljeniji otoci ugroženiji od požara zbog ljudskog faktora.

Motricionice za požare na otocima Zadarske županije su Šušolina (Dugi otok), Sv. Mihovil (Ugljan), Straža (Pašman) i Čelinka (Pašman). U okviru svoje redovne djelatnosti motrenje i javljanje obavljaju i helikopteri MUP-a i HV-a.¹⁶⁵

Ranoj vatrogasnoj intervenciji pridonosi kvalitetno ustrojen vatrogasni sustav koji uz profesionalne postrojbe čine i dobrovoljna vatrogasna društva osnovana u većini naselja (ukupno 18 djeluje na otocima Zadarske županije). Osim toga, u zrakoplovnoj bazi Zemunik smješteni su protupožarni zrakoplovi pa je u slučaju potrebe njihova korištenja njihova blizina opožarenim površinama na otocima često presudna za gašenje požara.

¹⁶³ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. - 2027., str. 66.

¹⁶⁴ Procjena rizika od velikih nesreća za područje Zadarske županije, lipanj 2019., str. 132.

¹⁶⁵ Plan zaštite od požara, Zadarska županija, Zadar, siječanj 2022., str. 44–45.

Tablica 36. Pregled vatrogasnih snaga (JVP i DVD) i vozila koji djeluju na otocima Zadarske županije

R.Br.	Jedinica lokalne samouprave	Centar požarnog područja	Vatrogasna postrojba	Postojeći broj operativnih vatrogasaca
1.	Zadar	Grad Zadar, Grad Nin, te Općine: Ražanac, Poličnik, Posedarje, Novigrad,	JVP Zadar	77 operativnih vatrogasaca (17 u dvije smjene te u druge dvije po 18 i 19)
	Vatrogasna postaja Gaženica	Zemunik, Galovac, Sukošan, Bibinje, Preko, Kali, Kukljica, Kolan, Sali, Vir, Privlaka, Povljana, Starigrad, Škabrnja i Vrsi		25 operativnih vatrogasaca (6 u četiri smjene)
2.	Biograd	Grad Biograd n/M, općine Pašman, Tkon, Sv Filip i Jakov, Pakoštane i Polača	JVP Grada Biograda n/M	20 operativnih vatrogasaca (5 u dvije smjene i 4 u dvije smjene)
3.	Pag	Pag	JVP Pag	21 operativan vatrogasac (5 u tri smjene i 4 u jednoj smjeni)
4.	Zadar	Ist i Škarda	DVD Ist	8 operativnih vatrogasaca (3 spremna intervenirati u roku 15 min)
5.	Zadar	Iž i okolni otoci	DVD Rutnjak – Veli Iž	11 operativnih vatrogasaca (3 spremna intervenirati u roku 15 min)
6.	Kali	Kali i Kukljica	DVD Kali - Kukljica	2 operativna vatrogasca (2 spremna intervenirati u roku 15 min)
7.	Kolan	Kolan	DVD Kolan	10 operativnih vatrogasaca (5 spremnih intervenirati u roku 15 min)
8.	Zadar	Olib	DVD Olib	6 operativnih vatrogasaca (3 spremna intervenirati u roku 15 min)
9.	Zadar	Molat i okolni otoci	DVD otoka Molata	6 operativnih vatrogasaca (3 spremna intervenirati u roku 15 min)
10.	Pag	Pag i okolna mjesta	DVD Pag	20 operativnih vatrogasaca (10 spremnih intervenirati u roku 15 min)
11.	Pakoštane	Pakoštane	DVD Pakoštane-Vrgada	22 operativna vatrogasca (8 spremnih intervenirati u roku 15 min)
12.	Pašman	Pašman	DVD Pašman	23 operativna vatrogasca (10 spremnih intervenirati u roku 15 min)
13.	Preko	Preko	DVD Preko	15 operativnih vatrogasaca (5 spremnih intervenirati u roku 15 min)
14.	Preko	Psihijatrijska bolnica Ugljan	DVD Psihijatrijske bolnice Ugljan	28 operativnih vatrogasaca
15.	Zadar	Rava	DVD Rava	11 operativnih vatrogasaca (3 spremna intervenirati u roku 15 min)

16.	Sali	Dugi otok	DVD Sali	35 operativnih vatrogasaca (10 spremnih intervenirati u roku 15 min)
17.	Silba	Silba	DVD Silba	8 operativnih vatrogasaca (6 spremnih intervenirati u roku 15 min)
18.	Sv. Filip i Jakov	Sv. Filip i Jakov	DVD Sv. Filip i Jakov	25 operativnih vatrogasaca (7 spremna intervenirati u roku 15 min)
19.	Povljana	Povljana	DVD Sv. Martin Povljana	13 operativnih vatrogasaca (9 spremnih intervenirati u roku 15 min)
20.	Tkon	Tkon	DVD Tkon	22 operativna vatrogasaca (10 spremnih intervenirati u roku 15 min)
21.	Vir	Vir	DVD Vir	7 operativnih vatrogasaca (7 spremnih intervenirati u roku 15 min)

Izvor: Plan zaštite od požara Zadarska županija, siječanj 2022., obrada ZADRA NOVA

Za otoke je nužno osigurati brze i sigurne brodove koji, u slučaju potrebe, mogu ploviti i u lošim vremenskim uvjetima. Planom zaštite od požara Zadarske županije predviđeni su najprikladniji brodovi za prijevoz ljudi i opreme.

Tablica 37. Popis najprikladnijih brodova i brodice za prijevoz opreme i gasilaca

R.br.	Ime plovila	Vlasništvo	Vrsta broda ili brodice	Lokacija/vez	Broj gasitelja
1.	RH 26 ZD	VZ ZŽ	brodica	Zadar	12
2.	RH 111 ZD	VZ Grada Zadra	brodica	Zadar	6
3.	RH 269 257 ZD	VZ Grada Zadra	gumenjak	Zadar	12
4.	RH 2 ZD	MPPI	brodica	Zadar, luka Gaženica	12
5.	RH 10 ZD	MPPI	brodica	Zadar, luka Gaženica	10
6.	RH 1 ZD	MPPI	brodica	Sali	8
7.	RH 6 ZD	MPPI	brodica	Starigrad	6
8.	Silba	Jadrolinija	brzo putničko plovilo	Zadar	50
9.	Olea	Jadrolinija	brzo putničko plovilo	Zadar	50
10.	Karolina	Jadrolinija	brzo putničko plovilo	Zadar	50
11.	Jadran	Jadrolinija	ro-ro putnički	Zadar, luka Gaženica	200 (20 vozila)
12.	Kijevo	Jadrolinija	ro-ro putnički	Biograd	100 (10 vozila)
13.	Brač	Jadrolinija	ro-ro putnički	Zadar, luka Gaženica	200 (20 vozila)
14.	Mate Balota	Jadrolinija	ro-ro bputnički	Zadar, luka Gaženica	100 (5 vozila)
15.	Bartol Kašić	Jadrolinija	ro-ro putnički	Zadar, luka Gaženica	100 (5 vozila)
16.	Ugljan	Jadrolinija	ro-ro putnički	Zadar, luka Gaženica	100 (10 vozila)
17.	Sis	Jadrolinija	ro-ro putnički	Zadar, luka Gaženica	100 (10 vozila)

Izvor: Plan zaštite od požara, Zadarska županija 2022.

Uz dva vatrogasna broda navedena je plovila odredilo Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, Lučka kapetanija Zadar.

Vatrogasna zajednica Zadarske županije raspolaže vatrogasnom brodicom dužine 12 m koja se koristi za gašenje te prevoženje gasilaca i opreme u akvatoriju Zadarske županije. Također i VZ Grada Zadra raspolaže s dva broda (vatrogasnom brodicom dužine 7 metara i vatrogasnim gumenjakom dužine 7 metara) koji se koriste za prevoženje gasilaca i opreme na akvatoriju Grada Zadra, a po potrebi i na širem području županije. Prevoženje gasilaca i opreme na mjesto požara također se omogućuje najprikladnijim brodovima i brodicama koje se u tom trenutku nalaze u lukama, a izbor istih obavlja Lučka kapetanija Zadar. Ispostave Lučke kapetanije Zadar koje se nalaze na otocima su na Pagu, Ugljanu (Preko), Dugom otoku (Sali i Božava) i na Silbi.¹⁶⁶

Na području Zadarske županije postoji 21 građevina i prostor koji su svrstani u I. ili II. kategoriju ugroženosti od požara od kojih se 4 nalaze na otocima (II b kategorija): Psihijatrijska bolnica Ugljan, Turističko naselje Zelena Punta (Kukljica), Park prirode Telašćica i Autokamp Šimuni Pag.¹⁶⁷

Na 18 naseljenih otoka Zadarske županije samo su dva izgrađena vatrogasna doma, na Pagu (grad Pag) i Pašmanu (općina Tkon), a u Preku postoji garaža za vatrogasna vozila.

Vatrogasna zajednica Zadarske županije u suradnji s Agencijom za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA sudjelovala je u nekoliko projekata financiranih iz europskih fondova kojima se omogućila nabava opreme kao što su:

- PEPSEA nabava opreme za intervencije u slučaju onečišćenja mora te sustava nadzora za dojavu rizika onečišćenja kojim ŽVOC nadzire kanjon Zrmanje i luku u Salima
- FIRESPILL nabava opreme u svrhu poboljšanja kapaciteta žurnih službi u borbi protiv prirodnih i ljudskim utjecajem izazvanih katastrofa
- STREAM nabava opreme za praćenje rizika i povećanje upravljačkih sposobnosti za brzo reagiranje na katastrofalne poplave
- ADRIACLIM nabava opreme u cilju poboljšanja postojećih sustava praćenja klimatskih promjena.

Kako bi se stupanj sigurnosti stanovništva otoka Zadarske županije podigao na višu razinu potrebna su daljnja ulaganja u operativne kapacitete izgradnjom i opremanjem vatrogasnih domova (planirani na Pašmanu (Pašman), Ugljanu (Kali), Dugom otoku (Sali) i Pagu (Kolan i Povljana)) i spremišta, nabavom vatrogasne opreme, tehnike i vozila, a u cilju prevencije nužna su ulaganja u protupožarne sustave nadzora i praćenja te uređenje protupožarnih putova, kao i unaprjeđenje prognoze meteorološke opasnosti od šumskih požara i sustava upozorenja na opasnost od požara raslinja. Osim u vatrogasnu infrastrukturu i opremu, nužna su daljnja ulaganja u nabavu brzih i sigurnih brodova i izgradnju mreže helidroma na otocima.

Osim službi civilne i vatrogasne zaštite, na otocima djeluju Hrvatska gorska služba spašavanja Stanica Zadar i Društvo Crvenog križa Zadarske županije.

HGSS Stanica Zadar broji 44 člana i članice i 4 potražna psa.¹⁶⁸ Raspolaže s 5 cestovnih vozila (1 kombi, 1 terenac, 3 osobna vozila), 1 dronom, 1 quadom, 1 morskim skuterom te nosilima i transportnim sredstvima za pomoć unesrećenima.¹⁶⁹

¹⁶⁶ *Plan zaštite od požara*, Zadarska županija, Zadar, siječanj 2022., str. 45–46.

¹⁶⁷ *Ibid.*, str. 40.

¹⁶⁸ HGSS Stanica Zadar, dostupno na: <https://www.hgss.hr/stanice/stanica-zadar/> (14. ožujka 2023.)

¹⁶⁹ *Procjena rizika od velikih nesreća za područje Zadarske županije*, listopad 2022., str. 81.

Društvo Crvenog križa Zadarske županije je zajednica udruga Crvenog križa s pravnom osobnošću na području Zadarske županije koju čine 5 gradskih te jedno općinsko društvo od kojih na otocima djeluju Gradsko društvo Crvenog križa Zadar, Gradsko društvo Crvenog križa Biograd na Moru i Gradsko društvo Crvenog križa Pag. Jedna od zadaća Društva je osposobljavanje članova i građana za njihovu samozaštitu u velikim nesrećama i katastrofama te drugim izvanrednim situacijama, kao i ustrojavanje, obučavanje i opremanje ekipa prve pomoći za izvršavanje zadaća u aktivnostima civilne zaštite.

Tablica 38. Opremljenost gradskih društava Crvenog križa koji djeluju na otocima Zadarske županije

GD Crvenog križa	Djelatnici	Volonteri	Osposobljeni za pružanje prve pomoći
GD Crvenog križa Zadar	8	25	4
GD Crvenog križa Pag	1		
GD Crvenog križa Biograd na Moru	1	15	6

Izvor: Procjena rizika od velikih nesreća za područje Zadarske županije, listopad 2022.

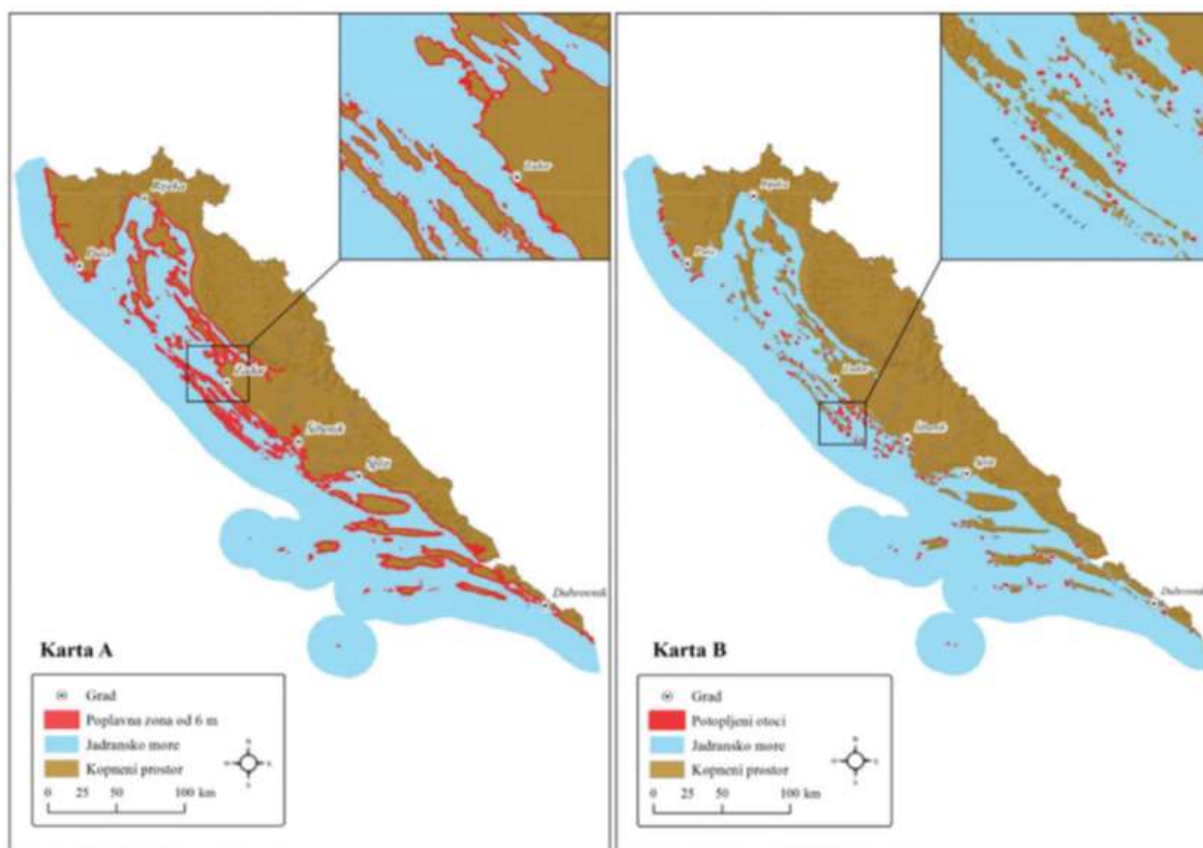
Prema *Procjeni rizika od velikih nesreća za Zadarsku županiju* područje Zadarske županije obuhvaća područje ugroženo potresom intenziteta VII° i VIII° po EMS ljestvici. Na području otoka Zadarske županije podrhtavanje tla najčešće je zbog Dugootočnog rasjeda koji se proteže od Premude do Žirja. Na tom se prostoru sudaraju geotektonske ploče Jadrana i Dinarida zbog čega je to područje izraženije seizmičke aktivnosti. Suvremene građevine grade se na način da mogu izdržati potrese visokog intenziteta, no u slučaju takvih potresa postoji opasnost od ljudskih žrtava i nastanka velike materijalne štete u zonama u kojima se nalaze starije građevine (stare jezgre naselja).

Srednja razina Jadranskog mora u stalnom je porastu (Rezo, 2014; Šegota, 1996; Šegota, 1976). Praćenje promjena razine Jadranskog mora obavlja se s kraćim prekidima od početka 20. stoljeća na mareografima u Trstu, Splitu i Bakru. Sva tri navedena mareografa bilježe porast morske razine u odnosu na početak mjerenja (Šegota, 1976).¹⁷⁰

Domazetović i ostali u svojoj analizi ističu kako je Zadarska županija najugroženije područje hrvatske obale. Pri porastu morske razine za 1 m u odnosu na današnju, Zadarska obala s Ravnim kotarima druga je po redu najugroženija hrvatska maritimna županija. S izraženijim podizanjem morske razine povećava se i prostorni obuhvat poplavnih zona. Tako bi pri modelu porasta od 3 m Zadarska županija imala 1,75 % poplavljenog teritorija i ukupno 58 ugroženih naselja. Porast morske razine za 6 m uzrokovalo bi najveći prostorni obuhvat poplavnih zona, koje bi na prostoru hrvatske obale obuhvaćalo 357,8 km². Pri porastu morske razine od 6 m najviše potopljenog teritorija (28,47 %) nalazilo bi se u Zadarskoj županiji. Zbog navedenog potrebno je na vrijeme planirati i provoditi preventivne i zaštitne mjere kao što su izrade znanstveno-istraživačkih studija kako bi se izradili planovi prilagodbe te sukladno tome ulagati u održiva rješenja ublažavanja posljedica porasta razine mora (održavanje, rekonstrukcija i izgradnja luka, lukobrana, plaža i sl.).¹⁷¹

¹⁷⁰ F. Domazetović, N. Lončar i A. Šiljeg: *Kvantitativna analiza utjecaja porasta razine Jadranskog mora na hrvatsku obalu: GIS pristup**, Sveučilište u Zadru, 2016.

¹⁷¹ Ibid.

Slika 5. Prikaz utjecaja poplavne zone od 6 m na hrvatsku obalu (Karta A) i prikaz otoka potopljenih porastom morske razine od 6 m (Karta B)

Izvor: Domazetović i dr. Kvantitativna analiza utjecaja porasta razine Jadranskog mora na hrvatsku obalu: GIS pristup*, 2016.

Prostor otoka Zadarske županije izložen je i povremenim pojavama bujica i poplava. Posljednjih su godina, kao posljedica klimatskih promjena, bujične poplave sve češće i na područjima gdje se do sada nisu pojavljivale. Posljednja velika poplava na području Zadarske županije koja je uzrokovala veliku materijalnu štetu zabilježena je 11. rujna 2017. godine.

Urbanizacija i nepropusni teren (asfalt, beton) te prethodna zasićenost tla vodom povećavaju vjerojatnost pojave bujičnih poplava. Kao alternativa građevinskim mjerama za zaštitu od poplava primjena zelene infrastrukture posebno se istaknula kao pristup koji može pružiti potrebnu zaštitu od poplava dok istodobno može pružiti brojne druge okolišne, društvene i gospodarske koristi. Mjere zelene infrastrukture za uređenje bujičnih slivova uključuju bujične pregrade, pokose jaruga ojačane ozelenjivanjem, pošumljavanje i održavanje šumskog pokrivača u zoni prikupljanja, drenažne fašine i stabilizacijsko-retencijske konturane strukture.¹⁷²

Na području otoka Zadarske županije veći je rizik od olujnog i orkanskog nevremena na otoku Pagu i na vanjskim otocima zadarskog arhipelaga. Na području Paškog mosta izmjeren je najveći udar vjetra od 65,2 m/s iz SI smjera. Jak vjetar na otocima uzrokuje brojne probleme kao što su opskrba električnom energijom, hranom i lijekovima, materijalne štete, nesreće u pomorskom prometu i nemogućnost pravovremenog pružanja usluga zdravstvene zaštite.

¹⁷² Smjernice za tehničko projektiranje i procjenu socioekonomske izvedivosti mjera zelene infrastrukture, Hrvatske vode, VITA PROJEKT d. o. o., Zagreb, prosinac 2022., str. 15

Na području Zadarske županije u posljednjih pet godina nije bilo značajnijih prekida u pomorskom prometu na državnim linijama zbog nevremena.

Prostorni raspored srednje godišnje količine oborine na području Zadarske županije karakteriziraju male količine oborina na otocima koje se povećavaju prema brdovitoj unutrašnjosti. Najmanje količine ima krajnji jug Dugog otoka (600 – 700 mm), a najviše na otocima padne do 1000 mm godišnje.¹⁷³ Najveći rizik za pojavu suše, s obzirom na učestalost bezoborinskih dana na cijelom području županije, je u srpnju i kolovozu. Na području Zadarske županije 2008., 2012. i 2015. godine proglašena je prirodna (elementarna) nepogoda uzrokovana sušom koja je nanijela velike štete poljoprivrednim usjevima i smanjila poljoprivredne prinose.¹⁷⁴ Osim toga, ljetne suše pogoduju i širenju šumskih požara.

Kako bi se smanjio rizik od katastrofa te povećala otpornost otoka na klimatske promjene nužno je ulagati u izradu znanstveno-istraživačkih dokumenata za procjenu rizika te sukladno tome prilagođavati prostorne planove. Organizacijom sustavnog educiranja građana treba podizati razinu svijesti o važnosti civilne zaštite, te je zato potrebno upoznavati građane sa sadržajima planova civilne zaštite na javnim raspravama te putem internetskih stranica općina, izrađivati letke o postupanju stanovništva u slučaju velikih nesreća i katastrofa, naročito za moguće nesreće i katastrofe izazvane poplavama, požarima, potresima i epidemijama. Obilježavanje Međunarodnoga dana civilne zaštite, Međunarodnoga dana vatrogasaca, Mjeseca zaštite od požara, Svjetskoga dana Crvenoga križa i Crvenoga polumjeseca, Dana jedinstvenog europskog broja za hitne službe 112, Međunarodnoga dana smanjenja rizika od katastrofa i drugih datuma treba iskoristiti za prezentaciju dostignuća i rada sudionika zaštite i spašavanja s ciljem edukacije stanovništva.

U segmentu klimatskih promjena potrebna su ulaganja u uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara i katastrofa, s posebnim naglaskom na jačanje kapaciteta i operativne spremnosti civilne zaštite i vatrogastva.

Za poboljšanje sustava civilne zaštite nužna su ulaganja u izgradnju protupožarnih putova, jačanje infrastrukture te osiguravanje mjera nadzora i prevencije. Kako bi se smanjilo vrijeme reakcije na krizne situacije potrebno je jačati kapacitete, sposobnosti i uvjete rada svih sudionika civilne zaštite kroz edukaciju i vježbe, razvoj i modernizaciju informacijsko-komunikacijskog sustava civilne zaštite, nabavu vozila i/ili plovila, instrumenata i uređaja za zaštitu i spašavanje, medicinske opreme te upotrebu digitalnih tehnologija.¹⁷⁵

Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027. ističe kako će primjena zelene infrastrukture na otocima ostvariti višestruke koristi: okolišne (očuvanje biološke raznolikosti, prilagodba klimatskim promjenama, poboljšanje kvalitete zraka, vode, tla), društvene (zdravlje ljudi, unaprjeđenje kvalitete života kroz provođenje slobodnog vremena na otvorenom, edukaciju) i gospodarske (ušteta u troškovima energije, stvaranje radnih mjesta, rast cijena nekretnina), čime će se osigurati održivi razvoj. Primjeri projekata koji bi trebali uključivati zelenu infrastrukturu su projekti obnove *brownfield* područja, unaprjeđenja prometne infrastrukture, uređenja i izgradnje pješačkih i biciklističkih staza te uređenja zelenih površina u gusto izgrađenim dijelovima naselja koje bi osigurale ugodan prostor za

¹⁷³ *Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća*, Zadarska županija, 2015., str. 59.

¹⁷⁴ Plan razvoja zadarske županije, Dodatak 2. Osnovna analiza stanja, str. 221.

¹⁷⁵ *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, str. 73., dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci/nacionalni-plan-razvoja-otoka-2021-2027/4473> (14. ožujka 2023.)

rekreaciju i druženje. Na otocima Zadarske županije ima dosta napuštenih zgrada, starih škola i bivših vojnih objekata koji su velik potencijal, te ih je potrebno obnoviti i staviti u funkciju, ponajprije u svrhu unaprjeđenja kvalitete života lokalnih zajednica u pogledu razvoja javno dostupnih kulturnih, obrazovnih i sportskih sadržaja.

Zelena infrastruktura, osim zelenih prostora, podrazumijeva i tzv. *plavu infrastrukturu*, koja uključuje akumulaciju slatkovodnih resursa te urbanu odvodnju. Upravo je plavu infrastrukturu potrebno razvijati na otocima jer je voda najvažniji i nezaobilazan resurs čiju je neprekidnu dostupnost potrebno osigurati za svakodnevne potrebe lokalnog stanovništva i za odvijanje gospodarskih aktivnosti, naročito u ljetnim mjesecima.

Razvojne potrebe i potencijali u području zaštite prirode i okoliša te sigurnosti

Otočni prostor Zadarske županije jedno je od njezinih najosjetljivijih i najugroženijih područja, ali istodobno i jedan od prostora s najvećim potencijalom razvoja. Upravo je usitnjenost, izoliranost i udaljenost otoka ono što ih čini posebno ranjivima, ali ih također na neki način štiti i omogućuje im očuvanost prirodne baštine i veliku bioraznolikost.

S razvojem gospodarstva, posebno marikulture i nautičkog turizma koji su među najrazvijenijim sektorima u Zadarskoj županiji, stvaraju se veliki pritisci na osjetljiv morski ekosustav, a sezonski turizam uvelike iscrpljuje ograničene otočne resurse. Zbog toga je neophodno uspostaviti mjere za racionalni gospodarski razvoj kojima će se očuvati i koristiti otočni okoliš u skladu s njegovim kapacitetom.

Osim toga, klimatske osobitosti otoka u uvjetima smanjene prometne dostupnosti dodatno naglašavaju njihovu izloženost klimatskim promjenama te je potrebno umanjiti negativne utjecaje. Kako bi se zaštitio okoliš i osiguralo njegovo održivo korištenje, a pritom i razvila otpornost na klimatske promjene, potrebno je razvijati zelenu i plavu infrastrukturu na otocima. Aktivnosti zaštite i obnove prirodne baštine na otocima treba usmjeriti prema zaštiti i valorizaciji otočnih krajobraza s naglaskom na revitalizaciju postojećih i stvaranje novih zelenih površina (npr. vrtovi, parkovi, šume, zeleni sportski tereni i dječja igrališta, biciklističke i pješačke staze) te izgradnju i obnovu suhozida. Potrebno je primjenjivati pametna rješenja u zaštiti od posljedica klimatskih promjena npr. podizanja razine mora (održavanje, rekonstrukcija i izgradnja luka, lukobrana, obalnih zidova, plaža i sl.) i uspostaviti ekološki prihvatljiva sidrišta te sustavno provoditi akcije čišćenja morskih i obalnih staništa od otpada antropogenog podrijetla.

Kako bi otoci bili što neovisniji po pitanju sigurnosti nužno je razvijati operativne kapacitete vatrogasne i civilne zaštite ulaganjima u izgradnju i opremanje vatrogasnih domova i spremišta, protupožarne putove, nabavu opreme, vozila i/ili plovila te uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara i katastrofa.

U okviru poglavlja Čista energija, energetika i obnovljivi izvori energije analize razvojnih potreba i potencijala otoka Zadarske županije opisuju se elektroenergetski sustav otoka Zadarske županije, prikaz strukture proizvodnje i potrošnje energije s naglaskom na električnu energiju te stanje energetske učinkovitosti objekata u javnom sektoru te se zaključno pruža sažeti prikaz razvojnih potreba i potencijala sektora.

Energetski sustav

Cijelo područje Zadarske županije, a samim time i svi stalno nastanjeni otoci Zadarske županije, izuzev otoka Babca, obuhvaćeni su elektroenergetskim sustavom s relativno zadovoljavajućom gustoćom mreže. Većina stalno nastanjenih otoka Zadarske županije nije autonomna u opskrbi energijom već je u elektrodistribucijski sustav uključena preko sistema trafostanica 110/35 kV, 110/10 kV i 35/10 kV te dalekovoda 35 kV i 10 kV, i to:

- TS 110/10 kV PAG za područje otoka Paga
- TS 110/10 kV NIN za šire područje Nina te otok Vir
- TS 110/35/10 kV BIOGRAD napaja šire područje okolice Biograda na Moru i otok Pašman
- TS 35/10 kV UGLJAN, KUKLIČA, DUGI OTOK, SALI i SILBA napajaju otok Ugljan i područje svih vanjskih otoka.¹⁷⁶ TS 35/10 kV Silba, dio je alternativnog pravca napajanja podmorskim kabelom 35kV iz smjera Lošinja prema otoku Silbi gdje se vezuje na mjesnu mrežu i služi kao dodatan izvor električne energije za Silbu i ostale otoke.

Otoci su u elektroenergetski sustav spojeni s kopnom putem podmorskih kabela koji predstavljaju ključnu točku za pouzdanu i sigurnu opskrbu električnom energijom. Dio ovih kabela je dotrajao te je nužna njihova što skorija zamjena. Kao kritične točke u elektroenergetskom sustavu otoka su i zastarjeli te nepristupačni dalekovodi 10 kV te je potrebna njihova rekonstrukcija i zamjena. Zbog dotrajalosti dijela elektroenergetske infrastrukture i sve većeg sezonskog opterećenja mreže zabilježeni su i prekidi u opskrbi električnom energijom na pojedinim otocima.

Elektroenergetskim sustavom nisu obuhvaćeni otok Babac, Park prirode Telašćica na Dugom otoku te drugi udaljeni dijelovi pojedinih nastanjenih otoka. Povremeno nastanjeni otoci uglavnom nisu obuhvaćeni elektroenergetskim sustavom. Do otoka Škarda i Lavdara u 2014. godini položeni su podmorski kabeli 10(20) kV, međutim elektroenergetska mreža dalje nije razvijana. Za otoke Babac, Lavdara i Škarda u tijeku je izrada projektne dokumentacije za njihovu elektrifikaciju. Energetska opskrba povremeno nastanjenih otoka oslanja se na individualne izvore energije na lokaciji pojedinog objekta, i to najčešće dizel-električne agregate te tekući plin u bocama (propan-butan), a u novije vrijeme uz kombinaciju sa sustavima obnovljivih izvora energije, kao što su fotonaponski sustavi ili vjetrogeneratori manje snage.

Sigurna i pouzdana opskrba energijom nužna je za osiguravanje kvalitetnog životnog standarda otočnog stanovništva, ali i nužna za značajniji razvoj gospodarstva. Uvid u promjene u društvenom i gospodarstvom razvoju u smislu sve veće potrebe za električnom energijom omogućavaju podatci o vršnom opterećenju elektroenergetskog sustava. Za područje Elektre Zadar ukupan desetogodišnji

¹⁷⁶ *Prostorni plan Zadarske županije, Izmjene i dopune, Prijedlog, Obrazloženje plana (s prikazom izmjena)*, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Zadarska županija, Zadar, 2022., str. 134–135.

porast vršnog opterećenja je 19,54 %. Prosječni godišnji porast vršnog opterećenja za područje Elektre Zadar u razdoblju od 2011. do 2015. godine označen je kao velik, a u razdoblju od 2016. do 2020. godine umjeren. Za područje otoka Zadarske županije porast vršnog opterećenja u posljednjih pet godina zabilježen je na TS UGLJAN 25,74 %, TS SALI 14,33 % te TS KUKLJICA 6,18 %.¹⁷⁷ U promatranom razdoblju sve je više prisutan trend smanjenja razlike među zimskim i ljetnim vršnim opterećenjem. U zimskom dijelu godine vršna opterećenja povezana su s duljim boravkom u zatvorenim prostorima, korištenjem rasvjete te grijanjem prostora, dok su ljetna vršna opterećenja povezana s povećanjem turističke aktivnosti te sve češćim korištenjem klimatizacijskih uređaja.¹⁷⁸ Ulaganja u daljnji razvoj i održavanje elektroenergetskog sustava nužna su u svrhu povećanja kapaciteta mreže, usklađivanja s tehničkim, ekonomskim i regulatornim zahtjevima te povećanja kvalitete opskrbe električnom energijom, odnosno povećanja pouzdanosti i sigurnosti napajanja zadarskih otoka. Uz ulaganja u elektroenergetski sustav potrebno je poticati daljnja ulaganja u energetska učinkovitost javne i privatne infrastrukture čime se smanjuju potrebe za energijom te primjenu obnovljivih izvora energije kako bi se doprinijelo energetskej samodostatnosti otoka.

Osim elektroenergetskog sustava na području Zadarske županije započet je proces plinifikacije 2011. godine, a sustav je dostupan na ograničenom području Zadra, Biograda na Moru i Benkovca. Otoci Zadarske županije nisu obuhvaćeni ovim sustavom.

Opskrba naftnim derivatima na otocima osigurana je putem benzinskih postaja. Na otocima Zadarske županije dostupno je pet kopnenih i jedna ploveća benzinska postaja. Benzinske postaje izgrađene su na otoku Ugljanu (1), Dugom otoku (1) Viru (1) i Pagu (2), dok je ploveća benzinska postaja usidrena na otoku Istu (1). Opskrba energentima za potrebe prometnog sektora na otocima vrlo je ograničena, a kao potencijalno te klimatski prihvatljivo rješenje je poticanje tranzicije na električna te vozila na alternativni pogon. Trenutno dostupna infrastruktura za opskrbu vozila na električni pogon nije dostatna te je potrebno proširiti mrežu javnih punionica na području otoka Zadarske županije.

Proizvodnja energije

Ukupna proizvodnja primarne energije u Republici Hrvatskoj u 2021. godini iznosila je 214,5 PJ od čega 29,8 % (63,9 PJ) pripada energiji iz vodnih snaga, 33,2 % (71,2 PJ) čini ogrjevno drvo i biomasa, 12,3 % (26,4 PJ) prirodni plin, 12,0 % (25,7 PJ) sirova nafta, dok 12,7 % (27,3 PJ) pripada ostalim obnovljivim izvorima energije i ambijentalnoj toplini.¹⁷⁹ U ukupnoj proizvodnji električne energije Zadarska županija sudjeluje s RHE (reverzibilna hidroelektrana) Velebit snage 276 MW (2 x 138MW), vjetroelektranama, sunčanim elektranama i elektranom na biomasu. U Registru obnovljivih izvora energije i kogeneracije te povlaštenih proizvođača (Registar OIEKPP)¹⁸⁰ za područje Zadarske županije zavedeno je 136 projekata, ukupne snage 828,6060 MW. Osim projekata zavedenih u Registru, na području Zadarske županije izgrađene su dvije neintegrirane sunčane elektrane HEP ODS-a; Stankovci priključne snage 2,5 MW i Obrovac priključne snage 7,35 MW.¹⁸¹, a u izradi je projektna dokumentacija projekta Sunčana

¹⁷⁷ *Desetogodišnji (2022. – 2031.) plan razvoja distribucijske mreže HEP ODS-a s detaljnom razradom za početno trogodišnje i jednogodišnje razdoblje*, HEP ODS-, Zagreb, 2021., str. 208.

¹⁷⁸ *Ibid.*, str. 64–65.

¹⁷⁹ *Energija u Hrvatskoj: Godišnji energetske pregled 2021*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Zagreb, 2022., str. 7.

¹⁸⁰ *Registar obnovljivih izvora energije i kogeneracije te povlaštenih proizvođača (Registar OIEKPP)*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, dostupno na: <https://oie-aplikacije.mzoe.hr/Pregledi/> (1. ožujka 2023.)

¹⁸¹ *Neintegrirane sunčane elektrane*, HEP, dostupno na: <https://www.hep.hr/projekti/obnovljivi-izvori-energije/neintegrirane-suncane-elektrane/3422> (1. ožujka 2023.)

elektrana Veli Iž snage 4,990 MW.¹⁸² Prema podacima HEP ODS-a na području Zadarske županije u nadležnosti DP Elektre Zadar priključeno je 349 elektrana ukupne proizvodne priključne snage od 43.700,97 kW.

Otoci Zadarske županije u proizvodnji električne energije sudjeluju s vjetroelektranom Mala vjetroelektrana Ravna 1 izgrađenom 2004. godine na otoku Pagu. Mala vjetroelektrana Ravna 1 ima snagu 5,9500 MW i prva je vjetroelektrana u Hrvatskoj. Od 120 projekata sunčanih elektrana na području Zadarske županije zavedenih u Registru OIEKPP-a, 20 elektrana ili 16,67 % je na području otoka. Ukupna snaga ovih elektrana je 3,2358 MW, prosječna snaga je 0,16179 MW, a izgrađene su uglavnom za samopotrošnju u pogonu. Dvije elektrane izgrađene su na objektima jedinica lokalne samouprave, i to na objektu Općine Tkon te objektu Općine Kolan. U podatke nisu uključeni projekti na otocima u specifičnom položaju Grada Zadra, Općine Sv. Filip i Jakov te Općine Pakoštane jer su podatci za fizičke i pravne osobe u Registru iskazani po jedinicama lokalne samouprave, a ne prema specifičnoj lokaciji FNE te nije moguće izdvojiti podatke samo za otočno područje.

Prema podacima HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar na otocima Zadarske županije priključena je 41 elektrana s ukupnom priključnom snagom proizvodnje od 256,84 kW. U odnosu na cjelokupno područje Zadarske županije otoci sudjeluju s 11,75 % prema broju elektrana, ali tek s 0,59 % u ukupnoj snazi.

Tablica 39. Podatci o priključenim proizvođačima/kupcima s vlastitom proizvodnjom/postrojenjima za samoopskrbu

Otok	Broj elektrana	Ukupna snaga (kW)
Dugi otok	5	39,68
Ist	1	368
Iž	1	4,87
Pašman	10	62,9
Silba	1	10,00
Ugljan	23	135,71
Ukupno otoci Zadarske županije	41	256,84
Ukupno Zadarska županija	349	43 700,97

Izvor: HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Planiranje i izgradnja sunčanih elektrana dijelom je ograničena na otocima i u priobalnom dijelu Zadarske županije odredbom članka 62a Prostornog plana Zadarske županije koji određuje da solarne elektrane na otocima i u priobalnom dijelu ne smiju biti vidljive s obalnog pojasa i s mora.¹⁸³

Među energente od značaja na promatranom području nužno je uključiti i biomasu, odnosno ogrjevno drvo. Prema podacima prikupljenim putem anketnog upitnika o potrošnji energije u svrhu izrade *Agende za prelazak na čiste oblike energije otoka Grada Zadra* na otocima je kao primarni energent za grijanje prostora istaknuto ogrjevno drvo s udjelom od čak 64 %, dok je kao sekundarni (zamjenski) energent za grijanje zastupljena električna energija (76,3 %).

Pregled preduvjeta i potencijala za primjenu obnovljivih izvora energije na području otoka Zadarske županije obuhvaćeni su prostorno planskom dokumentacijom Zadarske županije te razmatrani studijama projekta *BLUENE – BLUe ENergy for Mediterranean*, *REPAM – Renewable Energy Policies Advocacy and Monitoring* i *EnerMo – Istraživanje potencijala korištenja energije iz mora na vanjskom*

¹⁸² *Elaborat zaštite okoliša za ocjenu o potrebi procjene utjecaja na okoliš za zahvat: Sunčana elektrana Veli Iž snage 4 990 MW, Grad Zadar, Zadarska županija, Hudec Plan d. o. o, rujn 2022./veljača 2023.*

¹⁸³ *Prostorni plan Zadarske županije, Izmjene i dopune, veljača 2023., Zadarska županija, Službeni glasnik Zadarske županije 5/23, 6/23*

nizu otoka koji administrativno pripadaju Gradu Zadru. Uz potencijale sunca i vjetra, studija projekta BLUENE razmatra i energetske potencijal plimne struje kod otoka Rivnja te energije valova i energije vjetra na pučini na vanjskom obalnom dijelu Dugog otoka. Rezultati projekta EnerMo odredili su tri dodatne lokacije s visokim potencijalom za iskorištavanje energije mora: prolaz ispred mjesta Zapuntel na otoku Molatu, prolaz Velo Žaplo i područje jugoistočno od otoka Molata u blizini otočića Trata.¹⁸⁴

Iako se otoci Zadarske županije zbog insolacije, mora i vjetra ističu kao područje s iznimnim potencijalima za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, ovaj potencijal ostaje nedostatan iskorišten u njegovu doprinosu niskougljičnom gospodarstvu Zadarske županije. Izuzev projekata poput Mala vjetroelektrana Ravna 1 i Sunčana elektrana Veli Iž namijenjenih za proizvodnju električne energije i prijenos u javnu distribucijsku elektroenergetsku mrežu, te elektrana na objektima Općine Tkon i Općine Kolan, sustavi obnovljivih izvora energije na pojedinačnim objektima i u javnom prostoru gotovo da i nisu prisutni. Unatoč naporima i investicijama prema osiguravanju sigurne i stabilne elektroenergetske infrastrukture, vanjski utjecaji na sustav te sezonska vršna opterećenja otoke čine izloženima i ranjivima stoga je nužno podržati sva ulaganja prema obnovljivim izvorima energije koji otoke mogu učiniti energetske samodostatnima. U doprinosu niskougljičnom gospodarstvu nedostatan sudjeluju objekti u okviru javne infrastrukture, a osobito školski objekti, objekti domova zdravlja, dječjih vrtića, objekata komunalne infrastrukture i drugih javnih objekata koji zbog svojih karakteristika mogu imati dvojak ulogu – kao značajni potrošači energije te proizvođači emisija stakleničkih plinova, ulaganja u ove objekte mogu imati značajan doprinos prema smanjenju potrošnje energije i smanjenja stakleničkih plinova, a s druge strane mogu imati i dodatnu, demonstracijsku ulogu u edukaciji, promociji i osvještavanju lokalnog otočnog stanovništva o nužnosti i korisnosti ulaganja u autonomne energetske sustave obnovljivih izvora energije, kao što su, primjerice, solarni toplinski sustavi za grijanje prostora i/ili pripremu potrošne tople vode, dizalice topline iz tla ili koje koriste morsku vodu, vjetrogeneratori manje snage, fotonaponski sustavi za proizvodnju električne energije za potrebe pojedinačnog objekta i drugi alternativni izvori energije poput ulaganja u čiste tehnologije povezane s vodikom i baterijski sustavi za skladištenje energije.

Potrošnja energije

Ukupna potrošnja energije po stanovniku u Republici Hrvatskoj 2021. godine iznosila je 2543 kg ekvivalentne nafte. U razdoblju od 2016. do 2021. godine neposredna potrošnja energije povećava se prosječnom godišnjom stopom od 1 %, a najveći udio kontinuirano ima opća potrošnja s 52,7 %, potom slijedi promet s 32,3 % te zaključno industrija s 15,0 %. Prema udjelima pojedinih oblika energije prevladavaju tekuća goriva (37,6 %), električna energija (20,4 %) te ogrjevno drvo i biomasa (18,5 %).¹⁸⁵

Na području Zadarske županije posljednji dostupni podatci o neposrednoj potrošnji energije su procjene iz 2019. godine iskazane u okviru *Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije 2020. – 2022.* Prema predmetnim procjenama u strukturi neposredne potrošnje energije Zadarske županije najveći udio odlazi na promet (49,6 %), zatim kućanstva (29,4 %), usluge (11 %) te industriju (9,5 %). Prema strukturi energenata u neposrednoj potrošnji udjeli prate nacionalnu razinu te samim time prevladava dizelsko gorivo (37 %), električna energija (26,0 %) te ogrjevno drvo i biomasa (15,1 %).

¹⁸⁴ EnerMo - Istraživanje potencijala korištenja energije iz mora na vanjskom nizu otoka koji administrativno pripadaju Gradu Zadru, Grad Zadar, dostupno na: <https://www.grad-zadar.hr/enermo-980/> (9. svibnja 2023.)

¹⁸⁵ Energija u Hrvatskoj: Godišnji energetske pregled 2021, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske, Zagreb, 2022., str. 8.

Podatci o neposrednoj potrošnji energije isključivo za otoke Zadarske županije nisu dostupni. Za potrebe izrade *Agende za prelazak na čiste oblike energije otoka Grada Zadra*, Tajništvo za čistu energiju EU otoka pri Europskoj komisiji 2022. godine izradilo je procjenu potrošnje energije na otocima koji administrativno pripadaju području Grada Zadra. Pregledom potrošnje energije na ovim otocima dodatno se ističe udio potrošnje energije za promet jer obuhvaća i prijevoz na otoku (1,29 %), ali i prijevoz do i s otoka (82,25 %). Izuzevši podatke o prijevozu do i s otoka omjeri su kako slijedi: električna energija 49,4 %, grijanje i hlađenje 43,4 % te prijevoz na otoku 7,3 %.

Tablica 40. Pregled potrošnje energije na zadarskim otocima, u GWh

Otok	Električna energija	Prijevoz na otoku	Prijevoz do i s otoka	Grijanje i hlađenje	Ukupno
Ist	0,77	0,06	62,6	0,59	1,26
Iž	1,25	0,46		2,09	3,21
Molat	1,10	0,09		0,77	1,74
Olib	0,82	0,04		0,47	1,20
Premuda	0,45	0,06		0,26	0,70
Rava	0,37	0,03		0,27	0,60
Silba	1,91	0,24		1,39	3,15
Škarda	0,00	0,00		0,0	0,00
Ukupno	6,67	0,98	62,6	5,86	76,11¹⁸⁶

Izvor: Agenda za prelazak na čiste oblike energije otoka Grada, Grad Zadar, 2023.

Prema pregledu emisija CO₂, najveći udio generira se prijevozom do i s otoka. Izuzevši podatak o prijevozu do i s otoka, sljedeći segment koji se ističe je grijanje i hlađenje s 2 284,2 t emisije CO₂, odnosno 55,4 % u ukupnim emisijama promatranih otoka.

Tablica 41. Pregled emisija CO₂ na zadarskim otocima, u tonama

Otok	Električna energija	Prijevoz na otoku	Prijevoz do i s otoka	Grijanje i hlađenje	Ukupno
Ist	181,6	15,1	17 771,9	230,8	427,5
Iž	302,0	125,1		815,7	1242,8
Molat	257,9	23,6		300,3	581,8
Olib	191,9	11,0		185,0	387,9
Premuda	105,0	17,5		102,8	225,3
Rava	87,7	7,4		105,9	201
Silba	451,3	65,5		543,8	1060,6
Škarda	0,0	0,0		0,0	0,0
Ukupno	1577,4	265,2	17 771,9	2284,2	21 898,7¹⁸⁷

Izvor: Agenda za prelazak na čiste oblike energije otoka Grada, Grad Zadar, 2023.

Iako predmetni podatci prikazuju pregled potrošnje energije tek za dio otoka na kojima promet na samome otoku nije intenzivan, mogu dati širi uvid u opću neposrednu potrošnju energije, odnosno opseg potrošnje električne energije i potrebne energije za grijanje i hlađenje na otocima.

¹⁸⁶ Ukupna potrošnja energije po otoku prikazana je ne uzimajući u obzir sektor pomorskog prometa, dok ga ukupni iznos uzima u obzir.

¹⁸⁷ Ukupna emisija CO₂ po otoku prikazana je ne uzimajući u obzir sektor pomorskog prometa, dok ga ukupni iznos uzima u obzir.

U ukupnoj potrošnji električne energije otoci Zadarske županije sudjeluju s 10,66 %. Najveću potrošnju električne energije bilježi otok Pag s 25 019 486 kWh u 2022. godini, a slijede Vir s 24 813 976 kWh i Ugljan s 14 358 177 kWh. Ova tri otoka čine udio od 74,94 % u potrošnji električne energije otoka Zadarske županije, ali i 67,66 % od ukupnog broja stanovnika otoka Zadarske županije.

Tablica 42. Potrošnja električne energije na otocima Zadarske županije od 2019. do 2022. godine, u kWh

Otok / godina	2019.	2020.	2021.	2022.
Ugljan	23 814 905	21 965 857	19 061 236	14 358 177
Pag	34 298 296	30 077 642	30 602 840	25 019 486
Pašman	10 534 404	9 732 480	6 360 795	4 638 870
Dugi otok	9 430 114	8 628 982	7 714 221	6 879 831
Vir	22 773 323	21 209 539	21 809 427	24 813 976
Iž	2 563 863	2 456 582	2 607 997	2 722 234
Molat	1 222 665	1 082 630	1 205 557	1 150 254
Rava	391 263	370 644	372 994	402 727
Vrgada	579 843	572 549	608 608	602 625
Ošljak	124 896	114 948	99 902	97 604
Zverinac	226 932	160 370	256 636	222 866
Rivanj	129 687	105 136	149 932	65 984
Sestrunj	206 587	187 032	203 997	199 729
Ist	884 382	770 966	997 146	850 449
Premuda	447 665	437 219	495 265	456 166
Silba	1 655 075	1 864 418	2 323 128	2 215 989
Olib	1 005 149	781 119	1 015 886	954 265
Babac	-	-	1 929	2 994
Ukupno otoci	110 289 049	100 518 113	95 887 496	85 654 226
Ukupno Zadarska županija	758 127 996	700 300 685	789 925 883	803 682 540

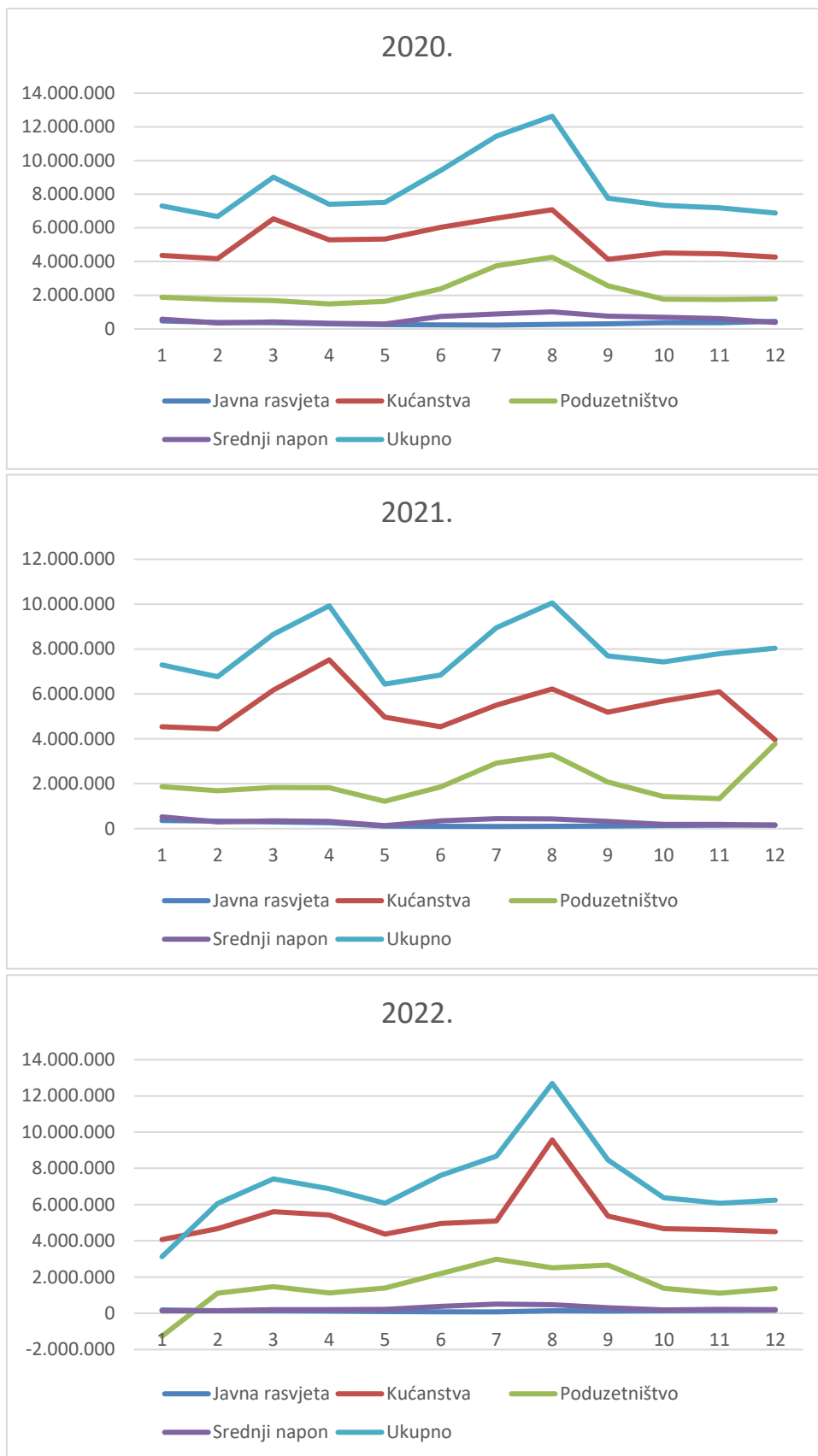
Izvor: HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar, obrada ZADRA NOVA, 2023.

U strukturi potrošnje električne energije otoka Zadarske županije najveći udio imaju kućanstva s 73,44 %, a zatim poduzetništvo s 21,07 %. Na potrošnju korisnika mreže srednjeg napona otpada udio od 3,68 %, a javna rasvjeta sudjeluje s 1,81 %. Prema mjesečnoj distribuciji potrošnje električne energije, na otocima Zadarske županije osobito je izražena sezonalnost, a najviša potrošnja tradicionalno se bilježi tijekom kolovoza.

Tablica 43. Potrošnja električne energije otoka Zadarske županije prema kategoriji potrošnje u razdoblju od 2019. do 2022. godine, u kWh

Kategorija/godina	2019.	2020.	2021.	2022.
Javna rasvjeta	4 463 176	4 026 005	2 253 395	1 553 392
Kućanstva	67 166 268	62 748 910	64 829 024	62 906 924
Poduzetništvo	31 470 345	26 680 054	25 113 752	18 043 233
Srednji napon	7 189 260	7 063 144	3 691 325	3 150 677
Visoki napon	-	-	-	-
Ukupno	110 289 049	100 518 113	95 887 496	85 654 226

Izvor: HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Slika 6. Prikaz potrošnje električne energije na otocima Zadarske županije po mjesecima u razdoblju od 2020. do 2022. godine, u kWh

Izvor: HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Energetska učinkovitost

Prema prijedlogu Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o energetske učinkovitosti (preinaka) COM/2021/558 za postizanje klimatske neutralnosti do 2050. energetska učinkovitost je ključno područje djelovanja i treba se smatrati zasebnim izvorom energije. Prema predmetnom prijedlogu, zgrade i promet smatraju se ključnim korisnicima energije i izvorom emisija stakleničkih plinova. Prijedlog Direktive fokus stavlja na najneučinkovitije zgrade, energetska siromaštvo i objekte u vlasništvu javnih tijela te povećanje energetske učinkovitosti u urbanoj mobilnosti i prometu.

Javni objekti se ubrajaju među najznačajnije pojedinačne potrošače energije zbog više ključnih karakteristika, a među kojima se posebice ističu dimenzije predmetnih objekata, njihova namjena, vrijeme i način izgradnje, uglavnom bez primjene mjera energetske učinkovitosti.

Na području otoka Zadarske županije nalazi se velik broj javni objekata, a riječ je o zgradama u funkciji lokalne i regionalne samouprave poput školskih objekata, objekata zdravstvenih ustanova, domova za starije i nemoćne, dječjih vrtića, dobrovoljnih vatrogasnih društva, komunalnih društava, domova kulture i drugih sličnih objekata u kojima se pružaju usluge od općeg interesa.

Opseg i broj ovih objekata razlikuje se ovisno o veličini pojedinog otoka, s najvećom koncentracijom objekata na najgušće naseljenim otocima. Na otocima Zadarske županije nalazi se 21 osnovna škola, uglavnom samostojećih objekata od kojih je 4 matičnih i 17 područnih objekata. Na otoku Pagu djeluje Srednja škola Bartula Kašića. Od objekata dječjih vrtića 8 je matičnih i 5 područnih objekata. U mreži ustanova u socijalnoj skrbi u okviru Hrvatskog zavoda za socijalni rad djeluje Podružnica Pag, a Dom za starije i nemoćne osobe Zadar ima podružnice na Ugljanu kapaciteta za 21 korisnika i Dugom otoku kapaciteta za 20 korisnika. Na otoku Pagu nalaze se i ispostave (radne jedinice) Doma zdravlja Zadarske županije i Zavoda za javno zdravstvo Zadar. Prema dimenzijom većim objektima ističu se objekti u okviru Psihijatrijske bolnice Ugljan. Na otocima Zadarske županije nalazi se i drugi javni objekti u javnoj funkciji, poput objekta u koji je smještena Područna etnografska zbirka Veli Iž Narodnog muzeja Zadar, zatim objekti kao što su knjižnice, domovi kulture i društveni domovi i ostali objekti u vlasništvu jedinica lokalne samouprave i drugih javnopravnih tijela. Zajednička karakteristika većine objekata javne infrastrukture je da su izgrađeni uglavnom tijekom 20. stoljeća bez primjene mjera energetske učinkovitosti objekata ili korištenja sustava obnovljivih izvora energije te sustava automatizacije i drugih tehnoloških rješenja za uštedu energije i upravljanje objektom. Na velikom dijelu objekata za postizanje energetske učinkovitosti u skladu sa suvremenim standardima potrebni su zahvati na vanjskoj ovojnici objekta, uključivši izolaciju i zamjenu krovišta, izolaciju vanjskih zidova i zidova prema negrijanim prostorima, izolaciju poda na tlu, zamjenu vanjske stolarije i stolarije prema negrijanim prostorima. Najčešći energenti korišteni u opskrbi energijom su električna energija i ekstra lako loživo ulje. U tom pogledu potrebne su investicije u energetske učinkovite sustave grijanja i hlađenja te ventilacije, a osobito fotonaponskih panela te dizalica topline, kao i drugih prikladnih rješenja. Osim mjera energetske obnove osobitu pažnju potrebno je usmjeriti i na primjenu za osiguranje zdravih unutarnjih klimatskih uvjeta, protupožarnih mjera te mjera zaštite od potresa. S obzirom na to da se dio objekata javne infrastrukture na otocima nalazi pod zaštitom Republike Hrvatske kao kulturno dobro radi posebne arhitektonske i/ili povijesne vrijednosti ili je dijelom kulturno-povijesnih urbanističkih cjelina pod posebnom zaštitom, primjena mjera energetske učinkovitosti može biti otežana i mora udovoljavati posebnim konzervatorskim uvjetima. Osim poticanja energetske učinkovitosti na samim zgradama u posjedu javnopravnih tijela, potrebno je poticati primjenu mjera energetske učinkovitosti i pametnih rješenja i u drugim segmentima javnih prostora, a osobito u komunalnoj infrastrukturi i prometu.

Slični podatci i karakteristike gradnje prate i kućanstva koja prema procjenama u strukturi neposredne potrošnje energije Zadarske županije čine udio od 29,4 %. Na otocima Zadarske županije prema popisu stanovništva iz 2021. godine ima 8 712 kućanstava te čak 54 048 stambene jedinice, od kojih je 20 410 (37,76 %) navedeno kao stanovi za stalno stanovanje. Od ukupnog broja stambenih jedinica na otocima najviše je jedinica na premoštenim otocima, odnosno na otoku Pagu te na otoku Viru. Na otoku Pagu je čak 20 385 stambenih jedinica, od kojih je tek 20,35 % za stalno stanovanje, slijedi otok Vir sa 16 477 stambenih jedinica od kojih je 42,36 % za stalno stanovanje. Ova dva otoka zajedno čine 68,20 % u ukupnom broju stambenih jedinica otoka Zadarske županije te 54,52 % u ukupnom broju jedinica za stalno stanovanje otoka Zadarske županije. Uzevši u obzir omjer jedinica za stalno stanovanje u odnosu na broj registriranih stambenih jedinica prednjači otok Ist s 80,80 % jedinica za stalno stanovanje, a slijede otok Rava (70,59 %) te otok Molat (65,20 %).

Tablica 44. Broj stanovništva, kućanstava i stanova na otocima Zadarske županije 2021. godine

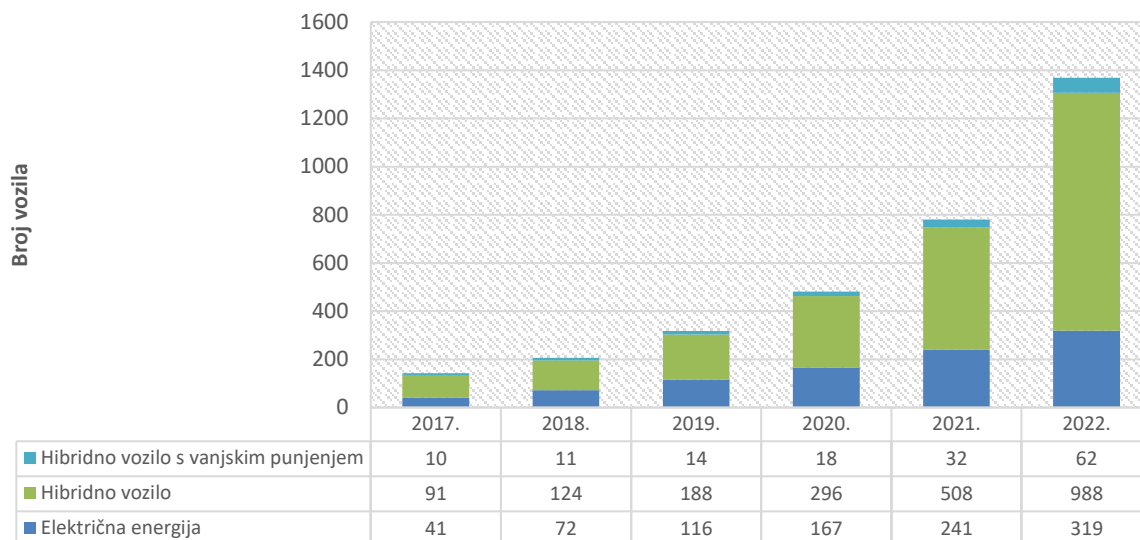
Otok	Broj stanovnika 2021.	Kućanstva	Stambene jedinice	
			Ukupno	Stanovi za stalno stanovanje
Pag	4 679	1 962	20 385	4 148
Ist	149	78	276	223
Iž	519	293	781	405
Molat	194	121	477	311
Olib	113	65	373	121
Premuda	61	38	147	86
Rava	70	42	85	60
Silba	348	191	1 102	211
Ugljan	5 702	2 339	6 466	4 218
Ošljak	37	22	98	30
Rivanj	23	13	68	18
Sestrunj	51	29	135	26
Vrgada	211	106	331	182
Pašman	2 893	1 200	4 575	2 413
Dugi otok	1 716	739	2 169	945
Zverinac	56	35	81	33
Babac	4	1	22	1
Vir	3 100	1 438	16 477	6 979
Ukupno	19 926	8 712	54 048	20 410

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Prvi rezultati po naseljima, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2022., str. 68–72., obrada ZADRA NOVA

Osim fokusa na energetske učinkovitosti javnih objekata i kućanstava osobit naglasak potreban je u okviru energetske učinkovitosti prometa s obzirom na to da prema prethodno istaknutim procjenama u strukturi neposredne potrošnje energije Zadarske županije promet uzima najveći udio (49,6 %).

Na području Zadarske županije najviše vozila nalazi se u kategoriji osobnih vozila (M1 = 78,4 %), teretnih vozila (N = 11,06 %) te mopeda, motocikla, četverocikla, bicikla s pomoćnim motorom i sl. (L = 8,53 %). S obzirom na vrstu pogonskog goriva prevladavaju vozila pogonjena dizel gorivom (53,0 %) te

benzinom (44,5 %).¹⁸⁸ Međutim, vidljiv je porast broja vozila pogonjenih električnim te hibridnim pogonom u proteklih pet godina (Slika 7).

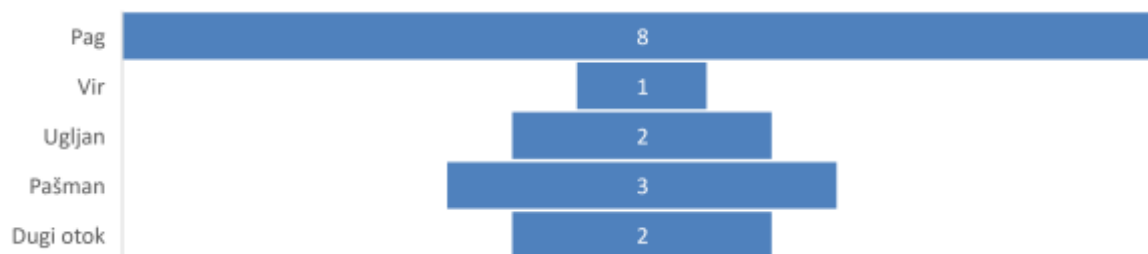

Slika 7. Broj vozila na alternativni pogon u Zadarskoj županiji od 2017. do 2022. godine

Izvor: Vrste vozila po županijama i vrstama goriva, Centar za vozila Hrvatske d. d., obrada ZADRA NOVA

Na otocima Zadarske županije prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova – Policijske uprave zadarske, na otocima Zadarske županije registrirano je 8 333 vozila, od čega je 76,20 % osobnih automobila, a 10,82 % teretnih i radnih vozila. Najviše vozila registrirano je na premoštenim otocima, Viru i Pagu (47,27 %), a najmanje na otocima u specifičnom položaju. Na Babcu se ne vodi kao registrirano niti jedno vozilo. Međutim, važno je istaknuti kako dio registriranih vozila ne prometuju na otoku povezanom s mjestom registracije, već se mjesto registracije povezuje s mjestom stanovanja vlasnika vozila. Kao jedan od primjera ističe se otok Silba na kojem nema prometovanja vozila, a prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova – Policijske uprave zadarske ima 175 registriranih vozila.

Prethodno je istaknuto kako je adekvatna infrastruktura za punjenje električnih vozila na otocima Zadarske županije u povojima. Prema dostupnim podacima na promatranom području nalazi se tek 16 punionica, od čega je čak 50 % punionica instalirano na otoku Pagu. Tek 5 od 18 stalno nastanjenih otoka (31,25 %) ima punionicu vozila na električnu energiju.

Slika 8. Broj punionica vozila na električnu energiju na otocima Zadarske županije, ožujak 2023. godine

Izvor: <https://www.plugshare.com/>, (30. ožujka 2023.), obrada ZADRA NOVA

¹⁸⁸ Vrste vozila po županijama i vrstama goriva, Centar za vozila Hrvatske d. d., dostupno na: <https://www.cvh.hr/gradani/tehnicki-pregled/statistika/> (1. ožujka 2023.)

S obzirom na to da značajnu ulogu u povećanju udjela vozila s alternativnim pogonom (električnim i hibridnim pogonom) u ukupnom broju vozila ima dostupnost popratne infrastrukture u vidu broja i prostorne raspodjele punionica na električnu energiju, potrebno je napraviti plan širenja mreže javnih punionica na otocima Zadarske županije.

Razvojne potrebe i potencijali sektora čiste energije, energetike, obnovljivih izvora energije

Sigurna i pouzdana opskrba energijom osnovni je preduvjet za održivost otočnih zajednica, osiguravanje kvalitetnih životnih uvjeta stanovništva i neizostavni čimbenik razvoja gospodarskih i društvenih djelatnosti. Za osiguravanje energetske održivosti otoka Zadarske županije kao razvojne potrebe osobito se ističu ulaganja u daljnji razvoj i održavanje elektroenergetskog sustava, ulaganja u povećanje energetske učinkovitosti javnog, ali i privatnog sektora te poticanje ulaganja i primjene obnovljivih izvora energije na otocima.

Kao kritične točke u elektroenergetskom sustavu su zamjena i osiguravanje podmorskih kabela, rekonstrukcija zastarjelih dalekovoda, obnova i širenje mreže trafostanica i drugih objekata u okviru elektroenergetskog sustava. Kao osobita potreba ističe se i širenje mreže prema dijelovima otoka i otocima koji nisu obuhvaćeni elektroenergetskim sustavom, poput Babca, Škarde, Lavdare i dijela Dugog otoka. S druge strane iznimni potencijal otoka Zadarske županije je mogućnost korištenja obnovljivih izvora energije, a osobito energije sunca, vjetra i mora. U tom pogledu potrebna su ulaganja u javnom sektoru kojima će se ujedno doprinijeti niskougličnom gospodarstvu prema energetskej samodostatnosti, a s druge strane promovirati primjena obnovljivih izvora energije u lokalnim otočnim zajednicama kroz demonstracijsku ulogu. Na objekte javne infrastrukture, i u javne prostore općenito, potrebno je integrirati različita tehnološka rješenja temeljena na autonomnim sustavima obnovljivih izvora energije. Moguća rješenja uključuju fotonaponske sustave za proizvodnju električne energije za potrebe pojedinačnih objekata, solarne toplinske sustave za grijanje prostora i/ili pripremu potrošne tople vode, dizalice topline iz tla ili koje koriste morsku vodu, vjetrogeneratore manje snage, ali i druga alternativna rješenja koja proizlaze iz ubrzanog razvoja sektora potenciranog Europskim zelenim planom. Ovdje se dodatno ističu i tehnologije koje proizlaze iz ulaganja u čiste tehnologije povezane s vodikom, ali i razvoj i primjena tehnologija za korištenje energije mora za koje dio otoka Zadarske županije ima prethodno utvrđen potencijal.

Osim integriranja sustava obnovljivih izvora energije na javne objekte, zbog njihovog velikog broja, razdoblja i načina gradnje te samim time doprinosu ukupnoj potrošnji energije i emisijama stakleničkih plinova, kao jedna od najznačajnijih potreba na otocima Zadarske županije ističe se energetska obnova javnih zgrada te primjena mjera energetske učinkovitosti na javnim prostorima, a osobito komunalnoj infrastrukturi i prometu. Za postizanje energetske učinkovitosti prema suvremenim standardima nužne su investicije u toplinsku zaštitu vanjske ovojnice objekata, uz primjenu mjera zaštite od potresa i požara, kao i unaprjeđenje sustava, grijanja, hlađenja i ventilacije za osiguranje zdravih unutarnjih klimatskih uvjeta. Uz energetske obnovu javnih zgrada kao potrebe na otocima Zadarske županije se ističu investicije u energetske učinkovitosti i pametne, autonomne sustave upravljanja u pojedinim segmentima prometa i javnih komunalnih djelatnosti. Ovdje su potrebe najistaknutije kod malih otočnih zajednica, a osobito onih u specifičnom položaju čime se ujedno može doprinijeti poticanju niskougličnog gospodarstva i unaprjeđenju pružanja javnih usluga. Relativno oskudna mreža benzinskih postaja na otocima Zadarske županije prilika je za doprinos niskougličnom gospodarstvu te se kao potreba i rješenje ovog problema dodatno ističe nužnost širenja mreže javnih punionica za električna vozila i unaprjeđenje energetske učinkovitosti javnog prijevoza.

PODRUČJA ULAGANJA TERITORIJALNE STRATEGIJE

Ključna područja ulaganja Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027. definirana su u okviru Specifičnog cilja: RSO5.2. „*Poticanje integriranog i uključivog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana*“ Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. kroz četiri operacije usmjerene ka: održivom upravljanju, očuvanju i korištenju otočnog prostora, unaprjeđenju poslovne i javne infrastrukture na otocima, valorizaciji kulturne baštine i razvoju kulturnih usluga te poticanju energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energija na otocima. Prioritetna područja ulaganja na otocima Zadarske županije određena su u suradnji s otočnim dionicima na temelju identificiranih specifičnih potreba i potencijala područja te u skladu s mjerama Nacionalnog plana razvoja otoka 2021. – 2027. i Plana razvoja Zadarske županije 2021. – 2027.

OPERACIJA 1. ODRŽIVO UPRAVLJANJE, OČUVANJE I KORIŠTENJE OTOČNOG PROSTORA

Opis operacije

Otoci su ranjiviji u odnosu na kopno po pitanju raznih pritisaka na okoliš i klimatskih promjena, te je zato zaštita prirode i okoliša jedno od kompleksnijih područja održivog razvoja otoka. S druge strane, raznoliki i bogati otočni okoliš je potencijal koji treba sačuvati i održivo koristiti jer je, s obzirom na to da većina gospodarske aktivnosti na otocima počiva upravo na prirodnoj osnovi (ribarstvo, turizam, poljoprivreda i dr.), upravo to resurs koji može doprinijeti održivom razvoju otoka i poboljšati kvalitetu života.

Otoci se suočavaju s negativnim utjecajima na okoliš uslijed ljudskog djelovanja (neadekvatno zbrinjavanje otpadnih voda, neodgovorno odlaganje otpada, prevelika izgradnja, ilegalno korištenje prirodnih resursa, otpad iz mora kao posljedica nautičkog turizma i dr.) i s prirodnim prijetnjama (toplinski valovi, suše, požari, olujna nevremena, podizanja razine mora i dr.).

U okviru operacije 1. *Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora* potiču se ulaganja u unaprjeđenje zaštite i upravljanja prirodnim resursima i okolišem na otocima i borbu protiv prirodnih katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama te tehničko-tehnoloških katastrofa uzrokovanih antropogenim utjecajima (poput onečišćenja radi kvarova na odvodnim sustavima i uređajima za pročišćavanje otpadnih voda, istjecanja tekućih goriva i drugih štetnih tvari u prometnim nesrećama, pomorskim havarijama i nezgodama u gospodarskim pogonima) kroz jačanje kapaciteta sigurnosnih službi i sustava civilne zaštite razvojem povezane infrastrukture i primjenom novih tehnika i tehnologija.

Kako bi se doprinijelo unaprjeđenju zaštite i upravljanja prirodnim resursima i okolišem na otocima Zadarske županije prioritet je provoditi aktivnosti zaštite i očuvanja ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i vrsta u okviru mreže Natura 2000, ali i izvan tih područja, te ujedno omogućiti valorizaciju i sigurno korištenje ovih prostora. Aktivnosti zaštite i obnove prirodne baštine na otocima dodatno treba usmjeriti prema zaštiti i valorizaciji otočnih krajobrazova s naglaskom prema kreiranju novih zelenih površina, izgradnji i obnovi suhozida te obnovi parkova i šuma. Ovom operacijom osobito se potiču ulaganja u zelenu i plavu infrastrukturu na otocima. Porast razine mora negativno se odražava na otočne sredine s položenom i niskom obalom i prijetnja je naseljima, stoga je potrebno ulagati u pametna i

održiva rješenja radi ublažavanja posljedica porasta razine mora (održavanje, rekonstrukcija i izgradnja luka, plaža, obalnih zidova, lukobrana i dr.) uz sanaciju i čišćenje morskih i obalnih staništa od otpada antropogenog podrijetla te provedbu ostalih aktivnosti u skladu s predmetnom operacijom.

Kako bi se postiglo održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora, poželjno je integrirati ulaganja (gdje je moguće) u razvoj zelene i plave infrastrukture zajedno s ulaganjima u jačanje kapaciteta i operativne spremnosti na borbu protiv prirodnih katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama.

U segmentu klimatskih promjena nužna su ulaganja i u uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara i katastrofa te jačanje kapaciteta i operativne spremnosti civilne zaštite i vatrogastva. Kako bi se stupanj sigurnosti stanovništva otoka Zadarske županije podigao na višu razinu potrebna su daljnja ulaganja u operativne kapacitete izgradnjom i opremanjem vatrogasnih domova i spremišta, nabavom vatrogasne opreme, vozila i/ili plovila, a u cilju prevencije nužna su ulaganja u protupožarne sustave nadzora s primjenom novih tehnologija (digitalizacija, bespilotne letjelice i sustavi nadzora prioriternih područja) i uređenje protupožarnih putova, kao i unaprjeđenje prognoze meteorološke opasnosti od šumskih požara i sustava upozorenja na opasnost od požara raslinja.

Mjere u okviru operacije za održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora su:

- Mjera 1.1. Jačanje kapaciteta sigurnosnih službi i sustava civilne zaštite kroz ulaganja u razvoj infrastrukture i primjenu novih tehnika i tehnologija
- Mjera 1.2. Unaprjeđenje zaštite i upravljanja prirodnim resursima i okolišem na otocima

Pokazatelji ostvarenja i rezultata operacije

Pokazatelj ostvarenja	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje TS-a	Pokazatelj rezultata	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja rezultata (referentna godina 2019.)	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje TS-a
RCO28 Područje obuhvaćeno mjerama zaštite od šumskih požara	hektari	0,00	5.100,00	20.800,00	RCR36 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od šumskih požara	osobe	0,00	9.000,00
RCO24 Ulaganja u nove ili poboljšane sustave za praćenje katastrofa, pripravnost, upozorenje i odgovor na njih u slučaju prirodnih katastrofa	Euro	0,00	213.000,00	853.000,00	RCR37 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od prirodnih katastrofa povezanih s klimatskim promjenama (osim poplava ili šumskih požara)	osobe	0,00	2.200,00
RCO26 Zelena infrastruktura izgrađena za prilagodbu klimatskim promjenama	hektari	0,00	0,34	1,54	RSR 5.2.2. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj zelenoj infrastrukturi na otocima	osobe	0,00	5.800,00

Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a

8.470.588,23 EUR

Mjere za održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora

Mjera za provedbu operacije	Mjera 1.1. Jačanje kapaciteta sigurnosnih službi i sustava civilne zaštite kroz ulaganja u razvoj infrastrukture i primjenu novih tehnika i tehnologija
Svrha provedbe mjere	Zbog otočne izoliranosti i otežane dostupnosti različitih sigurnosnih službi iznimno je važno razvijati kapacitete sigurnosnih službi i sustava civilne zaštite kako bi otoci bili što neovisniji po pitanju sigurnosti.
Opis provedbe mjere	Sustav sigurnosti potrebno je unaprjeđivati ulaganjem u ljudske kapacitete kao i ulaganjem u infrastrukturu, opremu i tehnologiju. Operativne kapacitete sigurnosnih službi potrebno je jačati ulaganjem u: <ul style="list-style-type: none"> - izgradnju, uređenje i obnovu vatrogasnih domova i spremišta - probijanje i uređenje protupožarnih prometnica i prosjeka - nabavu specijalizirane opreme i vozila i/ili plovila za potrebe vatrogastva i sustava civilne zaštite - uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi prilagodbe klimatskim promjenama - edukativne, promotivne i informativne aktivnosti.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice lokalne samouprave, dobrovoljna vatrogasna društva, javne vatrogasne postrojbe, javne vatrogasne zajednice
Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a u EUR (bespovratna sredstva)	4.200.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	741.176,47,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	n/p
Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	n/p
Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna
Ostali planirani izvor financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja

Mjera za provedbu operacije	1.2. Unaprjeđenje zaštite i upravljanja prirodnim resursima i okolišem na otocima
Svrha provedbe mjere	Svrha mjere je očuvati i promovirati otočnu prirodnu baštinu i okoliš te osigurati održivost u upravljanju otočnim prirodnim resursima.
Opis provedbe mjere	<p>Nastavno na sve značajnije pritiske na prirodnu baštinu i okoliš, ovom mjerom potiču se aktivnosti zaštite i očuvanja otočne bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti te ujedno podupire valorizacija i sigurno korištenje otočnih prostora kroz uređenje pješačkih i biciklističkih staza te postavljanje ekološki prihvatljivih sidrišta. Mjerom se osobito potiče razvoj zelene i plave infrastrukturu na otocima, a osobito one kojom se kreiraju nove ili rekonstruiraju postojeće zelene površine te pridonosi zaštiti od posljedica utjecaja klimatskih promjena (požari, suše, porast temperature i porast razine mora) primjenom pametnih i održivih rješenja u okolišu (održavanje, rekonstrukcija i izgradnja luka, lukobrana, obalnih zidova, plaža i sl.). Mjera unaprjeđenja zaštite i upravljanja prirodnim resursima i okolišem na otocima obuhvaća provedbu aktivnosti vezanih uz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aktivnosti zaštite i obnove ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i vrsta - aktivnosti zaštite i obnove prirodne baštine na otocima - restauraciju zelenih površina, obnove suhozida, parkova i šuma na otocima - zelenu i plavu infrastrukturu pri čemu se potiče kvaliteta života i dobrobit cjelokupne zajednice - edukativne, promotivne i informativne aktivnosti.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode, javne ustanove i tvrtke u području zaštite prirode i okoliša, komunalna društva
Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a u EUR (bespovratna sredstva)	3.000.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	529.411,76 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	n/p
Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	n/p
Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna
Ostali planirani izvor financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja

OPERACIJA 2. UNAPRJEĐENJE POSLOVNE I JAVNE INFRASTRUKTURE NA OTOCIMA

Opis operacije

Među značajnije razvojne potrebe povezane s unaprjeđenjem poslovne infrastrukture na otocima ubrajaju se diverzifikacija strukture gospodarstva, povezanost i pristup tržištima, jačanje konkurentnosti na području ribarstva i produktivnosti u sektoru akvakulture, razvoj ribarske infrastrukture i logistike i razvoj održivog, odgovornog i cjelogodišnjeg turizma i smanjenje troškova ulaganja na otocima. U svrhu stvaranja poticajne poduzetničke klime i jačanja poduzetničkih kapaciteta na području otoka, a s ciljem diversifikacije ekonomske strukture na otocima, stvaranja prikladnih uvjeta za osnivanje i rad tvrtki na otocima, povećanje njihove konkurentnosti te međusobno povezivanje vršit će se ulaganja u poslovnu infrastrukturu i podršku. Spomenuta teritorijalno usmjerena ulaganja (eng. *place-based investments*), poput izgradnje ili obnove poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija te poduzetničkih inkubatora i *co-working* prostora, doprinijet će održivosti otoka i kvaliteti života otočnog stanovništva. Posebna pozornost bit će usmjerena na obnovu i modernizaciju postojeće gospodarsko-društvene infrastrukture na otocima, uključujući *brownfield* lokacije, umrežavanje te uvođenje naprednih znanstveno-tehnoloških rješenja i inovacija u svim segmentima otočnog gospodarstva, kao i na razvoj proizvoda i usluga više dodane vrijednosti, vodeći računa o njegovanju tradicionalnih otočnih gospodarskih djelatnosti poput za područje otoka Zadarske županije karakterističnih djelatnosti brodogradnje, ribarstva i marikulture, kao i tisućljetne djelatnosti solarstva na otoku Pagu. Nastavno na razvojne potrebe i potencijale otoka Zadarske županije osobito se potiču ulaganja koja su u skladu s prioritetnim nišama u okviru regionalnih lanaca vrijednosti (dalje u tekstu: RLV) Jadranske Hrvatske čime se dodatno podupire provedba Plana industrijske tranzicije Jadranske Hrvatske, a osobito (no, ne i isključivo) u području plavog rasta, zelenog rasta, pametnih industrija i uslužnog sektora visoke dodane vrijednosti.

Na području otoka Zadarske županije utvrđena je potreba i za unaprjeđenjem infrastrukture za društvenu, sportsku, rekreativnu i ostalu javnu namjenu na otocima, kako bi se ostvarila snažnija socijalna uključenost stanovništva na otocima, zadržali postojeći i kreirali novi društveni sadržaji i doprinijelo očuvanju otočnog identiteta. Osobito je istaknuta potreba za ulaganjima u javno-društvenu infrastrukturu poput društvenih domova, dnevnih boravaka za starije osobe za podršku procesu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije, prostora za djelovanje organizacija civilnog društva, sportskih centara i drugih društvenih sadržaja lokalne otočne zajednice. Ovom operacijom potiču se kombinirana ulaganja, poput izgradnje multifunkcionalnih objekata koji mogu integrirati društvene, kulturne, ali i gospodarske sadržaje uz prostore za cjeloživotno obrazovanje i edukacijske centre, ali i revitalizacija prostora na otvorenom poput trgova i vanjskih sportskih igrališta, pješačkih i biciklističkih staza te drugih društvenih sadržaja kojima se regeneriraju prostori na otocima. U onoj mjeri gdje je to moguće osobito će se poticati *brownfield* investicije. Na otocima Zadarske županije ima dosta napuštenih zgrada, starih škola i bivših vojnih objekata koji su velik potencijal, te ih je potrebno obnoviti i staviti u funkciju, ponajprije u svrhu unaprjeđenja kvalitete života lokalnih zajednica. U svrhu unaprjeđenja kvalitete življenja i unaprjeđenja javnih usluga na otocima djelovat će se na unaprjeđenju kvalitete, razvojem i dostupnosti različitih društvenih usluga stanovnicima otoka provedbom aktivnosti koje uključuju izgradnju, uređenje i obnovu objekata javno-društvene infrastrukture, kao i edukativne, promotivne i informativne aktivnosti.

Mjere u okviru operacije unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima su:

- Mjera 2.1. Razvoj, modernizacija i jačanje kapaciteta poduzetničke infrastrukture i potpornih institucija
- Mjera 2.2. Unaprjeđenje infrastrukture za sportsku, rekreativnu i ostalu javnu namjenu na otocima

Pokazatelji ostvarenja i rezultata operacije

Pokazatelj ostvarenja	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje TS-a	Pokazatelj rezultata	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja rezultata (referentna godina 2019.)	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje TS-a
RCO15 Kapacitet stvorene inkubacije	poduzeća	0,00	3,00	40,00	RCR18 MSP-ovi koji se koriste uslugama inkubatora jednu godinu nakon stvaranja inkubatora	poduzeća godišnje	0,00	20,00
RSO 5.2.1 Stvoreni ili regenerirani prostori na otocima	kvadratni metri	0,00	1.800,00	9.300,00	RSR 5.2.1. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj socijalnoj infrastrukturi	osobe	0,00	12.400,00

Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a

9.882.352,94 EUR

Mjera za provedbu operacije	Mjera 2.1. Razvoj, modernizacija i jačanje kapaciteta poduzetničke infrastrukture i potpornih institucija
Svrha provedbe mjere	Unaprjeđenje poduzetničkog okruženja osiguravanjem infrastrukturnih, materijalnih i logističkih preduvjeta za poslovanje postojećih i otvaranje novih tvrtki kako bi se očuvala radna mjesta, potaknula zaposlenost te zastupljenost otočnih proizvoda.
Opis provedbe mjere	<p>Provedbom mjere podržavat će se stavljanje u funkciju poslovnih zona, poduzetničkih inkubatora, suvremeno opremljenih <i>coworking</i> prostora i ostale poduzetničke potporne infrastrukture. Posebna pažnja posvetit će se primjeni novih tehnologija, znanosti i inovacija u razvoju proizvoda, kao i njegovanju tradicionalnih otočnih gospodarskih djelatnosti.</p> <p>Mjera obuhvaća provedbu aktivnosti kao u nastavku:</p> <ul style="list-style-type: none"> – aktivnosti vezane uz izgradnju, uređenje i obnovu poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija, odnosno poduzetničkih inkubatora i <i>co-working</i> prostora – aktivnosti vezane uz razvoj usluga poduzetničkih potpornih institucija – edukativne, promotivne i informativne aktivnosti.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, javne ustanove i tvrtke
Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a u EUR (bespovratna sredstva)	4.200.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	741.176,47 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	2.000.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	965.500,00 EUR
Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	Proračun Zadarske županije, Program 2204 Srednje školstvo - standard, A2204-01 Djelatnost srednjih škola
Ostali planirani izvor financiranja mjere	Proračun Grada Zadra, PROGRAM 1051 Poticanje razvoja otoka, Aktivnost 1051-03 Poticanje gospodarskih aktivnosti na otocima EU sredstva (ITU), EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja

Mjera za provedbu operacije	Mjera 2.2. Unaprjeđenje infrastrukture za sportsku, rekreativnu i ostalu javnu namjenu na otocima
Svrha provedbe mjere	Ulaganja u javno-društvenu infrastrukturu na otvorenom i zatvorenom i poticanje razvoja društvenih sadržaja lokalne otočne zajednice nužni su u svrhu osiguranja preduvjeta za nastanjivanje i ostanak stanovništva na otocima.
Opis provedbe mjere	<p>Ulaganja u sportsku, rekreativnu i ostalu javnu infrastrukturu i ostale sadržaje, i uključivanje lokalne zajednice kroz revitalizaciju javno-društvene infrastrukture na otvorenom i zatvorenom imaju važnu ulogu u poticanju razvoja društvenih sadržaja i razvoja lokalne otočne zajednice, i nužni su u svrhu osiguranja preduvjeta za ostanak stanovništva na otocima, kao i za naseljavanje stanovništva na otoke.</p> <p>Ulaganja uključuju obnovu i opremanje infrastrukture za djelovanje pružatelja društvenih usluga u zajednici i organizacija civilnog društva te uređenja i obnove drugih javnih prostora na kojima se građani okupljaju, zadržavaju i borave.</p> <p>Mjera obuhvaća provedbu aktivnosti kao u nastavku:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izgradnja, uređenje i obnova objekata (javno-društvene infrastrukture) - edukativne, promotivne i informativne aktivnosti.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, javne ustanove i tvrtke
Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a u EUR (bespovratna sredstva)	4.200.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	741.176,47 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	n/p
Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	3.227.500,00 EUR
Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna
Ostali planirani izvor financiranja mjere	Proračun Grada Zadra, PROGRAM 1051 Aktivnost 1051-01 Unaprjeđenje komunalne i društvene infrastrukture na otocima, , EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja

OPERACIJA 3. VALORIZACIJA KULTURNE BAŠTINE I RAZVOJ KULTURNIH USLUGA NA OTOCIMA

Opis operacije

Bogatstvo materijalne i nematerijalne kulturne baštine otoka Zadarske županije dio su otočnog identiteta koji ujedno predstavlja i izniman potencijal za gospodarski i društveni razvoj kroz turističku valorizaciju i poticanje kulturnih i kreativnih industrija. U ovom pogledu osobito se ističu zaštićena i preventivno zaštićena kulturna dobra, ali i kulturno-povijesne cjeline, odnosno kulturni krajolici koji, zbog objektivnih specifičnosti održavanja i očuvanja zahtijevaju visoka ulaganja i interdisciplinarni pristup. Unatoč velikim potencijalima kulturne i povijesne baštine otoka Zadarske županije, prateća kulturna infrastruktura i usluge nisu dovoljno razvijene što je posljedica relativno malog broja konzumenata.

U okviru operacije 3. *Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima* osobito se potiču ulaganja u fizičku obnovu, zaštitu i revitalizaciju pojedinačnih objekata kulturne baštine i kulturno-turističkih lokacija kao što su utvrde i tvrđave, spomenici pučkog graditeljstva, sakralna baština, arheološki lokaliteti na kopnu i u moru, ali i njihova valorizacija kroz primjenu novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Dodatna ulaganja potiču se u digitalnu prezentaciju i valorizaciju pokretne i nepokretne kulturne baštine otoka, kao i organizaciju različitih događanja, čime se nastoji očuvati i promovirati lokalne običaje i tradicijsku obrtničku baštinu. Ulaganja u objekte za muzejske i knjižnične zbirke, otočne kulturne i interpretacijske centre nužna su i za očuvanje otočnog identiteta i za prezentaciju ove baštine kroz turizam, stoga se ovom operacijom osobito potiču ulaganja u obnovu postojećih i otvaranje novih muzeja i otočnih posjetiteljskih centara.

Uzajamna sinergija kulture i turizma odavno su poznati i među njima je neraskidiva spona. Visoka ulaganja koja prate održavanje kulturne baštine dijelom se mogu vratiti kroz turizam, turizam često zna biti i motiv očuvanja kulturne baštine, a doživljavaj destinacije koji kulturna baština nudi može biti značajan motiv za odabir te destinacije uz odmak od sezonalnosti. Osim ulaganja u fizičku infrastrukturu nužno je kreirati kulturne sadržaje koji će otočne destinacije odmaknuti od klasičnog 3S (*sea, sun, sand*) prema kulturnom turizmu utemeljenom na 3E pristupu (*experience, emotions, entertainment*).

S druge strane kulturna baština oduvijek je bila mjesto susreta, i to: mjesto susreta lokalne zajednice (sastajalište), mjesto susreta generacija (osobito kod prijenosa nematerijalne kulturne baštine s generacije na generaciju) i mjesto susreta lokalne zajednice i posjetitelja. Dok se ovo potonje najčešće ističe zbog učinka turizma na gospodarstvo i opći razvoj zajednice, objekti kulturne baštine moraju ostati u funkciji lokalne zajednice kao prostori u kojima se trebaju odvijati različite kulturno-zabavne manifestacije te kulturni i edukativni programi primjereni prostoru. Ovom operacijom potiču se, stoga, daljnja ulaganja u kulturnu infrastrukturu, prenamjenu prostora za kulturne aktivnosti, obrazovanje i interakciju te različite prateće kulturne usluge i sadržaje kojima se osim očuvanja baštine nastoji doprinijeti jačanju društvene kohezije na otocima.

Mjera za provedbu operacije 3. *Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima* je:

- Mjera 3.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja, očuvanja i valorizacije kulturne i povijesne baštine

Pokazatelji ostvarenja i rezultata operacije

Pokazatelj ostvarenja	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja rezultata (referentna godina 2019.)	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RCO77 Broj kulturnih i turističkih lokacija za koje je primljena potpora	kulturne i turističke lokacije	0,00	0,00	3,00	RCR77 Posjetitelji kulturnih i turističkih lokacija za koje je primljena potpora	posjetitelji /godišnje	0,00	14.500,00

Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a

5.882.352,94 EUR

Mjera za provedbu operacije	Mjera 3.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja, očuvanja i valorizacije kulturne i povijesne baštine
Svrha provedbe mjere	Obnova, zaštita i revitalizacija kulturne i povijesne baštine uz razvoj kulturne infrastrukture i usluga u svrhu očuvanja kulturnog identiteta otočnih zajednica, turističku valorizaciju te poticanje društvenog i gospodarskog razvoja.
Opis provedbe mjere	Otočna kulturna i povijesna baština dio su identiteta otočnih zajednica i poluga za lokalni društveni i gospodarski razvoj. Ovom mjerom obuhvaćaju se ulaganja u obnovu, zaštitu te revitalizaciju nepokretne i pokretne materijalne i nematerijalne kulturne baštine, kao i drugih objekata u funkciji kulture. Osim ulaganja u fizičku obnovu pojedinačnih objekata, ovom mjerom obuhvaćaju se ulaganja u interpretaciju kulturne baštine kroz informacijsko-komunikacijske tehnologije i njihovo stavljanje u funkciji razvoja turizma te kreiranje i promocija kulturnih sadržaja i usluga u skladu s potrebama lokalnih otočnih zajednica. Mjera obuhvaća provedbu aktivnosti vezanih uz: <ul style="list-style-type: none"> - obnovu i valorizaciju kulturne baštine - prenamjenu prostora za kulturne aktivnosti, obrazovanje i interakciju - obnovu postojećih i otvaranje novih muzeja i posjetiteljskih centara - digitalizaciju kulturne baštine - edukativne, promotivne i informativne aktivnosti. - razvoj drugih aktivnosti povezanih razvojem kulturnih sadržaja i usluga.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, javne ustanove i tvrtke u području kulture i turizma, turističke zajednice
Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a u EUR (bespovratna sredstva)	5.000.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	882.352,94 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	20.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	4.000.000,00 EUR
Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	Proračun Zadarske županije, Program 2101 Muzejsko galerijska djelatnost, A2101-01 Djelatnost Narodnog muzeja
Ostali planirani izvor financiranja mjere	EU sredstva (ITU), EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja

OPERACIJA 4. POTICANJE ENERGETSKE UČINKOVITOSTI I KORIŠTENJE OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJA NA OTOCIMA

Opis operacije

U okviru operacije 4. *Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije* nastavlja se i dodatno potiče energetska tranzicija otoka Zadarske županije u svojim nastojanjima prema potpunoj energetskej samodostatnosti i klimatskoj neutralnosti arhipelaga. Ovom operacijom osobito se potiču ulaganja prema mjerama poticanja energetske učinkovitosti objekata javne infrastrukture i poticanje proizvodnje primarne energije iz obnovljivih izvora.

Već je istaknuto kako se za postizanje klimatske neutralnosti Europske unije do 2050. godine energetska učinkovitost valja smatrati ključnim područjem djelovanja, ali i zasebnim izvorom energije. Zgrade i promet stavljeni su u fokus prijedloga *Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o energetskej učinkovitosti (preinaka) COM/2021/558* s obzirom na njihov učinak u ukupnoj potrošnji energije te emisijama stakleničkih plinova. Mjerama energetske učinkovitosti na otocima Zadarske županije osobito treba obuhvatiti objekte javne infrastrukture koje se zbog svojih dimenzija, razdoblja gradnje, primijenjenih građevnih materijala i općenito načina izgradnje smatra najvećim pojedinačnim potrošačima energije. Posebnu pažnju nužno je usmjeriti ka energetskej obnovi školskih objekata, dječjih vrtića, domova zdravlja i drugih zgrada javnog sektora vodeći računa o posebnim uvjetima obnove građevina upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, kao i građevina koje su sastavnim dijelom zaštićenih kulturno-povijesnih cjelina. Primjenama mjera energetske obnove javnih zgrada doprinosi se smanjenju potrošnje energije i emisija stakleničkih plinova, ali i očuvanju prostornih resursa jer se dodatno potiče kružna obnova prostora i zgrada (ulaganja u *brownfield* lokacije) umjesto kontinuiranog širenja na neizgrađena područja. Osobito se potiču ulaganja u cjelovitu energetske obnovu postojećih javnih objekata koja obuhvaćaju ulaganja u povećanje toplinske zaštite elemenata vanjske ovojnice objekata te zidova prema negrijanom prostoru¹⁸⁹, povećanje učinkovitosti rashladnih sustava te sustava grijanja i ventilacije, učinkovitosti sustava rasvjete, kao i ostalih trošila, uključujući i uvođenje sustava automatizacije i upravljanja objektom čime se osim mjera energetske obnove i monitoringa potrošnje obuhvaća i mjere za osiguranje zdravih unutarnjih klimatskih uvjeta. Osim samih zgrada u javnoj funkciji, mjerama energetske učinkovitosti treba obuhvatiti i druge javne objekte i povezane javne prostore te učiniti iskorak prema implementaciji energetske učinkovitih i pametnih rješenja u javnom prostoru, kao i u otočnoj mobilnosti i prometu.

Osiguranje energetske samodostatnosti te održivosti nije moguće bez ozbiljnijeg korištenja obnovljivih izvora energije (poglavito sunca i mora) koji predstavljaju jedan od glavnih prioriteta za sve otoke na području Zadarske županije.

Usmjerenjem na obnovljive izvore energije te kroz učinkovitije upravljanje postojećim resursima u javnom sektoru, osigurava se dostupnija i čišća energija uz brigu o okolišu. Potencijal korištenja obnovljivih izvora energije na otocima Zadarske županije jest značajan s obzirom na izloženost djelovanju vjetra, valova te sunca. Uz energetske obnovu objekata u javnoj funkciji i povezanih javnih prostora, ovom operacijom osobito se potiče primjena autonomnih energetske sustava obnovljivih

¹⁸⁹ Mjere povećanja toplinske zaštite elemenata vanjske ovojnice grijanog prostora objekata uobičajeno obuhvaćaju vanjski zid, ravni krov i/ili kosi krov, zidove prema negrijanim prostorijama i negrijanom stubištu, pod na tlu, strop iznad vanjskog zraka i/ili prema negrijanim prostorijama, zamjenu vanjske stolarije

izvora energije na otocima, poput solarnih toplinskih sustava za pripremu potrošne tople vode i/ili grijanje prostora, sustava s fotonaponskim modulima za proizvodnju električne energije za potrebe pojedinačnog objekta, dizalica toplina (s posebnim naglaskom na sustave koji koriste morsku vodu), ali i primjenu drugih povezanih tehnologija i alternativnih izvora energije poput ulaganja u čiste tehnologije povezane s vodikom i baterijskog sustava za skladištenje energije.

Integriranim ulaganjima u unaprjeđenje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije te čistih tehnologija, razvojem i primjenom pametnih tehnoloških rješenja uz učinkovitije upravljanje resursima, omogućava se čišća i dostupnija energija, potiče se zeleni lokalni razvoj na području otoka uz održivi rast te očuvanje okoliša za sve sadašnje i buduće generacije.

Mjera za provedbu operacije 4. *Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima* je:

- 4.1. Poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima

Pokazatelji ostvarenja i rezultata operacije

Pokazatelj ostvarenja	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja rezultata (referentna godina 2019.)	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RCO19 Javne zgrade s poboljšanim energetske svojstvima	čtvorni metri	0,00	2.100,00	10.600,00	RCR26 Godišnja potrošnja primarne energije	MWh godišnje	2.900,00	2.000,00

Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a **5.882.352,94 EUR**

Mjera za provedbu operacije	4.1. Poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima
Svrha provedbe mjere	Ovom mjerom podupirat će se energetska učinkovitost i korištenje obnovljivih izvora energije u javnom sektoru čime se doprinosi ekološkoj i energetskej tranziciji otoka Zadarske županije.
Opis provedbe mjere	<p>Provedbom ove mjere poticat će se primjena inovativnih i energetski učinkovitih rješenja u javnom sektoru. Poticat će se cjelovita energetska obnova postojećih objekata javne infrastrukture koja uključuje implementaciju mjera na termotehničkim sustavima, vanjskoj ovojnici objekta i/ili zidova prema negrijanom prostoru uz provedbu mjera zaštite od požara i potresa. Nastavno na energetske obnovu objekata u javnoj funkciji kroz ovu mjeru potiču se i ulaganja u solarne toplinske sustave za pripremu potrošne tople vode i/ili grijanje prostora, sustave s fotonaponskim modulima za proizvodnju električne energije, dizalice topline s posebnim naglaskom na sustave koji koriste morsku vodu te primjenu drugih povezanih tehnologija. Slijedom navedenoga, mjera obuhvaća ulaganja u okviru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ulaganja u energetske učinkovitost javnih zgrada te - ulaganja u energetske učinkovita i pametna rješenja u javnom prostoru (demonstracijski projekti) - ulaganja u pametna rješenja na javnim objektima i u javnom prostoru (demonstracijski projekti) za proizvodnju primarne energije iz obnovljivih izvora - edukativne, promotivne i informativne aktivnosti.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, javne ustanove i tvrtke, komunalna društva
Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a u EUR (bespovratna sredstva)	5.000.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	882.352,94 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	1.100.000,00 EUR
Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	n/p
Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	Proračun Zadarske županije, Kapitalna ulaganja u osnovnim školama, T2203-03, A69 - Sufinanciranje izgradnje FNE, Program 3402 Energetika, T3402-01 Energetski projekti
Ostali planirani izvor financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja

OSTALA PODRUČJA ULAGANJA

Osim ključnih područja ulaganja u okviru operacija definiranih Integriranim teritorijalnim programom 2021. – 2027. u okviru posebnog cilja RSO5.2. *Poticanje integriranog i uključivog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana (EFRR)*, kao ostala područja ulaganja važna za razvoj otoka, a u skladu s Nacionalnim planom razvoja otoka 2021. – 2027. i Planom razvoja Zadarske županije 2021. – 2027. te prepoznatim razvojnim potrebama i potencijalima, definiraju se dodatne mjere kao set komplementarnih aktivnosti predviđen za financiranje iz drugih prikladnih izvora financiranja i pripadajućih financijskih mehanizama.

Mjera Plana razvoja Zadarske županije	Mjera 6.2. Povećanje dostupnosti i osiguravanje jednakih uvjeta za sudjelovanje u programima ranog i predškolskog odgoja te svim razinama obrazovanja
Svrha provedbe mjere	Unaprjeđenje dostupnosti i kvalitete infrastrukture te odgojno-obrazovnih programa u svrhu demografske i gospodarske revitalizacije otočnih područja.
Opis provedbe mjere	Ovom mjerom potiču se ulaganja u odgojno-obrazovnu infrastrukturu u smislu povećanja i osiguravanja dostupnosti te zadovoljavanja suvremenih odgojno-obrazovnih potreba i standarda kvalitete kroz: <ul style="list-style-type: none"> - izgradnju novih, opremanje te obnovu i opremanje postojećih dječjih vrtića, a osobito otvaranjem novih kapaciteta odgojnih skupina za djecu jasličke dobi - izgradnju nove, opremanje i obnovu postojeće osnovnoškolske i srednjoškolske infrastrukture, kao i primjena novih tehnologija u odgojno-obrazovnim programima - izgradnju novih, opremanje i obnovu postojećih kapaciteta u području programa cjeloživotnog učenja - poticanje širenja znanosti i visokog obrazovanja na otočna područja uz povezivanje s lokalnim zajednicama i gospodarstvenicima - poticanje digitalizacije i primjene novih tehnologija na svim razinama odgoja i obrazovanja - razvoj novih programa i drugih aktivnosti unaprjeđenja područja odgoja i obrazovanja na otocima.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, ustanove u području odgoja i obrazovanja, ustanove u području obrazovanja odraslih, učilišta, sveučilišta
Planirani izvori financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, proračun jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, ostali izvori financiranja
Mjera Plana razvoja Zadarske županije	Mjera 8.5. Unaprjeđenje razine zdravstvene zaštite i socijalne skrbi na otocima i u ruralnim područjima
Svrha provedbe mjere	Unaprjeđenje dostupnosti i kvalitete infrastrukture te usluga zdravstvene zaštite i socijalne skrbi na otocima Zadarske županije.

Opis provedbe mjere	<p>Prostorne karakteristike i demografska obilježja otočnog područja Zadarske županije dostupnost zdravstvene zaštite i usluga socijalne skrbi čine jednim od prioritetnih područja djelovanja. Kao nužnost ističe se potreba osiguravanja svih preduvjeta za pružanje hitne medicinske pomoći unutar tzv. zlatnog sata. U području socijalne skrbi usluge na otocima Zadarske županije potrebno je usmjeriti ka starijima i nemoćnima te mladima i djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima.</p> <p>Ovom mjerom potiču se ulaganja u infrastrukturu i unaprjeđenje dostupnosti usluga zdravstva i socijalne skrbi kroz ulaganja u:</p> <ul style="list-style-type: none"> - infrastrukturu i opremljenost domova zdravlja, laboratorija i izvanbolničke specijalističke zdravstvene zaštite - razvoj mobilne zdravstvene njega na otocima - razvoj poticajnog okruženja za zdravstveno osoblje na otocima - razvoj usluge telemedicine, naročito na manjim i udaljenijim otocima - unaprjeđenje sustava hitne medicine - daljnji razvoj ljekarničke mreže na otocima - kapacitete i opremljenost domova za starije i nemoćne - razvoj usluge pomoći u kući i dnevnih boravaka te - razvoj drugih aktivnosti unaprjeđenja područja zdravstva i socijalne skrbi na otocima.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, ustanove u području zdravstva, ustanove u području socijalne skrbi
Planirani izvori financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, proračun jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, ostali izvori financiranja

Mjera Plana razvoja Zadarske županije	Mjera 13.1. Unaprjeđenje sustava gospodarenja komunalnim otpadom i poticanje prijelaza na kružno gospodarstvo
Svrha provedbe mjere	Unaprjeđenje sustava gospodarenja komunalnim otpadom otoka u svrhu zaštite osjetljivih otočnih ekosustava uz poticanje prijelaza na kružno gospodarstvo i smanjenje broja ilegalnih odlagališta otpada
Opis provedbe mjere	<p>Svrha unaprjeđenja sustava gospodarenja komunalnim otpadom otoka Zadarske županije je, također, zaštita osjetljivih otočnih ekosustava uz poticanje prijelaza na kružno gospodarstvo. Ilegalna odlagališta otpada značajno zagađuju prostor otoka Zadarske županije stoga je nužno provesti daljnja ulaganja u programe informiranja i edukacije otočnog stanovništva i gospodarskih subjekata te jačanje kapaciteta komunalnih poduzeća kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izgradnju i opremanje novih i proširenje postojećih postrojenja za oporabu i reciklažnih centara i sortirnica, pretovarnih stanica, reciklažnih dvorišta - nabavu povezne opreme, vozila i drugih povezanih tehnologija u skladu sa suvremenim standardima sektora - aktivnosti sanacije i prevencije ilegalnog odlaganja otpada

	<ul style="list-style-type: none"> - aktivnosti unaprjeđenja sustava prikupljanja i zbrinjavanja morskog otpada i sustava za prihvata otpada s brodova kako bi se spriječilo da se štetne i opasne tvari s brodova ispuštaju u more - razvoj drugih aktivnosti unaprjeđenja sustava gospodarenja komunalnim otpadom na otocima.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, javne tvrtke za gospodarenje otpadom, komunalne tvrtke
Planirani izvori financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, proračun jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, ostali izvori financiranja

Mjera Plana razvoja Zadarske županije	Mjera 13.2. Unaprjeđenje kvalitete i održivo upravljanje sustava vodoopskrbe i odvodnje (vodnog gospodarstva)
Svrha provedbe mjere	Svrha ove mjere je unaprjeđenje kvalitete života otočnog stanovništva Zadarske županije osiguravanjem dostatnih količina vode za ljudsku potrošnju te unaprjeđenje razine zaštite okoliša razvojem sustava javne odvodnje.
Opis provedbe mjere	<p>Većinu nastanjenih otoka Zadarske županije karakterizira nedostatan razvijen sustav vodnog gospodarstva. Ograničena dostupnost vode namijenjene ljudskoj potrošnji osobito je izražena kod malih i udaljenih otoka Grada Zadra koji su ostali nepovezani u regionalni vodoopskrbni sustav, dok većina otoka nema izgrađen sustav za pravilno sakupljanje i pročišćavanje otpadnih voda. Ovom mjerom osobito se potiču ulaganja u:</p> <ul style="list-style-type: none"> - modernizaciju i proširenje vodoopskrbnog sustava kroz instalaciju, rekonstrukciju i sanaciju podmorskih vodoopskrbnih cjevovoda te izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih komunalnih vodnih građevina (vodozahvata, vodosprema, cjevovoda i pripadajućih građevina vodoopskrbne mreže) - modernizaciju i proširenje sustava javne odvodnje kroz aktivnosti izgradnje, rekonstrukcije i/ili sanacije cjevovoda i drugih građevina sustava javne odvodnje, uključujući i sustave za pročišćavanje otpadnih voda - primjenu inovativnih rješenja i pametnih tehnologija u vodnom gospodarstvu poput desalinizatora i drugih sličnih sustava, a naročito onih koji se pokreću iz obnovljivih izvora energije - primjenu drugih aktivnosti unaprjeđenja sustava vodnog gospodarstva na otocima.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice lokalne samouprave, komunalne tvrtke u području vodnog gospodarstva
Planirani izvori financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, proračun jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, ostali izvori financiranja

Mjera Plana razvoja Zadarske županije	Mjera 17.7. Unaprjeđenje međuotočne povezanosti i povezanosti otoka i kontinentskog zaleđa s funkcijama glavnih gravitacijskih centara u Županiji
Svrha provedbe mjere	Svrha provedbe mjere je unaprjeđenje prometnog sustava otoka Zadarske županije uz osiguravanje kvalitetnije povezanosti otoka s kopnom, otoka međusobno, ali i prometa na samome otoku.
Opis provedbe mjere	<p>Osiguravanje kvalitetne povezanosti otoka važan je segment otočnog razvoja jer predstavlja jednu od glavnih osovina društvenog i gospodarskog razvoj otočnih zajednica. U tom pogledu ulaganja u prometnu infrastrukturu trebaju obuhvatiti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ulaganja u razvoj i unaprjeđenje mreže pomorske infrastrukture i usluga, a osobito ulaganja u lučku infrastrukturu i opremljenost luka na otocima za prihvat obalnih linijskih putničkih brodova, ali i za posebne namjene (poput ribarskih luka, luka za brodogradnju, nautički turizam i komunalnih sportskih luka) - unaprjeđenje infrastrukture i organizacije cestovnog prometa i prometa u mirovanju - uspostavu mreže heliodroma - primjenu prihvatljivih prometnih rješenja te javnog prijevoza na alternativna goriva i sl. u svrhu smanjenja emisija štetnih stakleničkih plinova - primjenu drugih aktivnosti unaprjeđenja prometnog sustava i povezivanja otoka zadarske županije.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, županijska lučka uprava, županijska uprava za ceste, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, javni prijevoznici, druga javnopravna tijela koja djeluju u području prometa
Planirani izvori financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, proračun jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, ostali izvori financiranja

Mjera Plana razvoja Zadarske županije	Mjera 18.1.: Razvoj i izgradnja širokopojasne infrastrukture i elektroničkih komunikacijskih mreža vrlo velikog kapaciteta
Svrha provedbe mjere	Osiguravanje dostupnosti visokokvalitetne i napredne komunikacijske infrastrukture uz podizanje razine digitalnih kompetencija na otocima Zadarske županije.
Opis provedbe mjere	<p>Suvremene tehnologije nose nove mogućnosti za otočna i druga udaljena područja, a o osobito u pružanju različitih usluga javnog sektora, društvenom razvoju te razvoju gospodarstva. Međutim, za punu primjenu te dostupnost poslovnih modela utemeljenih na umjetnoj inteligenciji, virtualnoj stvarnosti, IoT i drugim naprednim rješenjima potrebno je osigurati dostupnost visokokvalitetne i napredne komunikacijske infrastrukture uz podizanje razine digitalnih kompetencija. Kroz predmetnu mjeru osigurat će se ulaganja u:</p> <ul style="list-style-type: none"> - unaprjeđenje fizičke elektroničke komunikacijske infrastrukture, odnosno razvoj širokopojasne infrastrukture i elektroničkih komunikacijskih mreža vrlo velikog kapaciteta i brzina od 1 Gbit/s

	<p>i više, uz razvoj pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža nove generacije (5G mreža), ali i popratne aktivnosti kao što su</p> <ul style="list-style-type: none"> - podizanje digitalnih kompetencija i stvaranje uvjeta za digitalnu transformaciju i primjenu naprednih tehnologija u gospodarstvu i društvu - poticanje primjene pametnih tehnologija i digitalizacije usluga i procesa - primjenu drugih aktivnosti provedbe procesa digitalizacije otoka Zadarske županije.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, HAKOM
Planirani izvori financiranja mjere	EU sredstva (PKK, NPOO i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, proračun jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, ostali izvori financiranja

Mjera Nacionalnog plana razvoja otoka	Mjera 2.1.2. Obnavljanje katastra i zemljišnih knjiga i evidentiranje pomorskog dobra za katastarske općine na otocima
Svrha provedbe mjere	U svrhu osiguravanja preduvjeta za provedbu kapitalnih i infrastrukturnih projekata na otocima, omogućavanja bržih i transparentnijih investicija, potrebna je provedba katastarske izmjere te obnova podataka o nekretninama u katastru i zemljišnoj knjizi za katastarske općine na otocima.
Opis provedbe mjere	<p>Provedbom katastarskih izmjera i izradom geodetsko-tehničke dokumentacije u okviru katastarske izmjere stvaraju se preduvjeti za donošenje rješenja o određivanju granica pomorskog dobra od strane nadležnih tijela te za evidentiranje pomorskog dobra u katastru i zemljišnoj knjizi za katastarske općine na otocima. Navedenim se osigurava pravna sigurnost vlasnika i investitora u prometu nekretnina, ubrzavaju procesi ulaganja te poboljšava funkcioniranje tržišta nekretnina, omogućuje kvalitetnije upravljanje nekretninama (u vlasništvu države, jedinica lokalne samouprave i u vlasništvu pravnih i fizičkih osoba), povećava mogućnost korištenja sredstava iz fondova Europske unije te osigurava kvalitetniji život stanovnika na otocima i razvoj otoka u cjelini.</p> <p>Mjera obuhvaća:</p> <ul style="list-style-type: none"> - provedbu katastarske izmjere - obnovu zemljišnih knjiga - evidentiranje granica pomorskog dobra.
Rok provedbe mjere (mjesec, godina)	12/2029
Nadležnost za provedbu mjere	Državna geodetska uprava
Planirani izvori financiranja mjere	Nacionalni proračun, proračun jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, ostali izvori financiranja

OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

Opis odabranih područja ulaganja uz opis ekonomskih, socijalnih i ekoloških poveznica između planiranih područja ulaganja

Raznolikost i dinamika otočnog prostora Zadarske županije, kao i veliki broj malih otočnih zajednica zahtijevaju da se odabrana ulaganja u okviru Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije integriraju u odgovoru na utvrđene lokalne razvojne potrebe i potencijale područja te da slijede multi-tematski i multi-sektorski pristup.

Kompleksnost uravnoteženog i održivog razvoja otoka uvijek primarno polazi od nužnosti za očuvanjem i održivim upravljanjem i korištenjem otočnog prostora. Osjetljivi otočni ekosustavi predmet su strepnje i divljenja u jednome. Kao takvi nose potrebu za znatnim ulaganjima u njihovu zaštitu, a osobito u okviru prilagodbe klimatskim promjenama te zaštite od prirodnih nepogoda, ali i onih uzrokovanih djelovanjem čovjeka te tehničko-tehnološkim ugrozama. U tom pogledu najznačajniju ulogu nose službe civilne zaštite, a osobito operativne snage vatrogastva. S druge strane ulaganja u plavu i zelenu infrastrukturu, očuvanje i prezentaciju otočnog okoliša i prirodne baštine, nositelj su njegovog identiteta jer prožimaju javne društvene prostore i (p)ostaju nositelj gospodarskog rasta otoka kroz turizam, poljoprivredu i ribarstvo. Okoliš je stoga sveobuhvatan i čini dio društvene (socijalne) i ekonomske komponente otočnih zajednica. O okolišu osobito ovisi otočno gospodarstvo stoga su sva ulaganja u zaštitu i održivo upravljanje i korištenje otočnog prostora ulaganja u održivo ribarstvo i akvakulturu, održivu poljoprivredu i održivi turizam te druge povezane djelatnosti. S druge strane ulaganja u pomno odabranu poslovnu infrastrukturu mogu potaknuti održivi razvoj gospodarstva u skladu s industrijskom tranzicijom te za lokalnu zajednicu donijeti višestruke koristi i u društvenom odnosno socijalnom razvoju, dok se istovremeno smanjuju negativni ekološki utjecaji na otočni ekosustav.

Ulaganja u poslovnu i javnu infrastrukturu na otocima su nužna i zahtjevna za područje otoka Zadarske županije s obzirom na usitnjenost otočnih zajednica i njihovu demografsku stvarnost. Upravo u tom dijelu osobito se ističe potreba poticanja kombiniranih ulaganja, poput izgradnje multifunkcionalnih objekata koji mogu integrirati društvene, kulturne, ali i gospodarske sadržaje te nužnost suradnje više otočnih zajednica međusobno i drugih otočnih dionika kako bi se osigurala njihova održivost. Ovim pristupom otočnim društvenim resursima potiče se uključivanje partnera iz različitih razvojnih sektora i više otočnih lokalnih zajednica u pripremu i provedbu projektnih inicijativa na otocima, odnosno u kreiranju koncepta i društvenih sadržaja prostora prije i tijekom provedbe projekta, a osobito kasnije, nakon provedbe projekta – u njegovu korištenju. Razmjena iskustava među otocima i otočnim dionicima odvijat će se kroz provedbu zajedničkih projekata te kreiranju zajedničkih programa nakon završetka provedbe projekata što će dodatno poticati Jedinica za provedbu TS-a i Radna skupina – Otočno partnerstvo svojim djelovanjem¹⁹⁰, i to u okviru svih operacija TS-a. Iako društveni sadržaji, sami po sebi, kroz rad organizacija civilnog društva, kulturne i kreativne industrije mogu stvarati nove prilike i nova radna mjesta, ulaganja u poslovnu infrastrukturu i potporne usluge uz suradnju sa znanstvenom zajednicom i istraživačkim sektorom na širem otočnom području mogu pružiti drugu dimenziju otočnom razvoju u vidu diverzificiranja otočnog gospodarstva iskorištavanja posebnosti otoka u stvaranju novih i inovativnih lokalnih djelatnosti kao što je to određeno odrednicama pametnog otoka.

¹⁹⁰ Djelovanje Jedinice za provedbu TS-a i Radne skupine – Otočno partnerstvo u provedbi TS-a opisane su u okviru poglavlja *Okvir za praćenje provedbe*

Među najznačajnijim utjecajima na gospodarske, društvene i okolišne sastavnice otoka svakako ima turizam. Turizam se kao skup odnosa i pojava naslanja na karakterističnu prirodnu i kulturnu otočnu baštinu, ali i infrastrukturu područja te tako ujedno dotiče, potiče i koristi resurse i potencijale prostora. Ulaganja u fizičku obnovu i revitalizaciju kulturnih dobara, znamenitosti, baštine i lokalnih običaja od osobite su važnosti za lokalnu zajednicu, ali i očuvanje identiteta regije te države u cijelosti. Njihovo očuvanje i valorizacija kroz turističku ponudu prostora uz poticanje kulturnih i kreativnih industrija etabliran su recept za osiguravanje njihove dugoročne održivosti. Turizam tako, s jedne strane kulturnu i prirodnu baštinu spašava od nestanka, osvještava lokalno stanovništvo i otočne dionike o njihovoj vrijednosti, a s druge strane stavlja značajne pritiske na društvenu i komunalnu infrastrukturu. Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Zadarske županije potiču se ulaganja u obnovu kulturne baštine i njezinu valorizaciju kroz integraciju s drugim sektorima uz prelazak na alternativne, dugoročne, održive i odgovorne oblike turizma na otocima.

Još jedan od pritisaka koji se dodatno javlja na otočnom području jest velika razlika u broju stanovnika i posjetitelja otoka u ljetnom i zimskom razdoblju, zbog čega je prisutno sve veće sezonsko opterećenje elektroenergetskog sustava. Sigurna i stabilna opskrba električnom energijom osnovni je preduvjet kvalitetnog životnog standarda svih otočana, ali i neizostavan čimbenik za značajniji razvoj gospodarskih i društvenih djelatnosti. Ulaganja u obnovljive izvore energije mogu otvoriti nove prilike za gospodarski razvoj, uz istovremeno smanjenje troškova za opskrbu energijom omogućujući lokalnim zajednicama da uštede preusmjere u druge potrebe. S druge strane poboljšanje energetske učinkovitosti i ulaganje u obnovljive izvore energije može potaknuti i održivi turizam kroz smanjenje ugljičnog otiska, što može privući više turista zainteresiranih za ekoturizam. Mjere energetske učinkovitosti će kao horizontalni pristup obavezno biti integrirane u sva infrastrukturna ulaganja Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije, dok se dodatno potiču i investicije u različite oblike obnovljivih izvora energije. Sve projektne inicijative u okviru operacije 4. *Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima* doprinose provedbi učinkovitih i potrebnih mjera za prilagodbu klimatskim promjenama i iskorak prema klimatski neutralnim otocima u skladu s inicijativom „Čista energija za otoke EU-a” te time podržavaju provedbu *Agende za prelazak na čiste oblike energije otoka Grada Zadra i Tranzicijskog plana prema čistoj energiji Dugog otoka, Zverinca i Lavdare, odnosno Europskog zelenog plana* čime se obuhvat ove inicijative proširuje na područje svih otoka Zadarske županije.

Sva ulaganja predviđena Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Zadarske županije moraju biti usklađena sa strogim okolišnim načelom “ne nanosi bitnu štetu” / “*Do no significant harm*” (DNSH). U pogledu izgradnje novih objekata javne društvene infrastrukture sva ulaganja usmjeravaju se prema nZEB standardu, dok se, gdje je to moguće, osobito potiču intervencije koje revitaliziraju i stavljaju u funkciju *brownfield* lokacije.

Sve operacije Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije pojedinačno, a osobito primjenom multi-tematskog i multi-sektorskog pristupa te kombiniranih ulaganja promiču primjenu koncepta Pametnog otoka te njegovih odrednica u skladu sa člankom 22. Zakona o otocima (NN 116/18, 73/20, 70/21) kako slijedi:

1. aktivno sudjelovanje u prilagodbi i ublažavanju klimatskih promjena na lokalnoj razini
2. uvođenje i korištenje naprednih tehnologija radi osiguranja optimalnog upravljanja i korištenja lokalnih resursa i infrastrukture kroz različite poslovne modele
3. smanjenje upotrebe fosilnih goriva povećanjem održivog korištenja obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti
4. promicanje održive mobilnosti na otocima
5. smanjenje i konačno uklanjanje nedostatka i oskudice vode primjenom nekonvencionalnih i pametnih načina upravljanja vodnim resursima

6. stvaranje područja bez odlaganja otpada promicanjem kružnog gospodarstva
7. očuvanje karakteristične prirodne i kulturne baštine otoka
8. diverzificiranje otočnog gospodarstva iskorištavanjem posebnosti otoka u stvaranju novih i inovativnih lokalnih djelatnosti
9. jačanje i promoviranje socijalne uključenosti, edukacije i participacije građana
10. prelazak na alternativne, dugoročne, održive i odgovorne oblike turizma na otocima.

Sve mjere i pripadajuće intervencije stoga se međusobno isprepleću te su međuovisne u pogledu postizanja zajedničkih ciljeva otočnog prostora Zadarske županije te se Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Zadarske županije osobito vrednuju intervencije koje:

- podržavaju multi-sektorski i multi-tematski pristup te doprinose dvama ili više pokazatelja
- podržavaju projektno partnerstvo i suradnju otočnih dionika i partnera iz više različitih sektora
- podržavaju širi teritorijalni obuhvat projektnog partnerstva, odnosno suradnju dvije ili više jedinica lokalne samouprave na jednom otoku, suradnju više otoka u obuhvatu jedne jedinice lokalne samouprave, a osobito suradnju dvije ili više jedinica lokalne samouprave na više otoka
- doprinose odrednicama Pametnog otoka sukladno čl. 22 Zakona o otocima
- usklađene su sa strogim okolišnim načelom "ne nanosi bitnu štetu" / "Do no significant harm" (DNSH)
- gdje je to moguće, potiču intervencije koje revitaliziraju i stavljaju u funkciju *brownfield* lokacije
- primjenom mjera energetske učinkovitosti i ulaganja u obnovljive izvore energije doprinose inicijativi „Čista energija za otoke EU-a” i ostvarenju *Europskog zelenog plana*.

Opis komplementarnog seta aktivnosti i povezanost Teritorijalne strategije s drugim programima

Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Zadarske županije i odabranim operacijama s povezanim područjima ulaganja obuhvaćen je dio potreba otočnog prostora identificiranih kroz analizu razvojnih potreba i potencijala i rad otočnih dionika. Ovim procesom identificirane su potrebe otočnog stanovništva koje su se u velikom naslonile na potrebe za infrastrukturnim ulaganjima, ali i aktivnostima unaprjeđenja usluga javnog sektora u svim područjima.

Odabranim ulaganjima u okviru operacija 1. *Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora*, 2. *Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima*, 3. *Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima* i 4. *Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima* koja obuhvaćaju intervencije u fizičku društvenu i javnu infrastrukturu financirane iz Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. posebnog cilja RSO5.2. *Poticanje integriranog i uključivog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana (EFRR)* stvorit će se temelji i otvoriti prilike za daljnja ulaganja i intervencije otočnih dionika, a osobito prema aktivnostima usmjerenima ka jačanju ljudskih potencijala, djelovanju organizacija civilnog društva, digitalizaciji te unaprjeđenju dostupnosti i kvalitete poduzetničkih potpornih institucija i ostalih društvenih usluga javnog sektora na području otoka kroz Europski socijalni fond + (ESF+) te druge međunarodne, nacionalne, regionalne i lokalne izvore financiranja. Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Zadarske županije osobito se potiču inicijative i projekti koje se nastavljaju na prethodno provedene intervencije, intervencije u provedbi ili je kroz ESF+ te druge izvore financiranja predviđena provedba komplementarnih projekata.

Uz aktivnosti koje se izravno naslanjaju na operacije određene Integriranim teritorijalnim programom 2021. – 2027. za područje otoka te prethodno obrađenim operacijama, ovim TS-om potiče se financiranje i drugih komplementarnih razvojnih mjera u skladu s Integriranim teritorijalnim programom 2021. – 2027. u okviru industrijske tranzicije hrvatskih regija i pripadajućih mehanizama

potpore razvoju gospodarstva i poduzetništva (EFRR) te u okviru integriranih teritorijalnih ulaganja (EFRR) usmjerenih ka urbanim područjima za otoke koji pripadaju Urbanom području Grada Zadra (Ist, Iž, Molat, Olib, Ošljak, Premuda, Rava, Rivanj, Sestrunj, Silba, Ugljan). Potpore razvoju otočnim gospodarstvima naslonjenima na poljoprivredu i ribarstvo obuhvatit će se i u okviru Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2023. – 2027. i Zajedničke ribarstvene politike i pomorske politike EU-a u razdoblju 2021. – 2027. godine kroz Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR) i Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu (EFPRA) te uz potporu LAG-ova (LAG Mareta za područje otoka u okviru Grada Zadra te općina Kali, Kukljica, Preko, Sali i LAG Laura za područje općina Pakoštane, Pašman, Sv. Filip i Jakov i Tkon) i FLAG-ova (FLAG Plodovi mora za područje otoka u okviru Grada Zadra te općina Kali, Kukljica, Preko, Sali i FLAG Lostura za područje općina Pakoštane, Pašman, Sv. Filip i Jakov i Tkon).

Uz poslovnu i društvenu javnu infrastrukturu kao prioriteti otočnog razvoja osobito se ističu ulaganja u otočnu povezanost (prometnu i digitalnu), komunalnu infrastrukturu, jačanje infrastrukture i usluga sektora zdravstva, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja. Ovaj set komplementarnih aktivnosti, kojima se dodatno podupiru intervencije u skladu s odrednicama prema konceptu Pametnog otoka, financirat će se iz Programa konkurentnost i kohezija 2021. – 2027. te Nacionalnog programa oporavka i otpornosti i pripadajućih financijskih mehanizama te drugih prikladnih izvora financiranja.

Opis sudjelovanja otočnih dionika i partnera iz različitih sektora i/ili s više otoka u provedbi TS-a

Već opisana obilježja otočnog područja Zadarske županije s velikim brojem nastanjenih i povremeno nastanjenih otoka, relativno malim brojem stanovništva te specifičnim izazovima koji se razlikuju u okviru svake pojedine otočne zajednice inzistiraju na primjeni pristupa "odozdo prema gore" kroz cijelo vrijeme trajanja pripreme i provedbe Teritorijalne strategije razvoja otoka. Primjenom ovog pristupa osigurava se relevantnost i održivost svake odabrane intervencije, ali i potiče suradnja među lokalnim otočnim dionicima te osigurava jednakost mogućnosti i nediskriminacija svih otočnih zajednica, a osobito onih u otočnom prioritetnom području sukladno čl. 14. Zakona o otocima. Upravo u osiguravanju održivosti svake pojedine intervencije nužna je suradnja otočnih dionika i partnera iz više različitih sektora, ali i više različitih otočnih zajednica za maksimiziranje njihova učinka. U tom pogledu Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Zadarske županije posebice će se vrednovati intervencije koje promiču:

- projektno partnerstvo i suradnju otočnih dionika i partnera iz više različitih sektora
- suradnju dvije ili više jedinica lokalne samouprave na jednom otoku
- suradnju više otoka u okviru jedne jedinice lokalne samouprave
- suradnju dvije ili više jedinica lokalne samouprave na više otoka
- provedbu aktivnosti na otočnom prioritetnom području sukladno čl. 14. Zakona o otocima
- provedbu aktivnosti kojima se osiguravaju i promoviraju jednake mogućnosti i ravnopravnost svim skupinama društva, a osobito onima koje zastupaju interese ranjivih skupina te time doprinose smanjenju njihove socijalne isključenosti.

Razmjena iskustava među otocima i otočnim dionicima te uključivanje partnera iz različitih razvojnih sektora, odnosno poticanje suradnje više otoka i jedinica lokalne samouprave na otocima za provedbu TS-a i zajedničkih intervencija osigurat će se prema potrebi primjenom različitih modela za poticanje suradnje i umrežavanje poput tematskih fokus grupa i radnih sastanaka, partnerskih foruma i tribina, a na temu te u skladu s dinamikom utvrđenom od strane Otočnog partnerstva i nositelja provedbe TS-a.

Opis dugoročnog utjecaja provedbe TS-a na cjelovit i integrirani razvoj otočnog prostora

Ovim dokumentom, kao Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Zadarske županije za provedbu Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027., ali i kao sveobuhvatnim Planom razvoja otoka Zadarske županije sukladno čl. 26. Zakona o otocima stvorena je vizija razvoja otoka Zadarske županije za razdoblje do 2027. godine kako slijedi:

Otoci Zadarske županije su područje uravnoteženog i održivog rasta i razvoja koji se temelji na povezanosti, digitalizaciji i inovacijama. Prepoznatljivi su kao mjesto očuvane prirode i kulturne baštine te susreta tradicije, autohtonosti i inovativnosti koji pružaju sigurno i poticajno okruženje za sve njihove stanovnike.

Provedbom operacija i mjera u okviru prihvatljivih područja ulaganja Teritorijalne strategije te u sinergiji s kombiniranim ulaganjima komplementarnog seta aktivnosti doprinjet će se ostvarenju postavljene vizije, ali i jačanju i integraciji otočnih zajednica, njihovom gospodarskom i demografskom osnaživanju te samim time – njihovu očuvanju.

OPIS SUDJELOVANJA PARTNERA U PRIPREMI I PROVEDBI TERITORIJALNE STRATEGIJE

Teritorijalna strategija razvoja otoka Zadarske županije izrađena je u skladu s načelom partnerstva kako je to propisano člankom 8. *Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem* (NN 123/17, 151/22) i člankom 5. *Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske* (NN 147/14, 123/17, 118/18) te člankom 8. CPR-a koji propisuje obvezu provođenja sveobuhvatnog partnerstva i višerazinskog upravljanja u skladu s institucionalnim i pravnim okvirom države. Sudjelovanje lokalnih otočnih dionika i ostalih partnerskih institucija u oblikovanju i provedbi Teritorijalne strategije razvoja otoka formalizirano je kroz sudjelovanje Radne skupine – Otočno partnerstvo te rad Partnerskog vijeća Zadarske županije i Odbora za vrednovanje.

Primjena participativnog pristupa „odozdo prema gore“ lokalnih otočnih zajednica osobito je izražena kroz uspostavu i rad Radne skupine – Otočno Partnerstvo.

Uspostava Radne skupine – Otočnog partnerstva Zadarske županije

Radna skupina – Otočno partnerstvo (dalje u tekstu: Otočno partnerstvo) osnovana je dana 27. siječnja 2023. godine Odlukom o uspostavi Radne skupine – Otočnog partnerstva za izradu Plana razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalne strategije razvoja otoka (KLASA: 302-02/19-02/4; URBROJ: 2198-01-23-32) kao savjetodavno tijelo putem kojeg se osigurava ostvarenje načela partnerstva tijekom procesa pripreme, izrade i donošenja te praćenja zadanih ciljeva i očekivanih ishoda Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije. Sastav Otočnog partnerstva formiran je uz koordinaciju te suglasnost nadležnog Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU od dana 25. siječnja 2023. godine.

Članovi Otočnog partnerstva imenuju se iz reda predstavnika Zadarske županije, jedinica lokalne samouprave na otocima i koje na svom području obuhvaćaju naseljene i povremeno naseljene otoke, predstavnika gospodarskog sektora, predstavnika socijalnih partnera, predstavnika organizacija civilnog društva, predstavnika istraživačkih organizacija, predstavnika javnih tijela čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka te ostalih ključnih dionika Zadarske županije koji djeluju na otocima, odnosno doprinose razvoju otoka Zadarske županije, a čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka definirane Integriranim teritorijalnim programom za otoke 2021. – 2027. u sljedećem sastavu:

1. predstavnik Zadarske županije (1)
2. predstavnik regionalnog koordinatora Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA (1)
3. predstavnik Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVACIJA (1)
4. predstavnik Grada Zadra (1)
5. predstavnik Općine Kali (1)
6. predstavnik Općine Kolan (1)
7. predstavnik Općine Kukljica (1)
8. predstavnik Grada Paga (1)
9. predstavnik Općine Pakoštane (1)
10. predstavnik Općine Pašman (1)
11. predstavnik Općine Poveljana (1)
12. predstavnik Općine Preko (1)
13. predstavnik Općine Sali (1)
14. predstavnik Općine Sveti Filip i Jakov (1)

15. predstavnik Općine Tkon (1)
16. predstavnik Općine Vir (1)
17. predstavnik Zavoda za prostorno uređenje Zadarske županije (1)
18. predstavnik Vatrogasne zajednice Zadarske županije (1)
19. predstavnik HGK Županijske komore Zadar (1)
20. predstavnik Obrtničke komore Zadarske županije (1)
21. predstavnik javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije NATURE - JADERE (1)
22. predstavnik Sveučilišta u Zadru (1)
23. predstavnik Hrvatskog zavoda za zapošljavanje – Područnog ureda Zadar (1)
24. predstavnik Centra za socijalnu skrb Zadar (1)
25. predstavnik Lokalne akcijske grupe LAG Mareta (1)
26. predstavnik Lokalne akcijske grupe u ribarstvu LAGUR Plodovi mora (1)
27. predstavnik Lokalne akcijske grupe LAG Lostura (1)
28. predstavnik Narodnog muzeja Zadar (1)
29. predstavnik Turističke zajednice Zadarske županije (1)
30. predstavnik Udruge proizvođača pašskog sira otoka Paga (1)
31. predstavnik Ribarske zadruge Omega 3 Kali (1)
32. predstavnik Mardešić d. o. o. Sali (1)
33. predstavnik Škver Kuštera d. o. o. (1)
34. predstavnik Otočnog sabora (1)
35. predstavnik Županijske lučke uprave Zadar (1)
36. predstavnik Županijske uprave za ceste Zadarske županije (1)
37. predstavnik Zajednice tehničke kulture (1).

Otočno partnerstvo formirano je na način da su zastupljeni predstavnici javnog, privatnog i civilnog sektora koji djeluju na otocima te podupiru i provode projekte i inicijative važne za razvoj otoka s primarnim fokusom na teme obuhvaćene dozvoljenim ulaganjima u okviru Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. za otoke.

Članove Otočnog partnerstva čini po jedan predstavnik Zadarske županije te jedinica lokalne samouprave na otocima i koja u svome obuhvatu imaju nastanjene otoke s obzirom na to da su oni, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju te drugim propisima, nositelji planiranja razvoja za svoje područje. Uz jedinice lokalne samouprave uključeni su predstavnici javnopravnih tijela te organizacija civilnog društva čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka obuhvaćene ITP-om. Zbog širokog opsega djelatnosti većine uključenih predstavnika članova Otočnog partnerstva, prethodno opisanog multi-sektorskog i multi-tematskog pristupa te integriranosti područja i prelijevajućeg efekta većine inicijativa, doprinos i sudjelovanje pojedinih predstavnika predviđeno je kroz više operacija, odnosno područja ulaganja Teritorijalne strategije razvoja otoka. Predstavnici članova Otočnog partnerstva koji zastupaju sve operacije su:

- Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA koja, kao Regionalni koordinator, u okviru svog djelovanja podupire sve projekte i inicijative za razvoj otoka
- Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije koji kroz svoje djelovanje planiranja prostora i izvještavanja o stanju prostora obuhvaća sve djelatnosti
- Sveučilište u Zadru koje, kroz svoj obuhvat znanstveno-istraživačkog rada, djeluje u svim operacijama Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije
- Otočni sabor, koji kao predstavnik lokalnih otočnih zajednica, za cilj ima povezivanje svih otočana i prijatelja mora i otoka kako bi svojim zajedničkim djelovanjem: ubrzali razvitak

hrvatskih otoka, izjednačili uvjete života na otoku i kopnu, sudjelovali u promicanju interesa za razvoj otoka, štitili prirodu i kulturnu baštinu otoka, razvijali ekološku svijest otočana, sprječavali ugrožavanje drugih mjesta na otoku i drugih otoka i pomagali legalnoj vlasti primjenom tolerantnog dijaloga¹⁹¹

- Lokalna akcijska grupa Mareta koja, osnovana prema LEADER načelima, ima za cilj pokretanje i podršku ukupnom ruralnom razvoju na teritoriju kojeg obuhvaća kroz promicanje višedioničkog i višesektorskog pristupa razvoju¹⁹²
- Zajednica tehničke kulture koja, s obzirom na različitost oblika i sadržaja rada u tehničkoj kulturi te kroz sastav članica zajednice i opće djelovanje, ostvaruje svoj doprinos u svim operacijama i područjima ulaganja Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije¹⁹³.

Uz prethodno navedene predstavnike Otočnog partnerstva koji zastupaju sva područja, u području operacije *Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora* svoj doprinos ostvaruju Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije NATURA JADERA i Vatrogasna zajednica Zadarske županije. Zbog osobitog utjecaja na okoliš i djelovanja klimatskih promjena na sektor prometa uključeni su i predstavnici Županijske lučke uprave Zadar i Županijske uprave za ceste Zadarske županije.

U području operacije *Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima*, a s obzirom na njezinu usmjerenost prema gospodarstvu i društvenim sadržajima, uključeni su predstavnici javnog sektora, ali i privatnog sektora. U dijelu predstavnika gospodarskog sektora imenovani su predstavnici: Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVACIJA, HGK Županijske komore Zadar, Obrtničke komore Zadarske županije, Lokalne akcijske grupe u ribarstvu LAGUR Plodovi mora i Lokalne akcijske grupe LAG Lostura, Udruge proizvođača pašskog sira otoka Paga, Ribarske zadruge Omega 3 Kali, Mardešić d. o. o. Sali te Škver Kuštera d. o. o. U pogledu razvoja društvene javne infrastrukture najveću ulogu imaju jedinice lokalne samouprave. U dijelu predstavnika socijalnih partnera osobito su angažirani predstavnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje – Područnog ureda Zadar te Centra za socijalnu skrb Zadar.

Zbog specifičnosti razvoja turizma, skrbi o nepokretnim kulturnim dobrima i valorizaciji kulturne baštine, ali i mjera provedbe energetske učinkovitosti te obnovljivih izvora energije, u ovim područjima najveće uloge imaju jedinice područne i lokalne samouprave. Potporu u tom dijelu pružaju im Turistička zajednica Zadarske županije i Narodni muzej Zadar u definiranju i provedbi operacije *Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima*. U okviru operacije *Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima* potporu pružaju Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije za potrebe osiguravanja primjene prostorno-planskih uvjeta za korištenje obnovljivih izvora energije na otocima, Zajednica tehničke kulture zbog promicanja novih tehnologija u području energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije Zadarske županije. U promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u području prometa uključeni su predstavnici Županijske lučke uprave Zadar i Županijske uprave za ceste Zadarske županije.

Predstavnici pojedinačnih institucija imenovani su na temelju prijedloga svake uključene institucije kroz proces koji je koordinirala Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA. Članovi Otočnog partnerstva imenovani su *Odlukom o imenovanju članova Radne skupine – Otočnog partnerstva za*

¹⁹¹ *Detalji udruge Otočni sabor*, Registar udruga Republike Hrvatske, dostupno na:

<https://registri.uprava.hr/#!udruga->

[detalji/0gcBAEAAQGNb3Rvxl1uaSBzYWJvcgAAAAAAAAAAAAAAAAABAQFvaeICAZ6Fag](https://registri.uprava.hr/#!udruga-detalji/0gcBAEAAQGNb3Rvxl1uaSBzYWJvcgAAAAAAAAAAAAAAAAABAQFvaeICAZ6Fag) (30. lipnja 2023.)

¹⁹² *O nama*, LAG MARETA, dostupno na: <https://www.lagmareta.hr/o-nama/> (30. lipnja 2023.)

¹⁹³ *O nama*, Zajednica tehničke kulture Zadarske županije, dostupno na: <https://www.ztkzd.hr/o-nama/> (30. lipnja 2023.)

izradu Plana razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalne strategije razvoja otoka (KLASA: 302-02/19-02/4; URBROJ: 2198-01-23-36) od dana 6. ožujka 2023. godine.

Rad i zadaće Radne skupine – Otočnog partnerstva Zadarske županije

Integriranim teritorijalnim programom 2021. – 2027. definirano je kako Otočno partnerstvo, kao sveobuhvatna radna skupina, sudjeluje u podršci nositelju izrade i provedbe Teritorijalne strategije razvoja otoka kroz proces kreiranja i provedbe dokumenta, prvenstveno kao savjetodavna i informativna podrška.

Rad i zadaće Otočnog partnerstva definirane su *Odlukom o uspostavi Radne skupine – Otočnog partnerstva za izradu Plana razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalne strategije razvoja otoka* (KLASA: 302-02/19-02/4; URBROJ: 2198-01-23-32) i *Poslovníkom o radu Radne skupine – Otočnog partnerstva za izradu Plana razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalne strategije razvoja otoka* (KLASA: 302-02/22-01/03; URBROJ: 2198-1-95/02-1-23-45), a one obuhvaćaju:

- savjetovanje, konzultiranje i davanje mišljenja tijekom pripreme TS-a
- predlaganje i odabir područja ulaganja u okviru TS-a
- praćenje zadanih ciljeva i očekivanih ishoda tijekom provedbe TS-a.

Administrativne i stručne poslove za potrebe rada Otočnog partnerstva obavlja Regionalni koordinator Javna ustanova Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA (Tajništvo Otočnog partnerstva), a dokumenti relevantni za rad Otočnog partnerstva objavljuju se na mrežnim stranicama Agencije: <https://www.zadra.hr/hr/>.

Poslove iz svog djelokruga Otočno partnerstvo obavlja na sjednicama, a u skladu i na način definiran Poslovníkom. Otočno partnerstvo na I. sjednici donosi Poslovník te bira natpolovičnom većinom glasova članova voditelja i zamjenika voditelja Radne skupine – Otočno partnerstvo.

Tijekom procesa izrade Teritorijalne strategije razvoja otoka održane su tri sjednice Otočnog partnerstva. Prva (osnivačka) sjednica Otočnog partnerstva održana je dana 20. travnja 2023. godine u Velikoj vijećnici Zadarske županije (Božidara Petranovića 8) u nazočnosti članova Otočnog partnerstva, predstavnika drugih otočnih dionika, članova tima Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA za izradu Teritorijalne strategije i predstavnika Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU. Na osnivačkoj sjednici jednoglasno su doneseni Poslovník o radu te su izabrani voditeljica Radne skupine i zamjenik voditeljice Radne skupine – Otočno partnerstvo. Članovima Otočnog partnerstva predstavljeni su Integrirani teritorijalni program za otoke 2021. – 2027. i njegova ključna područja ulaganja, Smjernice za izradu teritorijalnih strategija te ključne aktivnosti pri izradi Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije s posebnim osvrtom na postupak uspostave institucionalnog okvira te formiranja svih preduvjeta koji su potrebni pri uspostavi radne skupine te tijela za vrednovanje u postupku izrade. Kao ključni zaključci proizašli iz prve sjednice Otočnog partnerstva su nužnost provedbe participativnog pristupa u rješavanju lokalnih problema kohezijom svih otočnih dionika, odnosno predstavnika lokalne i regionalne zajednice, a osobito partnerskog pristupa u kreiranju i provedbi projekata. Dodatno je istaknuta važnost zadovoljenja kriterija koji se odnosi na integrirani pristup te doprinos ispunjavanju više pokazatelja.

Druga sjednica Otočnog partnerstva održana je dana 24. srpnja 2023. godine *online* putem komunikacijske platforme *Microsoft Teams* u nazočnosti članova Radne skupine - Otočnog partnerstva, predstavnika drugih otočnih dionika, predstavnika Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije i članova tima Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA za izradu Teritorijalne

strategije. Na drugoj sjednici Otočnog partnerstva raspravljalo se o prijedlogu odabira područja ulaganja s definiranim mjerama i vrijednostima pokazatelja, integriranom pristupu rješavanja utvrđenih razvojnih potreba i potencijala područja, opisu sudjelovanja partnera u pripremi i provedbi TS-a, financijskom okviru te okviru za praćenje provedbe Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije. Među zaključcima proizašlim iz druge sjednice Radne skupine - Otočnog partnerstva je da se nisu navodili konkretni projekti kako bi se omogućilo nepristrano sudjelovanje svih otočnih partnera kasnije u samim natječajima i procesima dogovora za prijave projekata na poziv. Naglašena je važnost multi-sektorskog i multi-tematskog pristupa u razvoju projektnih ideja te važnost formiranja partnerstva. S tim u vezi predstavnici Sveučilišta u Zadru istaknuli su voljnost partnerskog sudjelovanja u drugim projektima jer Sveučilište ima timove koji mogu ponuditi konkretna rješenja i stručnu pomoć u pripremi i provedbi projekata, ali se isto tako nadaju podršci jedinica lokalne samouprave u realizaciji projekta u kojem bi Sveučilište bilo nositelj projekta. Predstavnici Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije pozvali su članice i članove Otočnog partnerstva da provjere mogu li se na neki način u opisu svih ovih područja ulaganja prepoznati njihovi projekti. Druga je preporuka da se kod pripreme koncepta projekta svakako treba fokusirati na prikazane pokazatelje ostvarenja i rezultata zato što je to jedan od načina na koji će Ministarstvo ocjenjivati uspješnost projekta u provedbi ITP-a. Dodatno je naglašeno da je potrebno posebno voditi računa o tome koliko Zadarska županija treba doprinijeti pokazateljima ostvarenja i rezultata u implementaciji ovog programa. Naveden je primjer energetske učinkovitosti gdje su pokazatelj javne zgrade s poboljšanim energetskim svojstvima, ističući da se treba prvenstveno fokusirati na energetske obnovu javnih zgrada pa tek onda dodatno na pametna rješenja i OIE. Svim članicama i članovima Otočnog partnerstva dana je mogućnost da svoje sugestije i komentare na predstavljeni dio dokumenta mogu dostaviti zaključno do 27. srpnja 2023. godine. Nakon provedene rasprave prijedlog zaključka da se usvoji opis sljedećih poglavlja Teritorijalne strategije: Područja ulaganja TS-a, Opis integriranog pristupa rješavanju utvrđenih razvojnih potreba i potencijala, Opis sudjelovanja partnera u pripremi i provedbi TS-a, Financijski okvir i Okvir za praćenje provedbe jednoglasno je usvojen.

Treća sjednica Otočnog partnerstva obuhvaća usvajanje konačnog prijedloga Plana razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije, čime se ostvaruju preduvjeti za upućivanje dokumenta u daljnju proceduru prijavom na *Poziv na sudjelovanje obalno-otočnih županija u provedbi Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. na otocima i pripremu teritorijalnih strategija* te po ishodu suglasnosti nadležnog Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU, upućivanje na donošenje Partnerskom vijeću Zadarske županije i u konačnici Županijskoj skupštini Zadarske županije.

Osim djelovanja u okviru sjednica Otočnog partnerstva, u proces izrade Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije otočni dionici uključeni su kroz proces izrade analize otočnih razvojnih potreba i potencijala, i to kroz dostavu podataka i davanje mišljenja. Podatke pri kreiranju analitičkog dijela Teritorijalne strategije dostavljala su sljedeća javnopravna tijela: HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar, Ministarstvo unutarnji poslova – Policijska uprava Zadarska, Agencija za obalni linijski pomorski promet, Turistička zajednica Zadarske županije, Vodovod d. o. o. Zadar, Komunalac d. o. o. Biograd na Moru, Vodovod Vir d. o. o., Komunalno društvo Pag d. o. o., Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti, Čistoća d. o. o. Zadar, Centar za socijalnu skrb Zadar te jedinice lokalne samouprave. Svim članovima Otočnog partnerstva dana 30. lipnja 2023. godine na uvid je dostavljen nacrt prijedloga Analize razvojnih potreba i potencijala u svrhu davanja mišljenja i ostalih podataka iz područja stručnog djelovanja svakog člana, a zaprimljena mišljenja i prijedlozi integrirani su, gdje god je to primjenjivo, u sadržaj Teritorijalne strategije razvoja otoka.

U svrhu definiranja područja ulaganja s pripadajućim mjerama i vrijednostima pokazatelja, integriranom pristupu rješavanja utvrđenih razvojnih potreba i potencijala područja te financijskom okviru održani su konzultativni sastanci s predstavnicima jedinica lokalne samouprave i javnopravnih tijela. Dana 5. lipnja 2023. godine u Maloj vijećnici Doma Zadarske županije (Božidara Petranovića 8) održan je zajednički konzultativni sastanak na koji su pozvani svi predstavnici jedinica lokalne samouprave na otocima i koji u svom sastaju imaju otoke. Održani su i pojedinačni konzultativni procesi putem *online* komunikacijskih platformi prema rasporedu kako slijedi:

Datum održavanja sastanka	Jedinica lokalne samouprave i/ili javnopravno tijelo
3. srpnja 2023. godine	Općina Tkon
3. srpnja 2023. godine	Općina Pašman
3. srpnja 2023. godine	Općina Preko
4. srpnja 2023. godine	Općina Sali
4. srpnja 2023. godine	Općina Kali
4. srpnja 2023. godine	Općina Kukljica
5. srpnja 2023. godine	Općina Poveljana
5. srpnja 2023. godine	Općina Sv. Filip i Jakov
6. srpnja 2023. godine	Općina Kolan
6. srpnja 2023. godine	Općina Pakoštane
6. srpnja 2023. godine	Grad Pag
7. srpnja 2023. godine	Općina Vir
7. srpnja 2023. godine	Grad Zadar

Nastavno na zaključke konzultativnih sastanaka dana 19. srpnja 2023. godine članovima Radne skupine - Otočnog partnerstva upućen je nacrt prijedloga područja ulaganja u okviru TS-a u svrhu rasprave i odabira konačnog prijedloga područja ulaganja čime je osigurano praktično sudjelovanje svih članova u planiranju i odlučivanju, a prethodno održavanju druge sjednice Otočnog partnerstva.

Dana 31. srpnja 2023. godine na savjetovanje s javnošću (od 1. kolovoza do 31. kolovoza) svim članovima Radne skupine - Otočnog partnerstva i ostalim ključnim dionicima iz područja razvoja otoka Zadarske županije upućen je nacrt prijedloga Plana razvoja otoka Zadarske županije 2021. – 2027., Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije u svrhu informiranja i davanja mišljenja iz područja stručnog djelovanja svakog člana, a prethodno održavanju treće sjednice Otočnog partnerstva.

Uloga Radne skupine – Otočnog partnerstva ključna je u osiguravanju načela partnerstva i nastavlja se i u provedbi Teritorijalne strategije razvoja otoka što je detaljnije obrađeno u okviru poglavlja *Okvir za praćenje provedbe* Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije.

FINANCIJSKI OKVIR

Financijski okvir daje prikaz financijskih pretpostavki za provedbu operacija u cjelokupnom razdoblju provedbe TS-a, a uključuje raspodjelu planiranih financijskih sredstava po operacijama i mjerama za provedbu operacije. Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacija usklađen je s okvirnom raščlambom programiranih sredstava Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. prema vrsti intervencije te je za područje otoka Zadarske županije predviđena ukupna alokacija od 25,6 mil. eura bespovratnih sredstava. Financijski okvir TS-a ujedno sadrži i popis mjera za provedbu operacija s procijenjenim troškom provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva) i procijenjenim troškom vlastitog sufinanciranja. Osim prikaza sredstava povezanih s ITP-om, prikazani su i procijenjeni troškovi provedbe mjere iz županijskog proračuna s referencom na stavku u županijskom proračunu te procijenjeni trošak iz drugih izvora financiranja (osim ITP-a i županijskog proračuna) s referencom na ostale izvore financiranja mjere, a prema trenutno dostupnim podacima. U ostale izvore nisu zasebno iskazani proračuni jedinica lokalne samouprave sa sjedištem na otocima, jer se podrazumijeva da su sva ulaganja istih usmjerena na otoke. Doprinos lokalnih proračuna jedinica lokalne samouprave s administrativnim sjedištem na kopnu, a koje u svojem obuhvatu imaju otoke u specifičnom položaju je zasebno iskazan, kao i iznos predviđen za financiranje na području otoka u okviru Strategije razvoja urbanog područja Zadar za razdoblje 2021. – 2027.

Popis operacija		Popis mjera za provedbu operacija Teritorijalne strategije razvoja otoka Zadarske županije						
NAZIV OPERACIJE	Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a	Mjera za provedbu operacije	Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva)	Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere
Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora	8.470.588,23	1.1. Jačanje kapaciteta sigurnosnih službi i sustava civilne zaštite kroz ulaganja u razvoj infrastrukture i primjenu novih tehnika i tehnologija	4.200.000,00	741.176,47	n/p	n/p	n/p ¹⁹⁴	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja
		1.2. Unaprjeđenje zaštite i upravljanja prirodnim resursima i okolišem na otocima	3.000.000,00	529.411,76	n/p	n/p	n/p	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja
Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima	9.882.352,94	2.1. Razvoj, modernizacija i jačanje kapaciteta poduzetničke infrastrukture i potpornih institucija	4.200.000,00	741.176,47	2.000.000,00	965.500,00	Proračun Zadarske županije, Program 2204 Srednje školstvo - standard, A2204-01 Djelatnost srednjih škola	Proračun Grada Zadra, PROGRAM 1051 Poticanje razvoja otoka, Aktivnost 1051-03 Poticanje gospodarskih aktivnosti na otocima, EU sredstva (ITU), EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni

¹⁹⁴ Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna Zadarske županije

								proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja
		2.2. Unaprjeđenje infrastrukture za sportsku, rekreativnu i ostalu javnu namjenu na otocima	4.200.000,00	741.176,47	n/p	3.227.500,00	n/p	Proračun Grada Zadra, PROGRAM 1051 Aktivnost 1051-01 Unaprjeđenje komunalne i društvene infrastrukture na otocima, EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja
Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima	5.882.352,94	3.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja, očuvanja i valorizacije kulturne i povijesne baštine	5.000.000,00	882.352,94	20.000,00	4.000.000,00	Proračun Zadarske županije, Program 2101 Muzejsko galerijska djelatnost, A2101-01 Djelatnost Narodnog muzeja	EU sredstva (ITU), EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja
Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima	5.882.352,94	4.1. Poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima	5.000.000,00	882.352,94	1.100.000,00	n/p	Proračun Zadarske županije, Kapitalna ulaganja u osnovnim školama, T2203-03, A69 - Sufinanciranje izgradnje FNE, Program 3402 Energetika, T3402-01 Energetski projekti	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja

OKVIR ZA PRAĆENJE PROVEDBE

Ovo poglavlje daje uvid u odgovornosti svih dionika provedbe TS-a, način i dinamiku praćenja provedbe TS-a te obveze izvještavanja u okviru ITP-a.

U provedbu TS-a, bit će uključeni sljedeći dionici: MRRFEU, Središnja agencija za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije (SAFU), Zadarska županija kao nositelj provedbe TS-a (Jedinica za provedbu TS-a), Otočno partnerstvo i Koordinacijski odbor ITP-a.

MRRFEU ima funkciju Upravljačkog tijela (dalje u tekstu: UT) za provedbu ITP-a, dok ulogu Posredničkog tijela za provedbu operacija obavlja SAFU. Funkcije obaju tijela definirane su čl. 6 st. 1 i čl. 9 st. 1 Uredbe o tijelima u sustavu upravljanja i kontrole za provedbu programa iz područja teritorijalnih ulaganja i pravedne tranzicije za financijsko razdoblje 2021. – 2027. (Narodne novine, broj 96/2022). MRRFEU u svojstvu UT-a za provedbu ITP-a priprema i objavljuje pozive na dodjelu bespovratnih sredstava, dok SAFU kontrolira i odobrava korisnikove zahtjeve za nadoknadom sredstava temeljem Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava.

Zadarska županija uspostavlja Jedinicu za provedbu TS-a kao operativno tijelo koje će biti odgovorno za koordinaciju provedbe TS-a. Jedinicom za provedbu TS-a će upravljati voditelj, a njen zadatak će biti administrativna i tehnička podrška vezana uz operativnu provedbu TS-a sukladno zadanom planu provedbe TS-a. Surađivat će i komunicirat s potencijalnim prijaviteljima projekata, korisnicima ugovora, Otočnim partnerstvom, stručnjacima i relevantnim tijelima koji su uključeni u provedbu TS-a te drugom zainteresiranom javnošću. Jedinica za provedbu TS-a će zaprimati projektne prijedloge s područja otoka unutar županije prije prijave na poziv te ih predstavljati Otočnom partnerstvu radi dobivanja suglasnosti na iste. Također, organizirat će sastanke i poticati konzultativni proces prilikom provedbe TS-a sa svim tijelima/dionicima koji sudjeluju u provedbi TS-a te usko surađivati s MRRFEU, sudjelovati u radu Koordinacijskog odbora ITP-a i izvještavati o provedbi TS-a.

Uloga Otočnog partnerstva nastavit će se i u provedbi TS-a. Otočno partnerstvo će imati aktivnu ulogu u praćenju provedbe TS-a koje će mu biti omogućeno kroz periodično izvještavanje od strane Jedinice za provedbu TS-a. Otočno partnerstvo će pratiti napredak u provedbi TS-a, davati suglasnost na značajnije izmjene TS-a, davati suglasnost na projektne prijedloge zaprimljene od strane Jedinice za provedbu TS-a te predlagati poboljšanja u načinu provedbe TS-a. Predstavljat će stavove otočnih dionika oko najvažnijih pitanja vezanih uz provedbu TS-a. Radom Otočnog partnerstva osigurava se kontinuirana zastupljenost i informiranost otočnih dionika o napretku provedbe sukladno principima dobrog upravljanja.

U svrhu praćenja, nadzora i usmjeravanja provedbe ITP-a uspostaviti će se Koordinacijski odbor ITP-a. Koordinacijski odbor sačinjavat će predstavnici MRRFEU-a, SAFU-a te predstavnika županija i Jedinica za provedbu TS-a. Ulogu Tajništva Koordinacijskog odbora ITP-a obavljat će MRRFEU. Koordinacijski odbor ITP-a sastajat će se jednom godišnje, a po potrebi i češće, pri čemu će se očitovati na dostavljene izvještaje o provedbi TS-a te moguće prijedloge izmjena TS-a. Primarna zadaća Koordinacijskog odbora ITP-a je pratiti napredak provedbe TS-ova, donositi zaključke o uspješnosti provedbe i aktivnostima koje je potrebno poduzeti kako bi se osiguralo efikasno postizanje ciljeva TS-ova i ITP-a u cjelini.

Praćenje provedbe TS-a obavlja se s ciljem provjere je li stvarna provedba TS-a u skladu s predviđenim planom provedbe te hoće li prethodno postavljen skup ciljeva biti ispunjen u planiranom opsegu i

vremenu. Praćenje provedbe TS-a obuhvaća financijski i fizički napredak provedbe TS-a, mjeren kroz doprinos pokazateljima ostvarenja i rezultata.

Za teritorijalne strategije, praćenje provedbe i izvještavanje provodit će se na trima razinama:

- **Projektna razina** – Korisnik (potpisnik ugovora) prema Posredničkom tijelu za provedbu operacija (SAFU). Izvještavanje na ovoj razini definirano je ugovorom o dodjeli bespovratnih sredstava.
- **Razina TS-a** – Jedinica za provedbu TS-a je obveznik izvještavanja o provedbi TS-a prema Otočnom partnerstvu i MRRFEU
- **Programska razina** – MRRFEU izvještava o napretku ITP-a prema Europskoj komisiji.

Jedinica za provedbu TS-a zadužena je za prikupljanje podataka o provedbi TS-a, i to na razini pojedinačnih projekata/ugovora. Korisnici ugovora redovno obavještavaju Jedinicu za provedbu TS-a o stanju projekata. Usporedno, o provedbi projekata, sukladno potpisanom Ugovoru, Korisnici izvještavaju i SAFU. Temeljem povratnih informacija Korisnika, Jedinica za provedbu TS-a kontinuirano prikuplja podatke te ih sistematizira dvaput godišnje, kroz dva šestomjesečna izvještaja. Jedinica za provedbu TS-a šestomjesečne izvještaje daje na suglasnost Otočnom partnerstvu, a zatim, uz suglasnost Otočnog partnerstva, na uvid i odobrenje MRRFEU. MRRFEU po primitku izvješća organizira sastanke Koordinacijskog odbora ITP-a.

Praćenje provedbe TS-a, pravila i rokovi izvještavanja te format i sadržaj izvješća bit će detaljnije uređeni Sporazumom o provedbi TS-a.

POPIS SLIKA

Slika 1.	Osnovne prostorne cjeline Zadarske županije	3
Slika 2.	Lovišta na otocima Zadarske županije	27
Slika 3.	Prometni sustav Zadarske županije	53
Slika 4.	Ekološka mreža na otocima Zadarske županije, u morskome dijelu županije	57
Slika 5.	Prikaz utjecaja poplavne zone od 6 m na hrvatsku obalu (Karta A) i prikaz otoka potopljenih porastom morske razine od 6 m (Karta B)	65
Slika 6.	Prikaz potrošnje električne energije na otocima Zadarske županije po mjesecima u razdoblju od 2020. do 2022. godine, u kWh	74
Slika 7.	Broj vozila na alternativni pogon u Zadarskoj županiji od 2017. do 2022. godine	77
Slika 8.	Broj punionica vozila na električnu energiju na otocima Zadarske županije, ožujak 2023. godine	77

POPIS TABLICA

Tablica 1.	Prikaz otoka, otočića i naselja na otocima Zadarske županije	3
Tablica 2.	Usporedba ukupnog broja stanovnika na otocima i otočićima u Zadarskoj županiji u 2011. i 2021. godini	6
Tablica 3.	Spolna i dobna struktura stanovništva otoka Zadarske županije bez Grada Zadra	7
Tablica 4.	Spolna i dobna struktura stanovništva otoka Grada Zadra	7
Tablica 5.	Kućanstva i stanovi na otocima Zadarske županije prema Popisu stanovništva 2021.	9
Tablica 6.	Broj korisnika prava u socijalnoj skrbi na otocima Zadarske županije	10
Tablica 7.	Broj radno aktivnog stanovništva u 2021. godini	11
Tablica 8.	Naknade za novorođenu djecu JLS otoka Zadarske županije	11
Tablica 9.	Dječji vrtići na otocima Zadarske županije s brojem upisane djece u pedagoškoj god. 2021./22.	14
Tablica 10.	Broj aktivnih poduzetnika na otocima Zadarske županije u 2021. godini	18
Tablica 11.	Srednje veliki poduzetnici sa sjedištem na području otoka Zadarske županije u 2021. godini	18
Tablica 12.	Otočne tvrtke među najvećim izvoznicima iz Zadarske županije u 2021. godini, prema iznosima unesenima u GFI	19
Tablica 13.	Pregled aktivnih poduzetničkih zona na otocima Zadarske županije u 2023. godini	21
Tablica 14.	Poduzetnici sa sjedištem na području otoka prema primarnoj djelatnosti Morski ribolov i morska akvakultura	24
Tablica 15.	Poduzetnici sa sjedištem na području otoka prema primarnoj djelatnosti Morska akvakultura	24
Tablica 16.	Prikaz broja i površina ARKOD-a po naseljima i vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta (ha) na dan 31. prosinca 2021.	25
Tablica 17.	Poljoprivredna gospodarstva na području otoka Zadarske županije na dan 31. prosinca 2022.	26
Tablica 18.	Lovišta na otocima Zadarske županije	27
Tablica 19.	Interes za sadržajima na području otoka Zadarske županije, rezultati istraživanja	29
Tablica 20.	Turistički promet u otočnim naseljima Zadarske županije u razdoblju 2019. – 2022. godine	30
Tablica 21.	Broj luka u nautičkom turizmu 2018. – 2021.	31
Tablica 22.	Ostvaren prihod luka nautičkog turizma na području Zadarske županije od 2018. do 2021. godine, u tis. EUR	32
Tablica 23.	Dolasci i noćenja u nautičkom turizmu na području Zadarske županije, od 2019. do 2022. g.	32
Tablica 24.	Priključenost stanovništva na javnu vodoopskrbu na području JLS na otocima Zadarske županije, 2021. godina	42
Tablica 25.	Priključenost stanovnika na javni sustav odvodnje otpadnih voda na području JLS-ova na otocima Zadarske županije	43
Tablica 26.	Količine prikupljenog otpada na području JLS-ova na otocima Zadarske županije	46

Tablica 27.	Broj širokopojasnih priključaka u 2022. godini na području JLS na otocima Zadarske županije	47
Tablica 28.	Broj širokopojasnih priključaka u 2022. godini na području otoka sa specifičnim položajem	47
Tablica 29.	Luke lokalnog značaja na području otoka Zadarske županije	49
Tablica 30.	Broj putnika na području otoka Zadarske županije po relacijama putovanja 2017. – 2022.	50
Tablica 31.	Vrijeme putovanja na brodskim linijama koje povezuju otoke Zadarske županije	51
Tablica 32.	Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta na otocima Zadarske županije, km	52
Tablica 33.	Zaštićena područja na otocima Zadarske županije	55
Tablica 34.	Područja Ekološke mreže obuhvaćena TS	58
Tablica 35.	Požari na otocima Zadarske županije 2018. – 2022.	60
Tablica 36.	Pregled vatrogasnih snaga (JVP i DVD) i vozila koji djeluju na otocima Zadarske županije	61
Tablica 37.	Popis najprikladnijih brodova i brodica za prijevoz opreme i gasilaca	62
Tablica 38.	Opremljenost gradskih društava Crvenog križa koji djeluju na otocima Zadarske županije	64
Tablica 39.	Podatci o priključenim proizvođačima/kupcima s vlastitom proizvodnjom/postrojenjima za samoopskrbu	70
Tablica 40.	Pregled potrošnje energije na zadarskim otocima, u GWh	72
Tablica 41.	Pregled emisija CO ₂ na zadarskim otocima, u tonama	72
Tablica 42.	Potrošnja električne energije na otocima Zadarske županije od 2019. do 2022. godine, u kWh	73
Tablica 43.	Potrošnja električne energije otoka Zadarske županije prema kategoriji potrošnje u razdoblju od 2019. do 2022. godine, u kWh	73
Tablica 44.	Broj stanovništva, kućanstava i stanova na otocima Zadarske županije 2021. godine	76

POPIS IZVORA

POPIS IZVORA (Zemljopisno područje Teritorijalne strategije)

1. Zadarska županija, dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/o-nama/polozaj-i-osnovne-prostorne-karakteristike-zadarske-zupanije> (15. ožujka 2023.)Zadarska županija, dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/o-nama/polozaj-i-osnovne-prostorne-karakteristike-zadarske-zupanije> (15. ožujka 2023.)

POPIS IZVORA (Društvo)

UPRAVNA TIJELA/INSTITUCIJE:

1. Ministarstvo pravosuđa i uprave
2. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
3. Ministarstvo zdravstva
4. Ministarstvo znanosti i obrazovanja
5. Dom zdravlja Zadarske županije
6. Državni zavod za statistiku
7. Hrvatski zavod za zapošljavanje
8. Vlada Republike Hrvatske
9. Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije
10. Hrvatski zavod za socijalni rad

PUBLIKACIJE I DOKUMENTI:

11. Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030: Regionalna dostupnost socijalnih usluga u Hrvatskoj, srpanj 2019., str. 6.
12. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka
13. Ministarstvo zdravstva, Nacionalni portelj ulaganja u zdravstvo i dugotrajnu skrb 2021. - 2027.
14. Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.
15. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o učincima provedbe Zakona o otocima u 2021. godini
16. Zdravstveno-statistički ljetopis Zadarske županije za 2021. godinu, Zavod za javno zdravstvo Zadar

MREŽNI IZVORI:

17. Dom za starije i nemoćne osobe Zadar, dostupno na: <https://www.duzd.hr/o-domu> (15. svibnja 2023.)
18. Dom zdravlja Zadarske županije, dostupno na: <https://www.dzzdzup.hr/kontakt> (18. svibnja 2023.)
19. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27419> (31. ožujka 2023.)
20. Hrvatski zavod za socijalni rad, Županijske službe, dostupno na: <https://socs krb.hr/zupanijske-sluzbe/> (11. 07.2023.)
21. Hrvatski zavod za zapošljavanje, dostupno na: <https://www.hzz.hr/kontakti/podrucne-sluzbe-i-uredi/podrucni-ured-zadar/> (15. svibnja 2023.)

22. Ministarstvo pravosuđa i uprave, Registar udruga Republike Hrvatske, dostupno na: <https://registri.uprava.hr/#!udruge/0gcBAAEAAQAAxQkBABgBAAEAAQIAAAABgOO-CgAAAAEBAAAAAQIAAAAAADUCQEAAAUAABGgAAAAAAAAAAQEBb2niAgG0qAl> (16. svibnja 2023.)
23. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, dostupno na: <https://registar-otoka.gov.hr/site/index?IslandSearch%5B5%5D%5B0%5D=4&IslandSearch%5B999%5D=&IslandSearch%5B1%5D=&IslandSearch%5B9%5D=&IslandSearch%5B2%5D=&IslandSearch%5Bname%5D=&filter=health-employees&HealthObjects%5BregionId%5D%5B0%5D=4&DevelopmentIndexSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5Btype%5D=1&HealthEmployees%5BregionId%5D%5B0%5D=4&sort=-ordinacijePzz> (18. svibnja 2023.)
24. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, dostupno na: <https://registar-otoka.gov.hr/site/index?IslandSearch%5B5%5D%5B0%5D=4&IslandSearch%5B999%5D=&IslandSearch%5B1%5D=&IslandSearch%5B9%5D=&IslandSearch%5B2%5D=&IslandSearch%5Bname%5D=&filter=health-objects&HealthObjects%5BregionId%5D%5B0%5D=4&DevelopmentIndexSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5BregionId%5D%5B0%5D=4&InfoSearch%5Btype%5D=1&HealthEmployees%5BregionId%5D%5B0%5D=4&sort=-ordinacijePzz> (17. svibnja 2023.)
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, ŠeR-Školski e-Rudnik (Vol.2.), dostupno na: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoizWE3YTE4OWQtOWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5M-WJINDNIzDQ0liwidCI6IjJMTFjYmNjLWI3NjEtNDVkyi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOjh9> (10. srpnja 2023.)
26. Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije, dostupno na: <https://www.zhmzz.hr/ispostave> (18. svibnja 2023.)
27. Zavod za javno zdravstvo Zadar, dostupno na: <https://www.zjz-zadar.hr/hr/o-nama/ispostave> (18. svibnja 2023.)
28. Plan za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske, dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//Planovi%20industrijske%20tranzicije/PIT%20novo/Novo/PIT%20JH//Plan%20za%20industrijsku%20tranziciju%20Jadranske%20Hrvatske.pdf> (6. srpnja 2023.)

POPIS IZVORA (Gospodarstvo)

UPRAVNA TIJELA/INSTITUCIJE:

1. Državni zavod za statistiku DZS
2. Hrvatska gospodarska komora HGK
3. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije MRRFEU
4. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja MINGOR
5. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju APPRRR
6. Turistička zajednica Zadarske županije
7. Obalne i obalno otočne JLP(R)S Zadarske županije
8. Zadarska županija, Upravni odjel za poljoprivredu, ribarstvo i EU fondove
9. Zadarska županija, Upravni odjel za pomorsko dobro, more i promet

10. Lovački savez Zadarske županije

PUBLIKACIJE I DOKUMENTI:

1. *Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine*
2. *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*
3. *Plan razvoja Zadarske županije 2021. – 2027.*
4. *Plan za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske*
5. *Strategija razvoja održivog turizma do 2030.*
6. *Strategija e-Hrvatska*
7. *HOP evidencija aktivnih proizvoda 2020.-2022.*
8. *Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske*
9. *ŽUPANIJE – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali*
10. *Gospodarska kretanja Zadarske županije u 2021. godini*
11. *Istraživanje Motivi i navike stranih gostiju Zadarske županije*
12. *Strateški razvojni program Općine Kali 2018. – 2023.*
13. *Program razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016.*

PRAVNI AKTI:

1. *Zakon o otocima, NN 116/18, 73/20, 70/21*
2. *Zakon o koncesijama (Narodne novine 69/17)*
3. *Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama (Narodne novine 158/03, 100/04, 141/06, 38/09, 123/11, 56/16, 98/19)*

MREŽNI IZVORI:

1. Državni zavod za statistiku DZS, Bruto dodana vrijednost za Republiku Hrvatsku prema HR_NUTS 2021. - HR NUTS 2 i ŽUPANIJE U 2019., dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58251> (4. travnja 2023.)
2. Državni zavod za statistiku DZS, Kapaciteti i poslovanje u lukama nautičkog turizma u 2021., dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10192> (11. travnja 2023.)
3. Hrvatska gospodarska komora HGK, Gospodarska kretanja Zadarske županije u 2021. godini, br. 38, rujan 2022, dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarska-kretanja-zadarske-zupanije-br-38634e3ffc86b8a.pdf> (6. travnja 2023.)
4. Digitalna komora HGK, Napredna pretraga, dostupno na: <https://digitalnakomora.hr/home>, obrada ZADRA NOVA (13. ožujka 2023.)
5. Digitalna komora HGK, Statistika, dostupno na: <https://digitalnakomora.hr/home> (13. ožujka 2023.)
6. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju APPRRR, ARKOD, Prikaz broja i površina ARKOD-a po naseljima i vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta 31.12.2021., dostupno na: <https://www.apprrr.hr/arkod/> (3. travnja 2023.)

7. Hrvatska gospodarska komora HGK, Analiza županija 2021. str. 90., dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2020-web5ffd68620c52c.pdf> (2. svibnja 2023.)
8. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja MINGOR, Jedinstveni registar poduzetničke infrastrukture JRPI, dostupno na: <http://reg.mingo.hr/pi/public/#> (16. veljače 2023.)
9. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije MRRFEU, Hrvatski otočni proizvod, HOP evidencija aktivnih proizvoda 2020.-2022., dostupno na: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Otoci%20i%20priobalje//HOP%20EVIDENCIJA%20AKTIVNIH%20PROIZVODA%202020%20-2022_18_1_2023.pdf (4. svibnja 2023.)
10. Strateški razvojni program Općine Kali 2018. - 2023., str.17. http://www.opcina-kali.hr/uploads/urednik2020/Strateski-razvojni-program-KALI_za-JR-2020.pdf (4. travnja 2023.)
11. Turistička zajednica Zadarske županije, Istraživanje Motivi i navike stranih gostiju Zadarske županije, dostupno na: <https://www.zadar.hr/datastore/filestore/10/Istrazivanje-Motivi-i-navike-stranih-gostiju-u-Zadarske-zupanije.pdf> (6. travnja 2023.)
12. Zadarska županija, Upravni odjel za pomorsko dobro, more i promet, dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/more-more-i-turizam/koncesije> (4. svibnja 2023.)
13. Zadarska županija, Upravni odjel za poljoprivredu, ribarstvo i EU fondove, dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/dokumenti-poljoprivreda> (15. Veljače 2023.)
14. Zadarska županija, Upravni odjel za pomorsko dobro, more i promet, Koncesije, dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/more-more-i-turizam/koncesije> (10. veljače 2023.)
15. Lovачki savez Zadarske županije, dostupno na: 2 <http://www.lszd.hr/lovista-zadarske-zupanije/> (3. veljače 2023.)
16. Zadarska županija, Program razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016., Zadarska županija, listopad 2013., str. 22., dostupno na: https://www.zadarska-zupanija.hr/images/dokumenti/Program_lovstvo_Zadar.pdf (15. veljače 2023.)
17. Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva Republike Hrvatske, 2008. str. 303, dostupno na: https://zavod.pgz.hr/documents/strategija_gospodarenja_mineralnim_sirovinama_rh.pdf (19. srpnja 2023.)
18. Strategija razvoja održivog turizma do 2030., dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_01_2_18.html (18. srpnja 2023.)
19. Kali tuna, O nama, dostupno na: <https://www.kali-tuna.hr/hr/onama> 24. srpnja 2023.)

POPIS IZVORA (Kulturna baština i usluge)

UPRAVNA TIJELA/INSTITUCIJE:

1. Hrvatska gospodarska komora
2. Ministarstvo kulture i medija
3. Narodni muzej Zadar

PUBLIKACIJE I DOKUMENTI

1. *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*
2. *Strategija razvoja urbanog područja Zadar 2021. – 2027.*, Analiza stanja i trendova (Nacrt), Sveučilište u Zadru, Zadar, rujan 2022.

MREŽNI IZVORI:

4. Hrvatska gospodarska komora, dostupno na: [Grad Pag-DPČ Frane Budak > Znakovi kvalitete \(hgk.hr\)](#), 23. svibnja 2023.
5. [Narodni muzej Zadar, dostupno na: https://nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/podru%C4%8Dna-etnografska-zbirka-veli-iz,10.htm](#), (5. svibnja 2023.) [Narodni muzej Zadar, dostupno na: https://nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/podru%C4%8Dna-etnografska-zbirka-veli-iz,10.html](#), (5. svibnja 2023.)
6. Općina Preko, dostupno na: <https://www.opcina-preko.hr/2015/07/27/razgledajte-muzej-franjevackog-samostana-na-skoljicu/> (5. svibnja 2023.)
7. Registar kulturnih dobara RH, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/> (5. svibnja 2023.)

POPIS IZVORA (Komunalna infrastruktura i promet)

UPRAVNA TIJELA/INSTITUCIJE:

1. Agencija za obalni linijski pomorski promet
2. Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
3. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
4. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
5. Ministarstvo unutarnjih poslova

KNJIGE:

6. Faričić, J. (2012.), *Geografija sjevernodalmatinskih otoka*, ur. D. Magaš i S. Bakarić Palička, Sveučilište u Zadru i Školska knjiga, Zagreb

PUBLIKACIJE I DOKUMENTI:

7. *Izvešće Zadarske županije o provedbi Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za 2021. godinu, Objedinjena Izvešća jedinica lokalne samouprave Zadarske županije o provedbi Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za 2021. godinu*
8. *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*
9. *Plan gospodarenja otpadom Grada Zadra za razdoblje od 2018. do 2023. godine*, Zagreb, prosinac 2017.
10. *Provedbeni program Općine Pašman 2021. – 2025.*
11. *Razvoj sustava vodoopskrbe Vodovoda d. o. o. Zadar za sufinanciranje iz fondova Europske unije, Studija izvedivosti, EU projekt Zadar*

12. Sustav javne vodoopskrbe te odvodnje pročišćavanja otpadnih voda Aglomeracije Biograd, Studija o procjeni utjecaja zahvata na okoliš, 2019.

MREŽNI IZVORI:

13. *Getbybus*, dostupno na: <https://getbybus.com/hr/autobus-pag-grad-do-zadar> (17. travnja 2023.)
14. *Getbybus*, dostupno na: <https://getbybus.com/hr/autobusne-linije/povljana-1039/zadar-1505/2023-04-19?adults=1> (17. travnja 2023.)
15. Hrvatska pošta, Pretraživanje poštanskih ureda, dostupno na: <https://www.posta.hr/pretrazivanje-postanskih-ureda/263?pojam=zadar&page=1> (11. travnja 2023.)
16. Komunalno društvo Pag, Stanje vodoopskrbe, dostupno na: <https://kd-pag.hr/vodovod-pag/stanje-vodoopskrbe.html> (5. travnja 2023.)
17. Liburnija d. o. o. Zadar, dostupno na: <https://liburnija-zadar.hr/en/prijevoz-na-otocima/> (11. travnja 2023.)
18. Liburnija d. o. o. Zadar, dostupno na: <https://liburnija-zadar.hr/wp-content/uploads/2023/04/VIR-OD-30.01.2023..pdf> (17. travnja 2023.)
19. Odašiljači i veze d. o. o., dostupno na: <https://oiv.hr/hr/vijesti/objave-za-javnost/pustanjem-urad-dabplus-odasiljaca-na-objektu-ugljan-mala-glava-zavrsono-planirano-prosirenje-mreze/> (11. travnja 2023.)
20. *Plugshare*, dostupno na: <https://www.pluginshare.com/> (30. ožujka 2023.)

POPIS IZVORA (Zaštita prirode i okoliša)

UPRAVNA TIJELA/INSTITUCIJE:

1. Agencija za obalni linijski pomorski promet
2. Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije NATURA JADERA
3. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
4. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije

PUBLIKACIJE I DOKUMENTI:

1. M. Bačić, L. Krstić: *Važnost područja ekološke mreže Natura 2000 na području Zadarske županije za integralno upravljanje u kontekstu zaštite morskih staništa i vrsta te održivog razvoja*
2. F. Domazetović, N. Lončar i A. Šiljeg: *Kvantitativna analiza utjecaja porasta razine Jadranskog mora na hrvatsku obalu: GIS pristup**, Sveučilište u Zadru, 2016.
3. *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci/nacionalni-plan-razvoja-otoka-2021-2027/4473> (14. ožujka 2023.)
4. *Izvešće o praćenju kvalitete zraka na teritoriju Republike Hrvatske za 2021. godinu*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Zagreb, veljača 2023.

5. *Izvešće o stanju okoliša Zadarske županije*, Oikon d. o. o., Institut za primijenjenu ekologiju, Zagreb, ožujak 2013.
6. *Izvešće o stanju okoliša Zadarske županije*, Zadarska županija, Hudec Plan d. o. o., Zagreb, travanj 2020.
7. *Katalog fotografija zaštićenih dijelova prirode Zadarske županije*, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije Natura Jadera, Zadar, 2011.
8. *Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije*, Zadarska županija, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, srpanj 2006.
9. *Plan razvoja Zadarske županije 2021. - 2027.*, Zadar, 2022.
10. *Plan upravljanja Parkom prirode Telašćica (PU 6013) 2023. – 2032.*, (Konačni prijedlog, 16. ožujka 2023.)
11. *Plan upravljanja područjima ekološke mreže otoka Silbe*, (Prijedlog plana, 15. prosinca 2022.)
12. *Plan upravljanja zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže Dugog otoka (PU 6128)*, (Konačni prijedlog 3. veljače 2023.)
13. *Plan zaštite od požara, Zadarska županija*, Zadar, siječanj 2022.
14. *Procjena rizika od velikih nesreća za područje Zadarske županije*, lipanj 2019.
15. *Procjena rizika od velikih nesreća za područje Zadarske županije*, listopad 2022.
16. *Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća*, Zadarska županija, 2015.
17. *Prostorni plan Zadarske županije, Izmjene i dopune*, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, veljača 2023., *Službeni glasnik Zadarske županije* 5/23
18. *Smjernice za tehničko projektiranje i procjenu socioekonomske izvedivosti mjera zelene infrastrukture*, Hrvatske vode, VITA PROJEKT d. o. o., Zagreb, prosinac 2022.
19. *Strategija razvoja urbanog područja Zadar 2021. – 2027.*, Analiza stanja i trendova (Nacrt), Sveučilište u Zadru, Zadar, rujan 2022.

PRAVNI AKTI:

1. *Rješenje o proglašenju fosila dinosaura i njihovih nalazišta zaštićenim dijelovima prirode*, NN 40/2021
2. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o otocima*, NN 33/2006
3. *Zakon o otocima*, NN 116/18, 73/20, 70/21
4. *Zakon o sustavu civilne zaštite*, NN 82/15, 118/18, 31/20, 20/21, 114/22
5. *Zakon o zaštiti prirode*, NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19
6. *Zakon o zaštiti zraka*, NN 127/19, 57/22

MREŽNI IZVORI:

7. Bioportal, dostupno na: <https://www.bioportal.hr/gis/>
8. *Državni program zaštite i korištenja malih, povremeno nastanjenih i nenastanjenih otoka i okolnog mora*, MRRFEU, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci/drzavni-program-zastite-i-koristenja-malih-povremeno-nastanjenih-i-nenastanjenih-otoka-i-okolnog-mora/4475> (13. ožujka 2023.)

9. HGSS Stanica Zadar, dostupno na: <https://www.hgss.hr/stanice/stanica-zadar/> (14. ožujka 2023.)
10. Natura 2000, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, dostupno na: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/ekoloska-mreza/natura-2000> (25. srpnja 2023.)
11. Parkovi Hrvatske, dostupno na: https://www.parkovihrvatske.hr/park-priode-telascica?p_p_id=parcstabhandler_WAR_parcsportlet&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_resource_id=investigatePark&p_p_cacheability=cacheLevelPage&parcstabhandler_WAR_parcsportlet_mvcPath=%2Fjsp%2Fparcs-tab-handler%2Ftab-pages%2Finvestigate-park.jsp (15. ožujka 2023.)
12. *Svjetlosno onečišćenje*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-klimatske-aktivnosti-1879/svjetlosno-oneciscenje/1324> (13. ožujka 2023.)
13. *Tlo i zemljište*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske, dostupno na: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zrak-klima-tlo/tlo-i-zemljiste> (13. ožujka 2023.)

POPIS IZVORA (Čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije)

UPRAVNA TIJELA/INSTITUCIJE:

1. HEP ODS d. o. o. ELEKTRA ZADAR
2. Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska uprava Zadarska

KNJIGE:

1. Šerić N. (2004.): *Kamena svjetla: Priče i legende o jadranskim svjetionicima, lokalitetima na kojima su izgrađeni i njihovom podmorju*, Marjan Tisak, Split

PUBLIKACIJE I DOKUMENTI:

2. *Akcijski plan energetske učinkovitosti Zadarske županije za razdoblje 2020. – 2022. godine*, Zadarska županija, Zadar, 2020.
3. *Desetogodišnji (2022. – 2031.) plan razvoja distribucijske mreže HEP ODS-a s detaljnom razradom za početno trogodišnje i jednogodišnje razdoblje*, HEP ODS-, Zagreb, 2021.
4. *Elaborat zaštite okoliša za ocjenu o potrebi procjene utjecaja na okoliš za zahvat: Sunčana elektrana Veli Iž snage 4,990 MW*, Grad Zadar, Zadarska županija, Hudec Plan d. o. o, rujna 2022./veljača 2023
5. *Energija u Hrvatskoj: Godišnji energetske pregled 2021*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske, Zagreb, 2022.
6. *Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.*, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Otoci%20i%20Opriobalje/2021/Nacionalni%20plan%20razvoja%20otoka%202021.-2027. 28.12.2021..pdf> (15. ožujka 2023.)
7. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Prvi rezultati po naseljima*, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2022., str. 68–72.

8. *Project BLUENE 1M-MED14-1: Study on ongoing and future initiatives and available funds*, ZADRA NOVA, 2014.
9. *Prostorni plan Parka prirode Telašćica, Odredbe za provođenje, obrazloženje i grafički dio plana, Knjiga I.*, Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja Republike Hrvatske, Zagreb – Zadar, 2014.
10. *Prostorni plan Zadarske županije*, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Zadarska županija, 2015., dostupno na: <https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1> (20. ožujka 2022.)
11. *Prostorni plan Zadarske županije, Izmjene i dopune, Prijedlog, Obrazloženje plana (s prikazom izmjena)*, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Zadarska županija, Zadar, 2022., dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/novosti-prostorno-uredjenje/izmjene-i-dopune-prostornog-plana/item/3517-prijedlog-viii-izmjena-i-dopuna-prostornog-plana-zadarske-%C5%BEupanije> (20. ožujka 2022.)
12. *Prostorni plan Zadarske županije, Izmjene i dopune, Tekstualni dio, Odredbe za provođenje*, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Zadarska županija, Zadar, 2023., dostupno na: [https://glasnik.zadarska-zupanija.hr/images/glasnici/2023/6/Slu%C5%BEbeni%20glasnik%20Z%C5%BD%20broj%206-2023\(1\).pdf](https://glasnik.zadarska-zupanija.hr/images/glasnici/2023/6/Slu%C5%BEbeni%20glasnik%20Z%C5%BD%20broj%206-2023(1).pdf) (20. ožujka 2022.)
13. *REPAM (Renewable Energy Policies Advocacy and Monitoring): Potencijal obnovljivih izvora energije u Zadarskoj županiji*, Energetski institut Hrvoje Požar, Zagreb, 2011.

PRAVNI AKTI:

1. *Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o energetske učinkovitosti (preinaka)*, COM/2021/558 final (2021.), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52021PC0558> (1. ožujka 2023.)

MREŽNI IZVORI:

2. *EnerMo - Istraživanje potencijala korištenja energije iz mora na vanjskom nizu otoka koji administrativno pripadaju Gradu Zadru, Grad Zadar*, dostupno na: <https://www.grad-zadar.hr/enermo-980/> (9. svibnja 2023. godine)
3. *Neintegrirane sunčane elektrane*, HEP, dostupno na: <https://www.hep.hr/projekti/obnovljivi-izvori-energije/neintegrirane-suncane-elektrane/3422> (1. ožujka 2023.)
4. *Registar obnovljivih izvora energije i kogeneracije te povlaštenih proizvođača (Registar OIEKPP)*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske, dostupno na: <https://oie-aplikacije.mzoe.hr/Pregledi/> (1. ožujka 2023.)
5. *Vrste vozila po županijama i vrstama goriva*, Centar za vozila Hrvatske d.d., dostupno na: <https://www.cv.hr/gradani/tehnicki-pregled/statistika/> (15. ožujka 2023.)